

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οι ξεντευόμενοι υπό Παντελή Μ. Κορνηγιάννη	Σελ. 449
Δε περί γυμναστικής δοξασίας του Γαληνού υπό Ι. Ε. Χουσίφη επιθεωρητοῦ τῆς γυμναστικῆς (τέλος)	458
Χαρακτηρισμός τοῦ Σωκράτους ἐκ τοῦ συμποσίου τοῦ Πλάτωνος	487
Ἑλληνική Ἀνοιξίς ὑπὸ Γεράρδου Χόουπιμαν (μετάφρ. Γ. Σ.) (τέλος)	488
Τὸ Θάρος ἀπὸ τὰ δοκίμια τοῦ Ἀμερικανοῦ φιλοσόφου Ἑμερσον ὑπὸ Θ. Χ. Φλωρά	491
Ἡ Εἰκὼν τῆς Μητρὸς, Σουηδικὸν διήγημα (μετάφρ. Κ. Δ.)	504
Χρονικά	510

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΟΦΕΙΛΟΝΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ 1 ΔΡΑΧΜΗ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΤΩ 1899 ΥΠΟ Δ. ΒΙΚΕΛΑ

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Πρόεδρος Ι. ΑΘΑΝΑΣΑΚΗΣ, Δ. ΛΙΓΙΝΗΤΗΣ Ἀντιπρόεδρος, Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ,
 ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ, Π. Ε. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Δ. ΜΑΤΕΣΙΣ, Ε. ΡΩΜΑΝΟΣ,
 Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. Σ. ΣΤΡΕΪΤ, Γερμανοὺς Γ. ΑΡΟΣΙΝΗΣ

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΑ

Διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δραχ. 10

Διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φράγκα χρυσῶ 12

Ἐκαστὸν τεύχος χωριστὰ πωλεῖται δρ. 1 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ
 εἰς τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 1,20 εἰς τὰς λοιπὰς χώρας.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ," ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἐκ σελίδων
 64, κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς μῆνας, Ἰούνιον—Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον
 —Σεπτέμβριον, ἐκδίδεται ἀνά ἓν τεύχος, ὥστε ἑκατὸς ἐτήσιος
 τόμος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τευχῶν, ἧται 640 σελίδων.

Αἱ συνδρομαὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ," καταβάλλονται εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλ-
 λόγου ἢ ἀποστέλλονται εἰς ὄνοματι αὐτοῦ διὰ συστημένων ἀπιστολῶν, ταχυ-
 δρομικῶν ἢ τραπεζικῶν ἐπιταγῶν καὶ χαρτονομισμάτων Γαλλίας, Ἀγγλίας,
 Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ρωσίας, Ἀμερικής.

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ," λαμβάνουν δωρεὰν τὰ τέσ-
 σαρα Νέα Βιβλία τοῦ Συλλόγου, τὰ ὅποια θὰ ἐκδοθοῦν κατὰ τὸ
 1910. Τὰ βιβλία ταῦτα εἶναι: Οἱ Μέλλοντες Στρατιῶται, κατὰ τὸ
 ἀγγλικὸν τοῦ στρατηγοῦ Μπάδεν Πάουελλ, ἡ Ἀγωγή, κατὰ τὸν
 Σπένσερ, Αἱ Χῶραι τῆς Εὐρώπης, Ἀναγνώσματα ἐκ τοῦ Ἡροδότου.

Η "ΜΕΛΕΤΗ," ΤΟΥ 1907, ΤΟΥ 1908 ΚΑΙ ΤΟΥ 1909

ἀποτελεῖ τρεῖς τόμους, ἑκαστὸν ἐξ 640 σελίδων, πολυτελῶς δεδε-
 μένους. Ἐκαστός: δραχ. 10 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην —
 φρ. χρ. 12 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Μόνον τὸ πολυτελὲς περιβάλλυμα
 δραχ. 2 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 2 διὰ τὴν
 Ἀλλοδαπήν. Ἀπηλλαγμένα ταχυδρομικῶν.

ΟΙ ΞΕΝΙΤΕΥΟΜΕΝΟΙ

Οἱ ἔχοντες περιουσίαν καὶ εἰσοδήματα πολλὰ εἰς τὸ χωρίον
 Χ τῆς Χίου — συνήθιζε νὰ διηγῆται ὁ ἑβδομηκοντούτης Ἀλέ-
 ξιος Πουμπάρης, ἔμπορος, πρὸ πέρυσιν ἀποθανὼν — ἦσαν πολὺ
 ὀλίγοι πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν. Θὰ ἦσαν μόλις δέκα ἢ δώδεκα
 οἰκογένειαι εὐποροὶ ἐκ τῶν διακείων πενήντα, ἀπὸ τὰς ὁποίας
 ἀπετελεῖτο τότε ἡ κοινότης τοῦ χωρίου τούτου. Οἱ ἄλλοι ἦσαν
 μάλλον πτωχοὶ καὶ μόλις ἐξοικονομοῦσαν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπὸ
 τὰ ὀλίγα κτήματά των.

Ὑπῆρχον ὁμῶς καὶ πολλοί, πτωχότατοι, οἱ ὅποιοι οὔτε
 κτήματα εἶχαν οὔτε ἄλλην περιουσίαν. Οὗτοι ἦσαν ἠναγκα-
 σμένοι νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ κτήματα τῶν πλουσίων καὶ νὰ
 συντηρῶνται μὲ τὰ ἡμερομίσθια, τὰ ὅποια ἐλάμβανον. Διὰ τού-
 τας ὁ βίος ἦτο διηνεκῆς πάλιν ἐξ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν
 τὸν βίον ἀπάνθρωπον καὶ πικρὸν. Διὰ τοῦτο ἡ ἑταξιδεύοντο οἱ
 ἴδιοι ἢ ἀπέστελλον τὰ τέκνα των εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς
 Τουρκίας, μάλιστα δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἐργα-
 σθοῦν καὶ νὰ κερδίσουν περισσότερα ἀφ' ὅσα θὰ ἀπελάμβανον
 εἰς τὴν πατρίδα των, καλλιεργοῦντες τὰ κτήματα τῶν πλουσίων.

Ἡ ἀναχώρησις ἐγένετο ἢ κατὰ Μάρτιον ἢ κατὰ Σεπτέμβριον.

"Ὅσοι δὲ ἐπρόκειτο νὰ ξενιτευθοῦν ἐξήγειρον, περιττὸν εἶναι
 βεβαίως νὰ λεχθῆ, τὴν συγκλίνησιν καὶ τὴν συμπάθειαν ὄλων.
 Καὶ αἱ μὲν γυναῖκες ἀνελογίζοντο τὴν πικρίαν, τὴν ὁποῖαν θὰ
 ἐδοκίμαζον αἱ μητέρες των κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ ἀποχωρισμοῦ
 καὶ καθ' ὄλον τὸν χρόνον τῆς ἀποδημίας των. Οἱ δὲ γέροντες
 ἐσυλλογίζοντο τοὺς ἠλικιωμένους γονεῖς των θὰ ζήσουν ἀρά γε
 διὰ νὰ τοὺς ἐπανίδουν; ἔλεγον. Οἱ συνομήλικοί των καὶ αὐτοὶ
 πάλιν δὲν ἔμενον ἀπαθεῖς. "Ἢ τοὺς ἐζήλευον, διότι, θὰ ἔβλεπον
 τόπους εὐτυχεστέρους, θὰ ἔζων ἐπὶ τινα ἔτη ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ
 τὰς στερήσεις καὶ ἀπὸ τὰς κακουχίας τοῦ χωριοῦ, ὡς ἐνόμιζαν,
 καὶ θὰ ἐκαλυπτερεύαν, τὸ δίχως ἄλλο, τὴν τύχην των, ἢ τοὺς
 ἐλυποῦντο, διότι, ξένοι εἰς ξένον τόπον, θὰ περιέπιπτον εἰς

κακουχίας και στερήσεις, πολύ χειρότερας από όσες είχαν δοκιμάσει εις τὴν πατρίδα των.

Διὰ τοῦτο ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας, ἀφοῦ ἐγίνετο γνωστὴ ἡ ἀπόφασις τῶν σκεπτομένων νὰ ἀναχωρήσουν, τὸ γενικὸν θέμα τῆς ὀμίλειας ἦσαν αὐτοί. Καὶ ἀνεφέροντο λοιπὸν ὀνομασί, ὅσοι, ταξιδεύσαντες, ὄχι μόνον δὲν ἐπλούτησαν, ἀλλὰ καὶ ἐταλαιπωρήθησαν σκληρῶς καὶ ἐπέστρεψαν μὲ κατεστραμμένην τὴν ὑγείαν των καὶ ἡσθένησαν καὶ—τὸ χειρότερον—ἀπέθανον μακρὰν τῶν συγγενῶν καὶ τῶν γονέων των! Ἄνεφέροντο ὁμοῦ καὶ ὀνόματα πολλῶν, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ξενιτιὰν ἐπλούτησαν καὶ εὐτύχησαν.

Ἄλλ' ἡ συγκίνησις ἐκορυφώετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ ξενιτευόμενοι περιήρχοντο τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ ἀπεχαιρέτιζαν ὄλους, τοὺς συγγενεῖς των, τοὺς φίλους των, τοὺς ἐχθροὺς των αὐτοὺς ἀκόμη. Συνωδεύοντο συνήθως καὶ ἀπὸ μερικοῦς, τοὺς πλέον ἐμπίστους, συντρόφους των, οἱ ὅποιοι δὲν κατῴρθωναν νὰ συγκρατήσουν τὴν λύπην των καὶ τὴν συγκίνησιν των κατὰ τὴν περιπλάνησιν ταύτην εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ διὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν φίλων των.

Ὅταν δὲ ἐπλησίαζεν ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως, ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον καὶ ἐπὶ τοῦ δρόμου, ὁ ὅποιος φέρει πρὸς τὴν πόλιν, συνεκεντρώνοντο οἱ στενότερον συνδεδεμένοι μὲ τοὺς ξενιτευόμενους. Ἐκεῖ τέλος προσήρχοντο καὶ οὗτοι, καθυστεροῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ περιμενόμενοι. Προσήρχοντο καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ γονεῖς των καὶ στιγμὰι πάλιν πλήρεις συγκινήσεως ἐπηκολούθουν. Μὲ δακρυσμένους ὀφθαλμοὺς οἱ ξενιτευόμενοι ἀπεχαιρέτιζαν ὄλους, μὴ δυναμένους ἐπίσης νὰ κρατήσουν τὰ δάκρυα. Τελευταίως ἀπεχαιρέτιζαν τοὺς γονεῖς, τῶν ὁποίων ἐφιλοῦσαν τὸ χέρι, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐφιλοῦντο εἰς τὸ πρόσωπον. Μέσα δὲ εἰς τοὺς ἀκρατήτους λυγμοὺς τῆς μητρὸς ἠκούοντο καὶ αἱ μὲ πνιγερὰν φωνὴν διδόμεναι τελευταῖαι παραγγελίαι τῆς εἰς τὸν ἀπερχόμενον υἱὸν τῆς καὶ ἡ πολλάκις ἐπαναλαμβανομένη σύστασις τῆς νὰ στέλλῃ συχνὰ γράμμα διὰ νὰ μανθάνουν τί γίνεται.

Σήμερον εὐρίσκει κανεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Χίους,

ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦτο καταγομένους, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐγκατεστημένοι καὶ νυμφευμένοι ἀπὸ ἐτῶν ἐκεῖ, ἔχουν δὲ τέκνα, τὰ ὅποια γνωρίζουν τὴν Χίον μόνον κατ' ὄνομα. Ἄλλ' οἱ περισσότεροι ἐπέστρεψαν, ἀφοῦ εἰργάζοντο ἐκεῖ ἐπὶ τινα ἔτη ἢ, ἂν ἐβράδυναν πολὺ, ἐπέστρεψαν μ' ὄλα ταῦτα καὶ ἐπερνοῦσαν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς των ἐκεῖ, ὅπου εἶδαν κατὰ πρῶτον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ἐπέστρεψαν δὲ πολὺ διαφορετικοί.

Καὶ πρῶτον τὸ βαλάντιόν των, ἂν δὲν ἦτο τελείως γεμάτον, δὲν ἦτον ὁμοῦ καὶ ἀπαισίως κενόν. Περιεῖχε πολλὰς ἢ ὀλίγας τουρκικὰς λίρας ἀναλόγως τῆς εὐδοκίμησεως τοῦ ταξιδεύσαντος, τῆς ὀλιγοχρονίου ἢ μακροχρονίου ἀπουσίας του, τῆς εὐνοίας τῆς τύχης. Μὲ τὰς λίρας ἐκείνας ὁ φρόνιμος χωρικός κατῴρθωνε πολλὰ. Ἠγόραζε κτήματα, ἔκτιζε σπίτι, ὑπάνδρευε τὰς ἀδελφὰς του, ἐπλήρωνε τὰ χρέη τοῦ πατρός, ἐνυμφεύετο ὁ ἴδιος. Ἄν δὲν ἦτον ἔξυπνος καὶ φιλόδοξος, ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ πρόκριτος τοῦ χωριοῦ.

Ἐπειτα ἐπανήρχετο πολιτισμένος ὀπωσδῆποτε. Διότι δὲν ἐφοροῦσε πλέον τὰ ἀκαλαίσθητα βρακιά, ἀλλὰ τὰ φράγκικα, ὅπως ὀνομάζεται εἰς τὴν Χίον ἢ εὐρωπαϊκὴ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν. Καὶ δὲν ἐκαλλιπίζετο πλέον μὲ τὸ μακρὸν φέσι, τὸ ὅποιον φοροῦν, ὡς γνωστὸν, οἱ νησιῶται τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἀπὸ τὸ ὅποιον κρέμαται ἕως εἰς τὴν μέσην ἢ σχεδὸν πηχυαία φοῦντα, ἀλλὰ μὲ τὸ κοντὸν τῶν Τούρκων φέσι, καινούργε, σιδερωμένον, κατακόκκινον καὶ ἀπαστράπτον. Ἄλλὰ καὶ εὐτραφέστεροι καὶ ὑγιέστεροι ἐπέστρεφον. Διότι ὅσον καὶ ἂν ἐταλαιπωροῦντο ἀπὸ τὴν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, δὲν ἐταλαιπωροῦντο ὁμοῦ εἰς τὴν Χίον καὶ δὲν ἐξετίθεντο εἰς τὰς φρικτὰς στερήσεις τῆς πατρίδος των, αἱ ὅποιαι μαραίνουσι τὴν ὑγείαν καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσοι δὲ ἔφευγον μικροί, ἐπέστρεφον συνήθως εὐρισκόμενοι εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας των, γεμάτοι ἀπὸ σφρίγος καὶ ἀπὸ ζωῆς. Ὅσοι πάλιν ἀνεχώρουν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητός των, παρέτεινον δὲ πολὺ τὴν ἀποδημίαν των, ἐπανήρχοντο ἡλικιωμένοι πλέον ἢ εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ γήρατος.

Αἱ ἀναπόφευκτοὶ αὐταὶ ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας φέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ χρόνος, ἐσχολιάζοντο ὑπὸ τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν καὶ συνεζητοῦντο πολὺ.

Διαφορετική ἦτο πρὸς τούτοις ἡ ὀμιλία καὶ ἡ προφορὰ ἐκείνων μάλιστα, οἱ ὅποιοι ἐταξιδεύοντο μικροὶ κάπως τὴν ἡλικίαν. Εἶχαν δηλαδὴ τὴν ἰδιάζουσαν, τὴν ἐπιτετηδευμένην, τὴν σεσυρμένην ἐκείνην προφορὰν τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνόμοιον ὅλως διόλου πρὸς τὴν ἀφελῆ, τὴν ἀνεπιτηδευτον, τὴν ἤρεμον καὶ φυσικὴν τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ. Ὀνόμαζαν μερικὰ πράγματα μὲ ἄλλας λέξεις. Ἐγνώριζαν ὀλίγα τουρκικά, μὲ τὰ ὅποια συνεννοοῦντο, ὁσάκις συνηντῶντο. Ἐπειδὴ δὲ πάντα ταῦτα μερικοὶ ἐπιτετηδεύοντο ἀπὸ ματαιόφρονα ἐπίδειξιν — ἀπὸ τὴν ὁποίαν δυστυχῶς ἡμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι — ἐπέσυραν καὶ τοὺς γέλωτας καὶ τὰς εἰρωνείας καὶ τοὺς ἐμπαιγμοὺς πολλάκις τῶν ἄλλων, τῶν μὴ ξενιτευθέντων, μάλιστα δὲ τῶν γεροντοτέρων, οἱ ὅποιοι συντηρητικοὶ ὡς εἶναι, συνήθως δὲν ἠνείχοντο τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους, τοὺς μὲ προσποίησιν μάλιστα ἐπιδεικνυομένους ἀπὸ τοὺς ξενιτευθέντας πατριώτας των. Ὅσοι δὲ ἐδοκίμασαν τὰς εἰρωνείας καὶ τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν χωρικῶν, ἐκεῖνοι μόνοι γνωρίζουν πόσον πικροὶ πολλάκις εἶναι καὶ πόσον ἀπεριφράστως ἐκτοξεύονται.

Πρὸ πάντων ὅμως οἱ ξενιτευθέντες εἶχαν νὰ διηγηθοῦν πολλὰ περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὅποια οἱ μὴ ταξιδεύσαντες δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίζουν καὶ ἤκουον διὰ τοῦτο μὲ εὐνόητον προσοχὴν.

Ὅ,τι κυρίως κάμνει ἐντύπωσιν μεγάλην εἰς τὸν λιτοδίαιτον καὶ σκληραγωγημένον καὶ πτωχὸν χωρικὸν εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ βιωτικὴ ἀνεσις. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικὴ ἡ ἐντύπωσις ταύτη. Συνηθισμένος νὰ ἐνδύεται πενιχρῶς καὶ νὰ φορῇ τὰ ἴδια ἐπάνω κάτω ἐνδύματα τὸν χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι, θαυμάζει τὸν ἔχοντα τόσο πλοῦτον, ὥστε νὰ ἀλλάζῃ συχνὰ πυκνὰ ἐνδυμασίας, τὴν μίαν καλλιτέραν ἀπὸ τὴν ἄλλην. Διαιτώμενος λιτώτατα πάντοτε, μακαρίζει τὸν ἀναπτύσσοντα καθημερινὴν πολυτέλειαν εἰς τὴν τροφήν του καὶ ἱκανοποιοῦντα χωρὶς κανένα κόπον, μὲ τὸ ἀφθονόν του χρῆμα, καὶ αὐτὰς τὰς δυστροπιώτας ὀρέξεις του. Μόλις κατορθῶντων νὰ συντηρῇ εἰς τὸν σταυλὸν του, τὸν πλησίον τῆς πτωχικῆς του καλύβης, καχεκτικὰ ζῶα, χρήσιμα εἰς τὰς γεωργικὰς του ἀσχολίας, ζηλεύει τὸν πλοῦσιον,

τὸν ἔχοντα ἀμάξια πολυτελῆ καὶ ἄλογα σφριγῶντα, διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὁποίων ἐξοδεύονται περισσότερα ἀφ' ὅσα θὰ ἐπῆρκουν πρὸς τὴν ἀνετον συντήρησιν τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας του.

Λοιπὸν περὶ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς βιωτικῆς ἀνεσεως τῶν πασάδων, εἰς τοὺς κήπους τῶν ὁποίων ὑπηρέτουν οἱ περισσότεροι ὡς κηπουροί, ἔκαμναν λόγον, συχνὸν καὶ ἐπανεληθημένον, οἱ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Τὰ κονάκια τῶν πασάδων ἦσαν ἀπέραντα. Ἰὰ ἐπιπλά των ἀκριθὰ καὶ ὠρατά. Οἱ ἐκτεταμένοι κῆποι των γεμάτοι ἀπὸ παντὸς εἶδους δένδρα. Ἰὰ ἀμάξια των πολυτελῆ καὶ τὰ ἄλογά των εὐτραφῆ καὶ ὠρατά. Οἱ ἱπποκόμοι, οἱ κηπουροί, οἱ ὑπηρέται, οἱ μάγειροι ἠριθμοῦντο κατὰ δεκάδας καὶ ἐλάμβαναν γενναίους μισθοὺς καὶ γενναῖα μπαξίσια. Ἀλλὰ καὶ Ἀρμένιοι καὶ Εὐρωπαῖοι ἠμιλλῶντο ὡς πρὸς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον πρὸς τοὺς Τούρκους πασάδες. Καὶ οὗτοι εἶχαν κήπους ἐκτεταμένους, σπίτια τεράστια, πολυάριθμον ὑπηρετικόν, ἀκάτια, ἀμάξια καὶ ἄλογα.

Ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἤκουαν μὲ ἀνοιχτὸν τὸ στόμα τὰς διηγήσεις ταύτας. Ἀποβλέποντες δὲ πρὸς τὴν ἰδικὴν των ἀνεχίαν, ἐκίνουν τὴν κεφαλὴν οἰκτείροντες τρόπον τινὰ τοὺς ἑαυτοῦς των. «Ἀνθρώπους πρέπει νὰ μᾶς λογαριάζῃ κ' ἐμᾶς κανεῖς; Ζοῦμεν κ' ἐμεῖς οἱ κακόμοιροι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον;» Ἐλεγον καὶ ἐπανελάμβανον πολλοί, μάλιστα οἱ γεροντότεροι.

Ἦ δὲ νὰ εἰπῇ κανεῖς περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως; — διότι καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων ἐνεπολεῖ, κατὰ δεύτερον λόγον, εἰς τοὺς ξενιτευομένους καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν. — Ποῦ εὐρέθη τόσο πλῆθος; Ποῦ κατοικεῖ καὶ πῶς ζῆ; Οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὸ πρωτὸ ἕως τὸ βράδυ πηγαίνουν καὶ ἔρχονται ἀκατάπαυστα, μάλιστα εἰς τὸν Γαλατᾶν, εἰς τὸ Σταυροδρόμι, εἰς τὸ Σταμποῦλ καὶ εἰς τὸ Φανάρι. Τούρκοι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Ἀνατολίται, Ἀλβανοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι συναντῶνται καὶ διαγκωνίζονται εἰς τοὺς στενοὺς καὶ ἀκαθάρτους δρόμους, ἀδιαφοροῦντες ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον καὶ ὅλοι ἀνεξαιρέτως βιαστικοὶ διὰ νὰ προφθάσουν νὰ ἀποπερατώσουν τὰς ἐργασίας των.

Ἄπειρον εἶναι καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀκατίων, τῶν ὁποίων ἡ

καταπληκτική ταχύτης, με τὴν ὁποίαν γλιστροῦν ἐπὶ τῶν θαλασσιῶν ὑδάτων, ἔκαμνον ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀπλοῖκούς χωρικούς. Διασχίζουν ἀκατάπαυστα τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Κεράτιον καὶ εὐκολύνουν τὴν μεταξὺ τῶν ἀκτῶν των συγκοινωνίαν. Ὅλίγα δὲν εἶναι καὶ τὰ ἀνερχόμενα καὶ κατερχόμενα τὸν Βόσπορον μεγάλα πλοῖα, τὰ ὁποῖα μεταφέρουν εἰς μακρινὰς ἀκτὰς χρήσιμα εἰς τὸν βίον ἔμπορεύματα. Τὰ φορτηγὰ ταῦτα πλοῖα εἶναι πολλάκις ἀλλεπάλληλα καὶ τεράστια κατὰ τὸ μέγεθος.

Τοιαῦται περίπου ἦσαν αἱ ἀνακοινούμεναι ἀπὸ τοὺς ξενιτευμένους ἐντυπώσεις των ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἄς προστεθῆ ἀκόμη ὅτι οἱ διηγούμενοι πάντα ταῦτα, φιλοτιμούμενοι ἐνίοτε νὰ καταπλήξουν πολὺ τοὺς ἐνεοὺς ἀκροατὰς των, περιέπιπταν εἰς ὑπερβολὰς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀντεῖχαν καὶ εἰς τὸν προχειρότατον ἔλεγχον. Ἡ περιέπιπταν εἰς ἀντίφασιν πρὸς ὅσα ἄλλοτε εἶχαν εἰπῆ οἱ ἴδιοι ἢ εἶχαν λεχθῆ ἀπὸ ἄλλους. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ κῦρος τῶν λόγων των πολλάκις ἐκλονίζετο καὶ αἱ διηγήσεις περὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐχαρακτηρίζοντο ὡς τερατολογήματα φαντασιώδη. Ἄλλ' ἐν γένει οἱ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἂν μάλιστα συνέπιπτε νὰ εἶναι πραιοκισμένοι καὶ μὲ παρατήρησιν ὀξεῖαν, εἶχαν νὰ διηγηθοῦν πολλά καὶ περιεργα. Διὰ τοῦτο ὅσοι δὲν εἶχαν ταξιδεύσῃ ἐπεδίωκον τὴν συναναστροφὴν των, διὰ σκοπίμων δὲ ἐρωτήσεων προεκάλουν τὰς διηγήσεις των, τὰς ὁποῖας ἤκουαν ἐπὶ ὥρας μὲ ἀδιάπτωτον προσοχήν. Κατὰ τὰς ἑορτὰς μάλιστα οἱ νεοφερμένοι ἐπολιορκοῦντο, δύναται κανεὶς νὰ εἰπῆ, στενότατα ἐντὸς τῶν καφενειῶν. Ἐκεῖ ὅλοι ἐκπληκτοὶ ἠτένιζαν πρὸς αὐτούς, ὀμιλοῦντας καὶ κανεὶς δὲν ἐτολμοῦσε νὰ τοὺς διακόψῃ, διότι θὰ ἤκουε τὰς διαμαρτυρίας καὶ θὰ ἠσθάνετο τὴν ἀγανάκτησιν τῶν πολλῶν.

Τὰ ἴδια ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῆ καὶ περὶ τῶν ταξιδευόντων εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὸ κοινῶς καλούμενον εἰς τὴν Χίον Μισύρι. Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὸν ἀληθιμόνητον διὰ τὰς τερπνάς του διηγήσεις Πουμπάρην νὰ μᾶς εἰπῆ, ὅπως συνήθιζε νὰ διηγῆται, καὶ τὰ περὶ τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔλεγεν, εἶχε ταξιδεύσῃ ἐκ τῶν πρώτων καὶ ὁ πρὸς μητρὸς πάππος μου, ὁ ὁποῖος διηγεῖτο πολλὰ ἀξιοθαύμαστα περὶ τῆς χώρας τῶν Φαραῶ, ὡς μοῦ ἔλεγεν ἡ μακαρίτισσα ἡ μητέρα μου, διότι ἐγὼ δὲν τὸν ἐπρόφθασα. Καὶ ἓνας δὲ θεὸς τῆς, ἀδελφὸς νεώτερος τοῦ πάππου μου, εἶχε διαμείνῃ πολλά ἔτη ἐκεῖ, ἐνθυμοῦμαι δέ, ὅτι ὁσάκις ἤρχετο νὰ ἰδῆ τὴν μητέρα μου — καὶ ἤρχετο συχνὰ — μᾶς διηγεῖτο ἐπίσης πολλά, τὰ ὁποῖα ἤκούσαμεν ὅλοι μὲ πολλὴν περιέργειαν, μολονότι ἡ μητέρα μου ἐστενοχωρεῖτο, εἶναι ἀληθῆς, ἂν παρετεινετο ἡ ἐπίσκεψίς του. Διότι δὲν εὗρισκε καιρὸν νὰ ἀσχοληθῆ καὶ εἰς τὰ εὐχαιρικά ἔργα. Ἄλλ' ἐγὼ πάντοτε ἐκάθιζα κοντὰ του διπλοπόδι, τὸν ἤκουα χάσκων ἀφελῶς καὶ τὸν ἐκύτταζα ἀδιακόπως μὲ ὀρθάνοικτα τὰ μάτια.

Εἰς τὸ σπίτι τοῦ θεοῦ μου τούτου εἶδα διὰ πρώτην φοράν μερικὰ ἐπιπλα, ἀσυνήθιστα εἰς τὸ χωριό, καὶ σιδηρᾶν κλίνην. Τὰ εἶχε φέρῃ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Ἡσθένησε δηλαδὴ βαρέως ὁ θεὸς μου καὶ ἡ μητέρα μου μὲ ἐπῆρε μαζί τῆς καὶ μὲ ὠδήγησεν εἰς τὸ σπίτι του, διὰ νὰ τὸν ἰδῶ καὶ ἐγὼ καὶ νὰ τοῦ φιλήσω τὸ χέρι. Ἦτο Μάρτιος καὶ ἡμέρα βροχερά, ὥστε εἰς τὸν δρόμον ἐβραχῆκαμεν ὀλίγον. Ἄμα ἐφθάσαμεν, ἐκαθίσασαμεν ἐπὶ τινὰ λεπτὰ εἰς ἓν δωμάτιον, διὰ νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ ἡ θεία τὸν ἐρχομὸν μας. Ἐκεῖνος ἀμέσως μᾶς ἐμήνυσε νὰ εἰσέλθωμεν. Ἡ μητέρα μου, μόλις εἰσῆλθεν ἐπλησίασε τὴν κλίνην, ἐσήκωσε τὰ παραπετάσματα, τὰ ὁποῖα ὡς κουνουπιέρα τὴν ἐσκέπαζαν καὶ τὸν ἐχαιρέτισεν, ἐνῆ ἔγώ, στεκόμενος πλησίον τῆς θύρας, ἔβλεπα μὲ περιέργειαν τὴν κλίνην καὶ τὰ παραπετάσματα. Κατόπιν ἐπλησίασα.

Ἄλλ' ὁποῖα ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς μου!

Ὁ θεὸς μου ἦτον ἰσχνὸς καὶ κάτωχρος. Ἡ φωνὴ του μόλις ἤκούετο. Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶχον ἀμαυρωθῆ καὶ μόλις ἐκινουῦντο. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῶν ὠχρῶν του χειλέων ἐζωγραφῆθη, μόλις μὲ ἀντίκρυσαν τὰ βλέμματά του, μεϊδίωμα ἐκφραστικόν. Μὲ τὴν κάτισχνον χεῖρά του, τὴν ὁποῖαν μὲ δυσκολίαν ἐξέτεινε, μὲ ἐθώπευσεν ὁ θεὸς μου γλυκύτατα διὰ τελευταίαν φοράν, διότι μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέθανεν, ἀπὸ τὸ χρόνιον νόσημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχε προσβληθῆ ἀφ' ὅτου εἰργάζετο εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ὅστε οἱ ἐπιστρέφοντες δὲν ἔφερον μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἀγνωστα ἕως τότε εἰς τὸ χωριό, καὶ ὠρολόγια, πολὺ σπάνια τότε εἰς τὰ χωριά τῆς Χίου, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, πρωτοφανῆ, καὶ ἀφιερῶματα εἰς τὰς ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα μὲ ὑπερηφάνειαν ἀνέφερον οἱ συγγενεῖς των, καὶ ἐπεδείκνυον εἰς τοὺς ἄλλους. Περὶ ὧν δὲ τούτων πολὺς ἐγένετο λόγος καὶ ὡς εὐτύχημα ζηλευτὸν ἐξελαμβάνοντο ταῦτα καὶ ὡς τιμῶντα καὶ ἀναδεικνύοντα τοὺς κατόχους των ἢ τοὺς ἀφιερωτάς των.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ πάππος μου καὶ ὁ θείος τῆς μητρός μου μετέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Κατόπιν μετέβησαν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπλούτησαν, ἄλλος πολὺ καὶ ἄλλος ὀλιγώτερον. Ἐπανερχόμενοι δὲ διήγειρον τὴν κοινὴν περιέργειαν καὶ προσελκυον τὰ βλέμματα ἄλλων. Ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡμέρας. Αἱ νύμφαι ἠμιλλῶντο νὰ τοὺς προσελκύσουν. Οἱ συγγενεῖς των τοὺς ἐπεριποιῶντο καὶ χαίροντες διηγούντο τὰ πλοῦτη των. Οἱ ἀπομεμάκρυσμένοι συγγενεῖς των ἐζήτουν κάθε εὐκαιρίαν νὰ ὑποδηλώσουν εἰς τοὺς πολλούς, ὅτι καὶ αὐτοὶ τοὺς ἔχουν συγγενεῖς. Ὅλοι δὲ τοὺς ἐθεώρουν ὡς καύχημα τοῦ χωριοῦ, ὅλοι τοὺς διεφῆμιζον καὶ προσεπάθουν νὰ δεῖξουν τὴν χαρὰν των διὰ τὴν ἐπιστροφήν των ἀπὸ τὴν ξενιτειάν. Ἡμεῖς δὲ τὰ παιδιὰ τοὺς ἐκυτιάζαμεν μὲ περιέργειαν, ὁσάκις τοὺς συνηντῶμεν εἰς τοὺς δρόμους ἢ τοὺς ἐδλέπαμεν εἰς τοὺς καφενέδες, ὅπου ἐσχηματίζετο τριγύρω τους πάντοτε ὁ ἀπαραίτητος κύκλος.

Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐζήγειρε περισσότερον τὴν περιέργειάν μας ἀπὸ τὸν Στέφανον Κούντουραν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσῃ πολλὰς χιλιάδας λιρῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐξώδευεν, ὅταν ἐπέστρεψε, μὲ γενναιότητα καταπλήσσοσαν. Ἰράγματι ὁ Στέφανος ἔκαμνε δωρεὰς εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐδοῆθη τοὺς πτωχοὺς συγγενεῖς του. Ἐπροσκαλοῦσε πολλοὺς εἰς τὸ πατρικόν του σπίτι καὶ ἔδιδε τραπέζια πολυτελεῖ. Ἐπροσκαλοῦσεν ἀπὸ τὴν πόλιν φίλους του, τοὺς ὁποῖους ἐφιλοξένει πλουσιοπαρόχως. Ἠγόραζε κτήματα, ἐτόκιζε χρήματα, προέδαινε εἰς οἰκοδομὰς. Ἐαῦτα πάντα κατέστησαν τὸν Στέφανον

περίβλεπτον καὶ τὸ ὄνομά του διεδόθη εἰς ὅλην τὴν νῆσον. Ἀλλ' ἐγὼ ἐκείνο κυρίως ποῦ ἐθαύμαζα εἰς τὸν μακαρίτην τὸν Στέφανον ἦτο τὸ καπέλλο του. Ὁ Στέφανος δηλαδὴ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ χωριὸ φορῶν καπέλλο ἡμύψηλον μὲ πλατὺν γύρον κατὰ τὴν μόδαν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἦτο τὸ πρῶτον καπέλλο, τὸ ὁποῖον ἔδλεπα εἰς τὴν ζωὴν μου, τὸ δὲ σχῆμά του καὶ τὸ μέγεθός του ἔκαμνε εἰς ἐμὲ ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν.

Ὁ καλὸς οὗτος συμπολίτης μου, ἀφοῦ ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἠὲνοήθη ὑπὸ τῆς τύχης, ἀπέθανε πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν πάμπτωχος ἕνεκα ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων ἀτυχῶν. Ἀφῆκε δὲ πολυμελῆ οἰκογένειαν, ἣ ὁποῖα ἐδοκίμασεν ὅλας τὰς δυστροπίας τῆς τύχης ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΙ ΠΕΡΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ ΔΟΞΑΣΙΑΙ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ¹

15. Διαίρεσις τῶν ἀσκήσεων. Ἐνεργητικά, παθητικά καὶ μικτὰ ἀσκήσεις. Εὐτόνοι, ταχεῖς καὶ σφοδραὶ ἀσκήσεις.

Τὰς κινήσεις διαιρεῖ ἐκ πρώτης ὀψεως εἰς γυμνάσια, ἧτοι κινήσεις μὴ ἐχούσας ἄλλον σκοπὸν πλὴν αὐτῆς τῆς σωματικῆς βελτιώσεως τοῦ ἐκτελοῦντος αὐτὰς καὶ εἰς γυμνάσια ἅμα καὶ ἔργα, ἧτοι κινήσεις γυμναζούσας μὲν ἀλλ' ἀποθλεπούσας καὶ εἰς πρακτικὸν τινα σκοπὸν. Εἰς τὰ γυμνάσια κατατάσσει πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν ἀγωνιστικὴν καὶ προσέτι τὸ πυτιλίξειν, τὸ ἐκπλεθρίζειν, τὸ σκιαμαχεῖν, τὸ ἀκροχειρίζεσθαι, τὸ ἄλλεσθαι, τὸ δυσκοβολεῖν, καὶ τὸ πρὸς κώρυνον καὶ σφαιρᾶν καὶ δι' ἀλτήρων γυμνάζεσθαι εἰς τὰ ἔργα δέ, τὸ ἐρέττειν, τὸ ἀχθοφορεῖν, τὸ ἵππευεῖν, ὄπλομαχεῖν, ὁδοιπορεῖν, κυνηγετεῖν καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ μέρος πράττουσιν ἄνθρωποι τεχνῖται καὶ ἄτεχνοι τῶν κατὰ τὸν βίον ἕνεκα χρειῶν. Πασῶν δὲ τούτων τῶν ἀσκήσεων πρέπει νὰ ἔχη τελείαν γνῶσιν ὁ τὴν ὑγιεινὴν μετερχόμενος, ὅστις δύναται ν' ἀποκαληθῆται ἢ ὑγιεινὸς ἢ γυμναστὴς ἢ λατρός.

Τὰ πρὸς ὑγίειαν καὶ εὐεξίαν ἐκτελούμενα γυμνάσια διαιρεῖ εἰς τρία γένη, ὅσαι ἀκριβῶς εἶναι καὶ αἱ διαφοραὶ τῶν κινήσεων· εἰς ἐνεργητικὰς ἀσκήσεις, ἐξ ἧμῶν αὐτῶν προερχόμενας καὶ τυγχανούσας ἡμετέρας ἐνεργείας, εἰς παθητικὰς ἀσκήσεις, ἕξωθεν ἢ ὑφ' ἐτέρων προερχόμενας καὶ εἰς μικτὰς ἀσκήσεις, μετεχούσας ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς κινήσεως.

Ἐξετάζων τὰς ἐνεργητικὰς ἀσκήσεις ἀναζητεῖ κατὰ πρῶτον ποῖον κοινὸν γνώρισμα ὑπάρχει εἰς πάσας καὶ ποῖον τὸ ἰδιαιτερον εἰς ἐκάστην ἐξ αὐτῶν (αὐτόθ. Β', Θ'). Κοινὸν ἀποτέλεσμα

ἐπάντων τῶν γυμνασίων εἶναι ἡ αὔξησις τῆς ἐμφύτου θερμότητος, ἐξ ἑαυτῶν τῶν ζώων καὶ τῶν ἰδίων σωμάτων προερχομένη, χωρὶς νὰ ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτῶν ἄλλη τις ἐξωτερικὴ αἰτία καὶ μάλιστα ψυχικὴ (ὅσον θυμὸς, αἰδώς), ἡ ὁποία πολλάκις προκαλεῖ ἐντελῶς ὁμοίαν αὔξησιν τῆς θερμότητος ὡς καὶ παρὰ τοῖς γυμναζομένοις· ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων δὲ γνωρισμάτων διαιρεῖ ταύτας εἰς εὐτόνους (ἀσκήσεις δυνάμεως), τὰς βιαίως καὶ ἄνευ τάχους διαπονούσας, εἰς ταχεῖας χωρὶς εὐτονίας καὶ βίας (ἀσκήσεις ταχύτητος) καὶ εἰς σφοδρὰς ἀσκήσεις (εὐτόνους ἀσκήσεις) συγχειμένας ἐξ εὐτόνων καὶ ταχειῶν κινήσεων· εἰς τὰς εὐτόνους ἀσκήσεις καταλέγει τὴν ἄρσιν βαρῶν κατὰ χώραν καὶ ἐν ἐλαφρᾷ βαδίσει, τὴν διὰ σχοινοῦ ἀναρρίχσιν, τοὺς ἀνάντεις περιπάτους, τὰς ἄρσεις ἀλτήρων διὰ τεταμένων χειρῶν, τὰς εὐτόνους συνασκήσεις καὶ πολλὰ ἄλλα περὶ τῶν ὁποίων ὄλων ἐμπειρίαν ἅμα καὶ τριβὴν ἔχει ὁ ἐμπειρικὸς παιδοτρίβης, ὅστις διαφέρει τόσον τοῦ ἐπιστήμονος γυμναστοῦ ὅσον ὁ μάγειρος τοῦ λατροῦ.

Εἰς τὰ ταχεῖα γυμνάσια συμπεριλαμβάνει τοὺς δρόμους, τὰς σκιαμαχίας (ἀσκήσεις ἀναλόγους πρὸς τὰς σήμερον ἀποκαλουμένας ἐλευθέρως ἀσκήσεις), τοὺς ἀκροχειρισμοὺς, τὸ διὰ κωρύκου καὶ τῆς σμικρᾶς σφαίρας γυμνάσιον, ἔτι δὲ τὸ ἐκπλεθρίζειν (εἶδος δρομικῆς παιδιᾶς), τὸ πυτιλίξειν διαφόρους βαδίσεις ἐπὶ τῶν δακτύλων μετὰ συγχρόνων κινήσεων τῶν χειρῶν καθὼς καὶ πάσας τὰς δι' ἐλευθέρου τοῦ σώματος κατὰ χώραν ἀσκήσεις ὅταν ὁ ἀσκούμενος ἐπισπεύδῃ αὐτὰς εἰς πυκνότητα ἅμα καὶ τάχος· εἰς τὰς ταχεῖας ἀσκήσεις καταλέγει ὡσαύτως καὶ διαφόρους κυλινθήσεις (ἀκροβατικὰς χαμαικυβιστήσεις) καὶ ἐπιτόπια ἄλματα.

Εἰς τὰς σφοδρὰς ἀσκήσεις δυνατὸν, λέγει, νὰ καταταχθῇ πᾶσα εὐτόνος ἀσκήσις ταχέως ἐκτελουμένη· τύποι δὲ τῶν τοιούτων ἀσκήσεων εἶναι ἡ δυσκοβολία, τὰ συνεχῆ ἄλματα καὶ πᾶσα ῥίψις βαρέως βλήματος καὶ πᾶσα ἐν γένει ἀσκήσις ἀπαιτοῦσα μεγάλην σχετικῶς συναρῆσιν μυϊκῆς ἐνεργείας.

Αἱ τρεῖς αὗται κατηγορίαι τῶν ἀσκήσεων πρὸς τὰς ῥηθείσας διαφορὰς παρουσιάζουσι καὶ ἑτέρας, ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέρος τοῦ σώματος τὸ ὁποῖον ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ἀσκεῖ· διότι ἄλλαι

¹ Τέλος· συνέχεια ἐκ σελ. 42B.

γυμνάζουσι τὰ σκέλη, ἄλλαι τὰς χεῖρας, ἄλλαι τὴν ὀσφύν, τὴν ῥάχιν, τὸν θώρακα ἢ καὶ τοὺς πνεύμονας μόνους, ἐνίοτε δὲ οὐχὶ πάντα ταῦτα τὰ μέρη συμμέτρως καὶ ἁρμονικῶς πρὸς ἀλληλα ἄλλ' ἕτερον περισσότερον ἄλλου τινός. Ἡ βάδις ἐπὶ παραδείγματι καὶ ὁ δρόμος εἶναι ἀσκήσεις κυρίως τῶν σκελῶν, αἱ ἀκροχειρισμοὶ καὶ αἱ σκιαμαχίαι τῶν χειρῶν, αἱ ἐπικύψεις καὶ ἀνακύψεις τῆς ὀσφύος, αἱ βαθεῖαι ἀναπνοαὶ τῆς θωρακικῆς κοιλότητος, αἱ δὲ ἰσχυραὶ ἀναφωνήσεις τοῦ τε θώρακος καὶ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων.

Τὸ δεύτερον γένος τῶν ἀσκήσεων, ἦτοι αἱ παθητικαὶ ἀσκήσεις, περιλαμβάνουν τὰς αἰωρήσεις, τὰς ἐποχήσεις, τὰς διὰ κρεμαμένων σκιμπόδων καὶ σειομένων λίκνων κινήσεις, τὰς κινήσεις τῶν βρεφῶν ὑπὸ τῶν τροφῶν καὶ τὴν ἀνάτριψιν, αἱ δὲ μικταὶ ἀσκήσεις περιλαμβάνουν κινήσεις κατὰ τὰς ὁποίας φερόμεθα μὲν παθητικῶς ἐνεργοῦντες συγχρόνως κατὰ τι καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, ὅπως κατὰ τὴν ἵππασίαν, καθ' ἣν μετατοπιζόμεθα μὲν ὑπὸ τοῦ ἵππου μὴ ἐνεργοῦντες ποσῶς διὰ τὴν μετατόπισιν, ἄλλ' ἀπευθύνοντες τὴν ῥάχιν καὶ ἐχόμενοι ἀκριδῶς τῶν πλευρῶν τοῦ ἵππου διὰ τῶν μηρῶν, ὑποβαλλόμεθα καὶ εἰς ἐνεργητικὴν τινα κίνησιν. Ἡ ἵππασία ἐξ ἄλλου καθὼς καὶ αἱ περιθήσεις τῶν ἀμμάτων κατὰ τὰς ἐντριδάς, αἱ ἀναφωνήσεις καὶ αἱ ἐκφυσήσεις (ἐν σάλπιγγι κ.λ.π.) σείουν καὶ συγκινοῦν καὶ αὐτὰ τὰ σπλάγχνα, καθὼς καὶ αἱ βαθεῖαι ἀναπνοαὶ, (ἢ κατάληψις τοῦ πνεύματος), αἱ ὅποια γυμνάζουν ἐνεργητικῶς πλὴν τῶν σπλάγχνων καὶ τοὺς κατὰ τὸ ἐπιγάστριον καὶ τὸν θώρακα μῦς.

16. Ἐκλογή τῶν ἀσκήσεων. Ῥυθμός, ἐντασις καὶ τρόποι τῆς χρήσεως αὐτῶν.

Ἦδη προκειμένου τῶν τοιούτων γυμνασίων νὰ γίνῃ χρῆσις πρὸς ἐξάσκησιν τῶν ὑγιῶν καὶ εὐσχήμων σωματικῶς νέων, ὁ γυμναστὴς ὅστις προὑποτίθεται ὅτι γνωρίζει τελείως πάντων τῶν γυμνασίων τὰς δυνάμεις, πρέπει προσεκτικῶς νὰ ἐκλέξῃ καθ' ἕκαστον εἶδος τὰ σύμμετρα γυμνάσια καὶ τὰ μέσα τῶν ἀμετριῶν ἐκατέρων (ποσότητος καὶ εὐτονίας), (B, 16.) ἔχων ὑπ' ὄψιν τοῦ καὶ τὴν ποιότητα μιᾶς ἐκάστης ἀσκήσεως καὶ τὴν διαφορὰν αὐτῆς ἀπὸ ἄλλης ὁμογενοῦς, ἥτις καθορίζεται

ἐκ τῆς ταχύτητος ἢ τῆς βραδύτητος τῆς ἐκτελέσεως, τῆς εὐτονίας ἢ τῆς ἀτονίας καὶ πρὸς τοῦτοις τῆς σφοδρότητος ἢ ἀμυδρότητος αὐτῶν πλὴν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ἐντάσεως ὀρίζει καὶ ἕτερον στοιχεῖον διακρίσεως, τὸ ὅποion ἀποκαλεῖ τρόπον τῆς χρήσεως, ὅστις συνίσταται εἰς τὸ συνεχές ἢ διαλειπὸν τῆς κινήσεως, τὸ ὁμαλὸν ἢ ἀνώμαλον καὶ τὸ τεταγμένον ἢ ἀτακτὸν αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ τὸ περιβάλλον, λέγει, δύναται καὶ πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ὡς ἔξωθεν προσιδῶν τρόπος τῆς χρήσεως· καθόσον ἢ ἐν ὑπαιθρίῳ χωρίῳ γυμνάζεται τις συνήθως, ἢ ἐν καταστέγῳ ἢ ἐν ὑποσυμμιγεί σκιᾷ. Ἀποκρούει ἐντόνως τὴν πρὸς τὸ ἀγώνισμα δουλείαν τοῦ γυμναζομένου καὶ τὴν δημιουργίαν ἐπομένως εἰδικοῦ σωματικοῦ τύπου· ὁ καθ' ἐν εἶδος κινήσεως κινῶν τὰ σκέλη καθὼς αἱ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν δρόμον ἀκούμενοι ἀνωμάλως καὶ ἀνίσως τὰ μέρη γυμνάζει (Περὶ τοῦ διὰ μικρ. σφαιρ. γυμνασίου B'), τὴν ἀρίστην ὁμῶς σωματικὴν κατασκευὴν δέον οὐχ' ὑπαλλάττειν ἀλλὰ φυλάττειν· ἂν δὲ ὁ ἀκούμενος θελήσῃ ν' ἀσκηθῇ κατὰ προτίμησιν εἰς ἀσκήσιν μὴ γυμνάζουσαν ἐντελῶς συμμέτρως τὸ σῶμα καθὼς π. χ. τὴν ὀπλομαχίαν, δέον αὐτὸς ὁ ἐπιστήμων γυμναστὴς, καλέσας τὸν εἰδικὸν ταύτης διδάσκαλον νὰ ὀρίσῃ αὐτὸς τὸ ποσὸν καὶ τὸ μέτρον τῶν καθ' ἕκαστον ὀπλομαχικῶν κινήσεων καὶ αὐτὴν τὴν ἐντασιν καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἐπαναλήψεως αὐτῶν. Τοῦτ' αὐτὸ δέον νὰ πράξῃ καὶ διὰ τὴν σφαίρισιν καὶ πᾶσαν ἄλλην ὁμοίας φύσεως ἀσκήσιν καθὼς καὶ πάντα ἐν γένει τὰ ἀγωνίσματα καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς βιοτεχνικὰς ἐργασίας· ἀναφέρει δὲ ὅτι πολλῶν ἀθλητῶν καὶ βιοτεχνῶν τὰς σωματικὰς ἀσυμμετρίας ἐθεράπευσε διὰ μόνης τῆς γυμναστικῆς καὶ χωρὶς νὰ διακόψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν οἰκείων γυμνασίων ἢ ἔργων ἀλλ' ἐκλέξας ἐκ τῶν συνήθων αὐτῆς κινήσεων τὰς ἐπιτηδειοτάτας ἅμα καιρῶ τε καὶ μέτρῳ. Ὡς γενικὸν δ' ἐν τέλει κανόνα ἐπιλέγει ὅτι τὸ ἀριστὸν σῶμα πρόκειται νὰ φυλάξωμεν ἀριστον· τοῦτο δὲ γίνεται ἐκλεγόντων ἡμῶν τὸ σύμμετρον ἐξ ἀπάντων, ἦτοι γυμνασίων, τρίψεων, λουτρῶν, τροφῶν, ὑπνῶν κλπ. διότι ὅσοι ἀκολουθοῦσιν ἐν ταῖς παλαισταῖς τὴν δίαιταν καὶ τὴν ὄλην ἐκπόνησιν τῶν βαρέων ἀθλητῶν, ἦτοι τὴν ἀθλητικὴν ἀμετρίαν, εἰς πολυσαρκίαν μᾶλλον ἢ εἰς ἀρετῆς ἄσκησιν φέρονται πολλοὶ μάλιστα

ἐπαχύνθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε δυσχερῶς ἀναπνέουσιν. Ἄλλ' οὐδὲ τοὺς εἰδικοὺς δρομῆς καὶ τὰ λοιπὰ λεπτόνοντα τὸ σῶμα γυμνάσια ἐπαινεῖ, ἀλλὰ πανταχοῦ φέγει τὴν ἀμετρίαν καὶ φρονεῖ ὅτι πᾶσα τέχνη δέον ν' ἀσκῆ τὸ σύμμετρον, πᾶν δὲ τὸ στερούμενον μέτρου δὲν εἶναι καλόν· διὰ τοῦτο εἶναι ἐναντίος τῆς εἰδικῆς εἰς τοὺς δρόμους ἐξασκήσεως, ὡς καταλεπτονοῦσης τὴν ἕξιν καὶ μηδεμίαν ἀσκήσιν ἀνδρείας ἐχούσης· διότι τὸ νικᾶν ἀνήκει οὐχὶ εἰς τοὺς ταχέως φεύγοντας ἀλλ' εἰς τοὺς δυναμένους ἐκ τοῦ συστάδην νὰ ἐπικρατήσωσιν· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως εἶναι ἐπιβλαβεῖς αἱ τοιαῦται ἀσκήσεις· διότι ὅσα περισσότερον ἀνίσως γυμνάζει τις τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματός του τοσούτω περισσότερον ἀπομακρύνεται τῆς ὑγιεινῆς ἕξεως· διότι ἄλλα μὲν τούτων καταπονεῖ καὶ ἄλλα ἀμελεῖ προδιαθέτων οὕτως εὐκόλως ἑαυτὸν εἰς τὰς νόσους καὶ ἄρρωστον δύνανται ἀπεργαζόμενος.

17. Ἡ προσμέτρησις τῆς ἀσκήσεως.

Ἐνδείξεις τῆς ἐπαρκοῦς ἐξασκήσεως. Ἀποφυγὴ καὶ ἐπανόρθωσις πάσης γυμναστικῆς ἀμετρίας.

Ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ ὁμολογεῖ τὸ δύσκολον τῆς προσμετρήσεως τῆς δι' ἕνα ἕκαστον τῶν ἀσκουμένων ἐπαρκοῦς ἐξασκήσεως καὶ μάλιστα δι' ἑκάστην κατὰ μέρος σωματικὴν χρεῖαν· ἐξ αὐτῶν ὅμως τῶν ἔργων δύναται τις ν' ἀντιληφθῆ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὴν δίδων οὕτω τὸ μέγιστον κῦρος εἰς τὴν ἐργασίαν του διότι ἡ ποσότης τῶν ἀσκήσεων παύει οὕσα χρήσιμος ὅταν ἡ ποσότης αὐτῶν καταστῆ ὑπερβολικὴ· ὁ κανονισμὸς τῆς ποσότητος ταύτης δέον ν' ἀφίεται εἰς τοὺς εἰδικοὺς γυμναστάς.

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν τοιαύτην δυσκολίαν τῆς προσμετρήσεως, ὑπάρχουσιν ἱκανὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα καὶ ἐνδείξεις τῆς ἐπαρκοῦς ἐξασκήσεως πρὸς ὁδηγίαν τοῦ τε γυμνάζοντος καὶ τοῦ γυμναζομένου.

Ὡς τοιαύτας δὲ ὑποδεικνύει τὴν ἐλαφρὰν ἐξόγκωσιν τῶν μυῶν, τὴν εὐχροίαν τοῦ δέρματος, τὸ ἑτοιμὸν καὶ ὁμαλὸν καὶ εὐρυθμὸν τῶν κινήσεων καὶ τὴν παρουσίαν ἰδρώτος θερμῶ ἀτμῶ συμμιγοῦς. Ὄταν δὲ ἐν οἷονδῆποτε τῶν γνωρισμάτων

τούτων ἀλλοιωθῆ δέον ἀμέσως νὰ παύῃ ἢ ἀσκήσῃς διότι ἂν ἐξακολουθῆσῃ ἀκόμη θὰ καταλυθῆ καὶ χρηστὴ σωματικὴ ἕλη καὶ τὸ σῶμα θὰ γίνῃ ἀναυξέστερον. Ἀκόμη δὲ καὶ ἂν ὁ ἀσκούμενος ὀκλάξῃ κατὰ τι, ἦτοι ἐκτελεῖ ἐλλιπῶς καὶ ἀτελῶς τὰς κινήσεις δέον ἀμέσως νὰ παύηται τῆς ἀσκήσεως. Ὅπως τῆς ὑγιεινῆς ἐπιστήμης, λέγει, οὐ φαυλότατόν ἐστι μῦριον ἢ περὶ τὰ γυμνάσια τέχνη, οὕτω καὶ ταύτης οὐ μικρὰ μοῖρα τὸ φυλάεσθαι κόπους (Ἰγ. Δ'. α).

Ἡ ὑπέρμετρος ἀσκήσις φθείρει τὴν χρηστὴν τοῦ σώματος ἕλην καὶ φύξιν γεννᾷ. Οἱ γυμναζόμενοι ὅμως μόνον χάριν ὑγιεινοῦ σκοποῦ οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε χρήσιμον εἶναι νὰ φθάνωσιν εἰς ὑπερβάλλοντας κόπους. Οἱ συνήθως δὲ προσερχόμενοι πρὸς ἀσκήσιν, πλὴν τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀθλητῶν, ἀπλῶς χάριν τῆς ὑγείας καὶ οὐχὶ τῆς ἀθλητικῆς εὐεξίας γυμνάζονται. Ἐπομένως δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην πολλῶν γυμνασίων, οὔτε ἀναγκοφαγιῶν, οὔδ' ἄλλου τινὸς διαιτητικοῦ μέτρου· κακῶς δὲ πράττουσιν οἱ γυμνασταὶ (καὶ ἀναφέρει τὸν Ἡέωνα τὸν Ἀλεξανδρέα, ὅστις ἔγραψε τέσσαρα βιβλία περὶ τῶν κατὰ μέρος γυμνασίων, κάλλιστα πάντων τῶν συναδέλφων του μεταχειρισάμενος τὴν ὀλην πραγματείαν) οἱ ὅποιοι ἔργον ἔχοντες ἀποκλειστικὸν τὴν ἐξασκήσιν τῶν ἀθλητῶν, κάμνουσι χρῆσιν πολλῶν ἀθλητικῶν ἀσκήσεων καὶ ὅταν πρόκειται νὰ γυμνάσῃ μὴ ἀθλητάς. (Γ'. γ'). Ἐπὶ τῶν τοιούτων ὀφείλει ὁ γυμναστής πολὺ νὰ προσέχῃ εἰς τὴν ἀτομικὴν σωματικὴν κατασκευὴν καὶ διάθεσιν καὶ νὰ μὴ φρονῆ, ὅπως ὁ Ἡέων, ὅτι τὸ μᾶ διαθήσει συμφέρον ἀρμόζει εἰς πάσας (Γ'. η'). (Ὁ Γαλήνης ἠναγκάσθη, λέγει, πολλάκις ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς τινὰς τὰς ἀσκήσεις καὶ νὰ συστήσῃ εἰς αὐτοὺς νὰ περιορισθῶσι μόνον εἰς τὰς κατὰ τὸν βίον ἐνεργείας (Ε'. α').) Εἰς ἄλλους περιώρισε τὸ πλῆθος τῶν γυμνασίων, εἰς ἐλαχίστην τινὰ ὁδοῖν συστειλάς πᾶσαν τὴν ἐξασκήσιν, εἰς ἄλλους ἠλλαξε τὸ εἶδος τῶν ἀσκήσεων μόνον, ἢ τὴν τάξιν ἢ τὸν καιρὸν καὶ εἰς ἄλλους τὸ ὅλον σύστημα τῆς ἀσκήσεως. Ἐν γένει δὲ, ὡς θεμελιώδη κανόνα πίσεως ὑγιεινῆς ἐξασκήσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἀρτίστων σωμάτων, ὀρίζει τὴν χρῆσιν τῶν μετρίων καὶ συμμέτρων γυμνασίων, προσαγομένων ὁμοίως εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, φυλαττομένων ἡμῶν ἄπασιν ὑπερβολὴν καὶ ἐπανορθ-

θούνητων ταχέως τὴν ἀμετρίαν ὡσάντις τυχὸν συμβῆ ἄντη. (Ε'. β').

Ἡ τῆς τοιαύτης δ' ἀμετρίας ἐπανόρθωσις δέον νὰ γίνεται διὰ τῆς χρήσεως τῆς ἐναντίας ἀμετρίας. π. χ. ἂν πλειότερον ἐκίνησε τὸ σῶμα τὴν προτεραιαν, νὰ περιορίζηται τὸ πλήθος τῶν γυμνασμάτων τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ἂν δ' ἠσκήθη ἐλλιπῶς ν' αὐξάνηται, καθὼς καὶ ἂν ἠϋξήσεν ὑπὲρ τὸ δέον τὴν ἐντασιν τῶν κινήσεων νὰ μετριάξῃ αὐτήν, ἂν δὲ τοῦναντίον ἠλάττωσεν αὐτήν, νὰ τὴν ἐπιτείνῃ. Οὕτω δὲ εἰς τὰς ἐντονωτέρας ἀσκήσεις ἀντιτάσων τὰς ἐλαφράς, εἰς δὲ τὰς ἐλαφράς τὰς ἐντόνους, εἰς τὰς βιαίας ἀντεισάγων τὰς βραδείας καὶ εἰς τὰς βραδείας τὰς βιαίας καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐπανορθούμενος πᾶσαν ἀμετρίαν διὰ τῆς ἐναντίας αὐτῆ ὑγιαίνοντα νὰ διαφυλάξῃ τὸν ἄνθρωπον. (Ε'. β).

18. Κόπος· γνωρίσματα καὶ βαθμοὶ τῆς καταπονήσεως.

Καθορίσας οὕτω τὰς ἐνδείξεις τῆς ἐπαρκούς ἐξασκήσεως ἔρχεται ἤδη εἰς τὰς ἐνδείξεις τοῦ κόπου. Γνώρισμα ἀσφαλές τῆς κοπώσεως εἶναι ἡ χαλάρωσις τοῦ ἐτοίμου, εὐρύθμου καὶ ὁμαλοῦ τῶν κινήσεων, ἡ αὐξήσις τοῦ πλήθους καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς ποιότητος τοῦ ἰδρωτός, ἡ ὑπέρομετρος τῆς θερμότητος αὐξήσις ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ ἠϋξίς τοῦ σώματος· ἡ ἀμεσοῦ διακοπὴ τῆς ἀσκήσεως ἐπιβάλλεται μετὰ τὴν ἐμφάνισιν οἴουδῆποτε ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπτωμάτων, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ταχέως θὰ ἐπέλθῃ ἡ καταπόνησις τῆς ὁποίας γνωρίσματα εἶναι ἡ ἐξόγκωσις καὶ σκλήρυνσις τῶν μυῶν καὶ τὸ μυϊκὸν ἄλγος· ἡ τοιαύτη δὲ καταπόνησις παρατηρεῖται συνήθως ἐπὶ τῶν ἀγυμνάστων καὶ ἐντελῶς ξένων πρὸς τὰς ἀσκήσεις ἀνθρώπων, σπανιώτατα δ' ἐπὶ τῶν ἠσκημένων, καὶ τότε μόνον, ὅταν οὗτοι ἀμέτρως γυμνασθέντες δὲν ἀποθεραπευθῶσι καλῶς. Ὑπάρχει δὲ, λέγει, καὶ ἕτερός τις βαθμὸς κοπώσεως, καθ' ὃν κατὰ τοὺς μύς ὑπάρχει διάθεσις τις ἐπὶ ταῖς σφοδροτέραις ἐντάσεσιν ὡς ἐποιήσαντο κατὰ τὰ γυμνάσια, τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν τὴν δύναμιν ἐνδεικνυομένου· διότι συμβαίνει, λέγει, κατὰ τὰς ἐντονωτάτας ἀσκήσεις ἀπάσας μὲν τῶν μυῶν τείνεσθαι τὰς ἴνας, οὐχ' ὁμοίως δ' ἀπάσας κάμνειν· εἰς δὲ τὰς περισσότερον ἐνταθείσας, καὶ δὴ μέχρι σχεδὸν διασπάσεως, καταλείπεται τις διάθεσις ὁμοία πρὸς τὴν κατὰ τὰς ἐνεργείας ἐγγιγνομένην. Ὅταν πάλιν συμβῆ ἄμετρος

χρήσις γυμνασίῳ μετὰ πολλῶν καὶ ὀξειῶν κινήσεων, τότε τὸ πλεον τοῦ κόπου ἐν τοῖς μυσὶν ἀθροίζεται (Γ' ε') (τοπικὴ μυϊκὴ κόπωσις), ἀποθεραπεύεται δὲ δι' ἐλαφρῶν τρίψεων μετ' ἐλαίου καθὼς καὶ ἀναπαύσεως καὶ εὐκράτων (χλιαρῶν) λουτρῶν.

Ἡ καταπόνησις δύναται νὰ προέλθῃ ὡσαύτως καὶ λόγῳ ἐξαντλήσεως σωματικῆς ἀσχέτου πρὸς τὰς ἀσκήσεις, καθὼς καὶ διὰ ψυχικοῦς λόγους (λύπης, κακῆς διαθέσεως κ.λ.π.). Ὁ τοιοῦτος ὅμως κόπος εἶναι νοσήδης σύμπτωμα (Δ' β'), ἦτοι ἐνδείξις οὐχὶ φυσιολογικῆς καταστάσεως τοῦ σώματος, μόνος δὲ ὁ ἐξ ἀμέτρων γυμνασίων προερχόμενος κόπος εἶναι σύμπτωμα ὑγιεινόν. Ὁ νοσήδης οὗτος κόπος δυνατὸν νὰ προέλθῃ καὶ ἐξ ὀλιγορίας περὶ τὴν εἰδικὴν διαίταν, ἦτοι τῶν γυμνασίων, καθάρσεων, χρήσεων αὐτοφυῶν ὑδάτων κ.λ.π. ἀποθεραπεύεται δὲ δι' εἰδικῶν διὰ πᾶσαν μερικὴν αἰτίαν γυμνασίων, καθάσον τὰ συνήθη γυμνάσια, ἐντονα σχετικῶς ὄντα, ἡθελον μᾶλλον ἐπιτείνει αὐτόν.

Ἀναφέρει ὡσαύτως καὶ ἕτερον, ἀκόμη μεγαλύτερον βαθμὸν καταπονήσεως, προερχόμενον ἐξ ὑπερτάτης ἀμετρίας σφοδρῶν ἀσκήσεων, ὅστις ἐξαιρεῖ τοὺς μύς ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν καὶ ποιεῖται τὴν διάθεσιν αὐτῶν ὁμοίαν πρὸς φλεγμονήν, διότι καὶ ψαυόμενοι ὀδυνοῦνται καὶ θερμότεροι φαίνονται· ἀλγοῦσι δὲ ὄχι μόνον ψαυόμενοι ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπιχειρήσωσι (καθ' ἑαυτοὺς) οἴανδῆποτε κίνησιν. Ὁ τοιοῦτος κόπος συμπύπτει, ὡς τὰ πολλά, εἰς ἀνθρώπους ἀήθεις τῶν γυμνασίων· εἰς τοὺς ἐξοικειωμένους δὲ πρὸς τὰς ἀσκήσεις ὀλιγάκις ἐγένετο κατὰ τὰς σφοδροτάτας τε ἅμα καὶ παμπόλλους κινήσεις (I', ζ').

Ἔτερον εἶδος κόπου, ἡ μᾶλλον διάθεσιν τινα παραπλησίαν κόπῳ, μηδὲ φλεγμονήν ἢ φρίκην ἢ ἄλγος ἐπιφέρουσαν, ἀλλ' ἰσχνότητα μόνον καὶ ξηρότητα, παρατηρεῖται, λέγει, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν εὐχύμων καὶ γυμναστικῶν σωματίων, ὅταν ἀμέτρως γυμνασθέντα δὲν ἀποθεραπευθῶσι καλῶς.

19. Ἡ ἀποθεραπεία καὶ αἱ συνιστάσαι αὐτὴν ἀσκήσεις.

Πρὸς ἀσφαλῆ προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ κόπου, ἔτι δὲ καὶ λύσιν αὐτοῦ συνιστᾷ τὴν ἀποθεραπείαν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ τελευταῖον μέρος παντός καλῶς ἐπιτελεσθέντος γυμνασίου, καὶ ἔχει διττὸν

σκοπόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν κένωσιν τῶν περιττωμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ φυλάξῃ ἄκοπον τὸ σῶμα.

Καὶ ἡ μὲν κένωσις τῶν περιττωμάτων εἶναι κοινὸς σκοπὸς ὁλοκλήρου τῆς γυμνάσεως· διότι καὶ ταύτης δύο σκοποὶ ὠρίσθησαν, ἡ κένωσις τῶν περιττωμάτων καὶ ἡ ἐπίρρωσις τοῦ σώματος· ὁ δὲ ἀποκλειστικὸς ὅμως τῆς ἀποθεραπείας σκοπὸς εἶναι ἡ ἔνστασις καὶ διακλύσις τῶν κόπων τῶν ἐπερχομένων κατόπιν τῶν ἀμετροτέρων γυμνασίων. Ἡ ἀποθεραπεία αὕτη περιλαμβάνει κινήσεις οὐχὶ σφοδρὰς οὐδὲ συνεχεῖς, ἀλλ' ἐλαφρὰς καὶ βραδείας, ἀσκήσεις ἀναπνευστικὰς καὶ τρίψεις συμμέτρους, τῶν ὁποίων ἐνδείκνυται ἡ χρῆσις καὶ ἐν μέσοις τοῖς πόνοις καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν τοὺς βαρεῖς καλουμένους ἄθλους ἀσκούντων πρὸς ἀποθεραπείαν τοῦ σώματος ἀπὸ μιᾶς ἐκάστης τῶν κατὰ μέρος βιαίων καὶ σφοδρῶν ἀσκήσεων. Διὰ τοῦτο λέγει ἀλλαχοῦ (Γ', β') ὅτι ἡ ἀποθεραπεία εἶναι διττὴ, ἡ μὲν ὡς μέρος, ἡ δὲ ὡς εἶδος γυμνασίου, ὑπονοῶν ὅτι ἡ μὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὅλης ἡμερησίας γυμνάσεως (κύκλον) ἡ δὲ εἶδος ἀσκήσεων, ἀκριβῶς ἐκείνων ἅς τινὰς συνιστᾷ ὅπως παρεμβάλλονται ἐν μέσοις τοῖς πόνοις ἥτοι κατ' αὐτὴν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κυρίως ἀσκήσεως.

Εἰς τοὺς ἀθλητὰς ἐτοιμότερον οἱ κόποι συνίστανται καὶ δι' αὐτὸ ἐνδείκνυται πλειότερον ἡ ἀποθεραπεία εἰς αὐτοὺς (Γ', β'), εἰς τοὺς συμμέτρους δὲ καὶ ἀρμονικοὺς τὰ σώματα, τοὺς καλλίστους καὶ ἀπηλλαγμένους πάσης δουλείας (εἰς οἵανδὴποτε τῶν κατὰ τὴν παλαιστράν ἀγωνιῶν) ἢ τοῦ κόπου γένεσις εἶναι σπανιωτέρα, ἐπειδὴ οὗτοι ἀποβλέποντες ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὑγιείαν δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐντείνωσιν εἰς τὸ ἔπακρον τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ὅπως οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ἀθληταὶ καὶ μάλιστα κατὰ τὰς πρὸ τῶν ἀγῶνων προπονήσεις, καὶ συνεπῶς οὐδένα φόβον ἐκ τῆς καταπονήσεως διατρέχουσιν ἐν τούτοις καλὸν καὶ ἀναγκαῖον εἶναι ἵ' ἀποθεραπεύονται καὶ αὐτοὶ μεθ' ἐκάστην ἀσκήσιν, ἂν μὴ διὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ κόπου, ἀλλὰ διὰ τὴν κένωσιν τῶν περιττωμάτων (τὴν διευκόλυνσιν τῶν ἐκκρίσεων)· οὕτω δὲ προσγίγνεται εἰς αὐτοὺς ἐξ ἐπιμέτρου καὶ ἡ πρὸς τὸν κόπον ἀσφάλεια· διότι καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι καὶ τὸ μέτρον τῶν ἀσκήσεων ἦτο τελείως σύμφωνον

πρὸς τὰς σωματικὰς αὐτῶν δυνάμεις καὶ ὁ τῆς ἐνεργείας τρόπος ἀβίαστος, ἐνδέχεται νὰ ἔσφαλὲ που ὁ γυμναστὴς εἰς τὴν διάταξιν τῆς γυμνάσεως, τὸ σμικρὸν δ' ἐκεῖνο σφάλμα παροφθὲν, πάντως δύναται νὰ προκαλέσῃ κόπον. Ἢς ἐκεῖνον δὲ ὅστις ζῆ δι' ἑαυτὸν (καὶ οὐχὶ διὰ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἀθλα) καὶ φροντίζει μόνον διὰ τὴν ὑγιείαν του, οὐ προσήκει βλάβιπτεσθαι ποτὲ οὐδὲ τὸ σμικρότατον ἀσφαλέστατον ἐπομένως τὸ χρῆσθαι τῆς ἀποθεραπείας διὰ παντός, διότι τὸ ἀποθεραπευτικὸν γυμνάσιον πάντοτε λύει τοὺς πόνους.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐρρέθη, κατὰ τὸ ἀποθεραπευτικὸν γυμνάσιον καὶ κινήσεις ἔνεστι ποιῆσθαι, συμμέτρους μὲν τὴν ποσότητα, βραδυτέρας δὲ τὴν ποιότητα μετὰ πολλῶν ἐν τῷ μεταξὺ διαναπνεύσεων, καθ' ὅς δέον νὰ τρίβηται ὁ ἀποθεραπευόμενος διὰ νὰ μὴ καταψύχωνται τὰ μέλη αὐτοῦ. Ἢν γένει δὲ κατὰ τὴν ἀποθεραπείαν πάντοτε πρέπει νὰ γίνεται συνδυασμὸς ἐνεργητικῶν ἀσκήσεων, βραδειῶν ἐννοεῖται καὶ ἐλαφρῶν, καὶ τρίψεων, διότι τὰ μετὰ τὴν ἀσκήσιν ἐν τῇ ὀργανισμῷ ἀθροιζόμενα περιττώματα, δὲν ἀποβάλλονται τελείως διὰ μόνης τῆς τρίψεως· ἀπωθεῖ δὲ αὐτὰ καὶ ἡ αὐξάνουσα θερμότης ἐκ τῶν κινήσεων, ὁ ἀποβαλλόμενος ἀῆρ, αὐτὴ ἢ μυϊκὴ λειτουργία καὶ ἡ καθ' ἕκαστον τῶν μορίων ἀποκριτικὴ τῶν ἀλλοτριῶν δύναμις· εἰς τοῦτο δ' ἀκριβῶς συντελοῦσιν αἱ βραδεῖαι καὶ ἐλαφραὶ (χωρὶς ἰσχυρότερης τάσεως τῶν μυῶν) ἀποθεραπευτικαὶ κινήσεις. (Γ', ιβ')

20. Αἱ ἀναπνευστικαὶ ἀσκήσεις ὡς ἀποθεραπευτικὸν μέσον.

Ὡς συντελεστικώτατον ἀποθεραπευτικὸν μέσον συνιστᾷ καὶ τὰς ἀναπνευστικὰς ἀσκήσεις καὶ μάλιστα τὰς βαθείας καὶ διαρκείας κλίπας εἰσπνοάς, τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν καὶ γυμναστῶν ἀποκαλουμένην πνεύματος κατάληψιν, τὴν ὁποίαν, λέγει, οἱ ἀρίστοι γυμνασταί, ἐπιβάλλουσι καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν γυμνασίων, ἵνα εὐπνουν τε ἄμα καὶ καθαρὸν γίνῃ τὸ σῶμα διὰ τὰς ἐπομένους ἀσκήσεις. Ἰῶν τοιούτων δὲ εἰσπνοῶν προκριτέαι αἰ κυρίως ἀναπνοαὶ τοῦ στήθους, καθ' ὅς τείνονται μὲν ἅπαντες οἱ μῦες τοῦ θώρακος, χαλαροῦνται δὲ οἱ κατὰ τὸ ἐπιγάστριον καὶ τὰς φρένας· μετ' αὐτοὺς δὲ ἔρχονται αἱ διαφραγματικαὶ

ἀναπνοαί, αἱ μετρίως ἐντείνουσαι τοὺς κατὰ τὸ ἐπιγάστριον μῦς, πρὸς ἀποθεραπείαν καὶ αὐτῶν τῶν κάτω τοῦ διαφράγματος σπλάγχνων¹.

21. Τὰ λουτρά ὡς μέσον τῆς ἀποθεραπείας καὶ καθόλου ὡς συμπλήρωμα τῆς σωματικῆς ἐπιμελείας.

Μέρος τῆς ἀποθεραπείας ὀρίζει ὁ Γαληνὸς καὶ τὰ λουτρά ἀν γίνεταί καλῆ χρῆσις αὐτῶν (Γ'. δ'). "Ἄν καὶ ὁ διὰ τῶν συμμέτρων γυμνασίων καὶ διὰ τῆς προσήκουσης ἀποθεραπείας ἀσκηθεὶς ὠφέλησεν ἤδη ἑαυτὸν σημαντικῶς, συμπληρῶναι οὐχ ἥττον τὴν ὠφέλειαν ταύτην καὶ διὰ τῶν καταλλήλων λουτρῶν προτιμώτερα κρίνει, ἐπὶ τῶν ὑγιῶς ἐχόντων, τὰ ψυχρὰ λουτρά, ἀλλὰ καὶ ταῦτα σύμμετρα καὶ ἀνάλογα τῇ συμμέτρῳ φύσει τοῦ σώματος· κατὰ τὴν ἐποχὴν μάλιστα τῆς ἀναπτύξεως, μέχρι τοῦ πρώτου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους, ἢ συστηματικῆ ψυχρολουσία ἀντενδείκνυται, ὡς δυναμένη νὰ παρακωλύσῃ τὴν φυσιολογικὴν τοῦ σώματος ἀνάπτυξιν, ἐνδείκνυται δὲ μόνον τὸ ἀκριβῶς εὐκρατον λουτρῶν μόνον μετὰ τὴν τελείαν τῆς σωματικῆς τοῦ νέου ἀναπτύξεως συμπλήρωσιν, ἐπιτρέπεται ἢ χρῆσις ταύτης, ὅποτε καὶ κρατύνει αὐτὴ ἅπαν τὸ σῶμα, ἐνισχύει τὸ δέρμα καὶ ἐθίζει πρὸς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς.

Ὡς κατάλληλον ἐποχὴν διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ψυχρολουσίας ὀρίζει τὴν ἀρχὴν τοῦ θέρους, πρὸς βαθμιαίαν ἐξοικείωσιν τοῦ ψυχρολουτοῦντος, προσθέτων ὅτι καὶ αὐτὴ ἢ ἡμέρα τῆς ἐνάρ-

¹ Εἶναι ἀληθῶς περίεργον πῶς εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ πραγματικὸς τῆς ἀναπνευστικῆς λειτουργίας σκοπὸς ἦτο ἄγνωστος, ἢ γυμναστικὴ μέθοδος ὄχι μόνον τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐμπειρικῶν παιδοτριβῶν, ἀπέδωκε τὴν προσήκουσαν σημασίαν εἰς τὰς εἰδικὰς ἀναπνευστικὰς ἀσκήσεις, τόσον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξάσκησιν τοῦ θώρακος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, ὅσον καὶ διὰ τὰς ἀποθεραπευτικὰς αὐτῶν ιδιότητας, τὰς ὁποίας ὀρθῶτα ἐχαρακτήρισεν ὡς ἀποβολὴν τῶν περιττωμάτων, ἐνῶ εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, παρ' ὅλας τὰς ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις καὶ τὴν διάδοσιν τῆς υγιεινῆς ἐπιστήμης, οἱ διάφοροι θεμελιωταὶ τῶν διαφόρων γυμναστικῶν μεθόδων καὶ συστημάτων, πλὴν τοῦ Αἰγκ, τῶν διαδόχων του καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς, σχεδὸν ἐλησιμόνησαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶχε καὶ πνεύμονας καὶ διάφορα ἄλλα ἐξ ἴσου σπουδαία ζωϊκὰ ὄργανα, ἀξία μερίμνης τουλάχιστον ἴσης πρὸς τὴν διὰ τοὺς μῦς λαμβανομένην!

ξεως δέον νὰ εἶναι εὐκρατός· καὶ τὸ μὲν σῶμα δέον νὰ παρασκευασθῆ προηγουμένως διὰ συμμέτρων τρίψεων καὶ γυμνασίων ἢ δὲ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος νὰ μὴ εἶναι οὔτε πολὺ ὑψηλῆ, ὅποτε δὲν ποιεῖται θερμοασίαν ἐπιανάκλησιν (τὴν ἀντίδρασιν), ἀλλ' οὔτε καὶ πολὺ χαμηλῆ, ὥστε νὰ πλήττη καὶ νὰ καταψύχῃ τοὺς ἀήθεις.

Εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ψυχρολουτήσῃ συνιστᾶ πρὸ τῆς ψυχρολουσίας ἰσχυρὰς καὶ ἀφθόλους ξηρὰς ἐντριβὰς διὰ σκληροτέρων ὀθονίων (στεγνῶν χειρομάκτρων) ἢ καὶ ξυπτῶν· χειρίδων καὶ μετ' αὐτὰς ὀλίγας ἀσκήσεις ἐν ταχυτέρῳ τινὶ ῥυθμῷ· μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην προπαρασκευὴν νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, μὴ βλακεύων ἀλλὰ ταχέως εἰσερχόμενος ἢ πηδῶν, ὅπως τὸ ὕδωρ περιχυθῆ συγχρόνως εἰς ἅπαν τὸ σῶμα, διότι τὸ κατ' ὀλίγον πλησιάζον προξενεῖ φρικιάσεις δυσαρέστους· μετὰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ ὕδατος ἐξοδον συνιστᾶ ἐκ νέου ἐντριβὰς μέχρι τελείας τοῦ δέρματος ἐκθερμάνσεως. Οἱ οὕτω ψυχρολουτοῦντες, ἀφικνοῦνται τὴν ὑστεραίαν ἐπὶ τὰ γυμνάσια, σαφῶς εὐεκτικώτεροι, τὸν μὲν τοῦ σώματος ὄγκον ἴσον ἔχοντες τῷ πρόσθεν, ἐσφιγμένον δὲ καὶ μυωδέστερον καὶ συντονώτερον καὶ τὸ δέρμα σκληρότερον τε καὶ πυκνότερον ἔχοντες, διότι ἡ ψυχρολουσία γενικῶς ἐνισχύει ὀλόκληρον τὸν ὀργανισμόν καὶ τὸ δέρμα πυκνὸν καὶ σκληρὸν ἀποτελεῖ, προφυλάττουσα οὕτως αὐτὸ ἀπὸ τὰς ἐξώθεν βλάβας (τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς).

22. Ἡ τρίψις· σκοπός, εἶδη καὶ τρόπος τῆς χρήσεως αὐτῆς.

Παρεκτὸς τῶν ἀναπνευστικῶν ἀσκήσεων καὶ τῶν λουτρῶν ποιεῖται ἐκτενῆ λόγον καὶ περὶ τῆς τρίψεως ἀναγνωρίζων αὐτὴν καὶ ὡς ἴδιον θεραπευτικὸν μέσον διαφόρων σωματικῶν ἀρρωσιῶν καὶ ἀμετριῶν καὶ ὡς μέρος ἀπαραίτητον τῆς τε ἀπὸ τῶν πόνων ἀποθεραπείας καὶ τῆς διὰ τὰ γυμνάσια παρασκευῆς· διακρίνει ἐπομένως τὴν ἰδίως τρίψιν, τὴν παρασκευαστικὴν τρίψιν παραλαμβανομένην πρὸ τῶν γυμνασίων, καὶ τὴν ἀποθεραπευτικὴν, παραλαμβανομένην μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως. Εἰς ἕκαστον τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν διακρίνει τρεῖς κατὰ ποιότητα διαφορὰς, τὴν σκληρὰν, ἥτοι ἰσχυρὰν τρίψιν, τὴν

μαλακίην καὶ τὴν μέσην ἢ σύμμετρον, καὶ ἑτέρας τρεῖς κατὰ ποσότητα διαφορᾶς, τὴν πολλήν, τὴν ὀλίγην καὶ τὴν σύμμετρον. συνδυάζων δὲ ἐκάστην τῶν κατὰ ποσότητα διαφορῶν πρὸς τὰς κατὰ ποιότητα τοιαύτας, ἀποτελεῖ ἐννέα ἐν ὄλῳ συζυγίας, τῶν ὁμοίων κάμνει χρῆσιν, ἀναλόγως τοῦ ζητουμένου ἀποτελέσματος.

Ἀποτελέσματα τῆς τρίψεως ἐν γένει ἀναγνωρίζει τὴν λύσιν, δέσιν, σάρκωσιν ἢ μινύθισιν τοῦ σώματος, ἀκολουθῶν τὴν θεωρίαν τοῦ Ἱπποκράτους, καθ' ἣν σκοπιὸς τῆς τρίψεως εἶναι ἡ αὐτάρκης θερμὸς, κάθαρσις, μάλαξις ἢ σφίγγξις τῶν ἰσθμῶν καὶ ἢ μὲν μαλακὴ τρίψις λύει, ἢ σκληρὰ δένει, ἢ πολλὴ μινύθει ἢ δὲ μετρία σαρκῶσι κατ' ἀκολουθίαν τὰ πέραν τοῦ μετρίου ἐκλελυμένα σώματα πρέπει σκληρῶς ν' ἀνατριβῶνται, ὅσα δὲ εἶναι συνεσφιγμένα μαλακῶς, καὶ ὅσα ἔχουσι συμμέτρως, οὔτε σκληρῶς οὔτε μαλακῶς, ἀλλὰ συμμέτρως καὶ ἄνευ ὑπερβολῆς τινος. Κατ' ἀναλογίαν δὲ τινα δέον νὰ κανονίζηται καὶ ἡ ποσότης, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πολλὴ τρίψις φέρει ἰσχνότητα, ἢ δὲ μετρία ἀνάθρεψιν ἢ ὀλίγη δὲ δὲν δύναται νὰ σαρκώσῃ διότι τὸ σαρκωθησόμενον μέρος ἔχει ἀνάγκην συμμέτρου παραθέσεως αἵματος καὶ δυνάμεως εὐρώστου, ἀλλ' ἀμφότερα ταῦτα γίνονται καλῶς μόνον ὑπὸ τῆς συμμέτρου τρίψεως, διότι ἢ ὀλίγη οὐδέτερον δύναται ν' ἀπεργασθῆ ἰκανῶς καὶ αὐτάρκως.

Ἡ παρασκευαστικὴ τρίψις, λέγει, εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία εἰς πάντα μέλλοντα ν' ἀσκηθῆ εἰς ἐντόνους ἀσκήσεις· διότι ἂν εὐθέως μεταβῆ ἐπὶ τὰς ἰσχυροτάτας κινήσεις προτοῦ μαλάξῃ σύμπαν τὸ σῶμα, λεπτόνῃ τὰ περιττώματα καὶ εὐρύνῃ τοὺς πόρους, κινδυνεύει νὰ διαρρήξῃ ἢ νὰ σπάσῃ τι τῶν στερεῶν μερῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν τούτου, δέον νὰ προθερμαίνῃ τὸ σῶμα διὰ ξηρᾶς δι' ὀθόνης ἐντριβῆς, μετρίας διαρκείας καὶ δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ν' ἀκολουθῆ ἢ μετ' ἐλαίου τρίψις. Ἦν ξηρὰν ἐντριβὴν δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ καὶ ὀλίγαι περιαιγωγαὶ τῶν χειρῶν, ἀθλιπτοὶ καὶ μετρίως ταχεῖαι, θερμαίνουσαι τὸ σῶμα χωρὶς νὰ θλίβωσιν αὐτό, μετὰ τὰς ὁποίας ταχέως θέλει φανῆ ἔρευθος εὐανθῆς (ὑγιὲς ἐρύθημα) ἐπιτρέχον καθ' ἅπαν τὸ δέρμα. Τότε δὲ ἀρχίζει καὶ ἡ δι' ἐλαίου τρίψις, μὲ γυμνάς τὰς χεῖρας, καὶ σύμμετρον σκληρότητα καὶ μαλακότητα ὅπως μὴ συνάγηται καὶ σφίγγηται τὸ σῶμα, μήτε ἐκλύηται καὶ χαλαῖται

περαιτέρω τοῦ προσήκοντος, ἀλλὰ φυλάττηται ἐν τῇ φυσιολογικῇ αὐτοῦ καταστάσει. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἢ τρίψις δέον νὰ γίνηται ἐλαφρῶς, κατ' ὀλίγον δὲ ν' αὐξάνεται ἢ δύναμις αὐτῆς, μέχρις ὅτου θλίβεται σαφῶς ἢ σὰρξ μὴ θλάται δὲ ἢ διάρκειά της δὲ πρέπει νὰ εἶναι μικρά, διότι δὲν πρόκειται νὰ σκληρύνωμὲν τὸ σῶμα τοῦ τριβομένου, ὅταν παρασκευάζομεν αὐτὸν διὰ τὰς ἀσκήσεις, ἀλλὰ νὰ προτρέψωμεν αὐτὸν πρὸς τὰς ἐνεργείας. Αἱ δὲ ἐπιβολαὶ καὶ περιαιγωγαὶ τῶν χειρῶν πρέπει νὰ εἶναι πολυειδεῖς, ἕκ τε τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἕκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ πλαγίως καὶ λοξῶς καὶ ἐγκαρσίως καὶ σιμῶς, ὅπως κατωρθωθῆ ν' ἀνατριβῶσι σύμπασαι αἱ ἴνες τῶν μυῶν καὶ ἕκ παντὸς μέρους. Καὶ ἡ θερμοκρασία δὲ τοῦ οἴκου ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται ἡ ἐντριβὴ δέον νὰ εἶναι σύμμετρος· διότι ἂν μὲν εἶναι θερμότερα τοῦ πρέποντος θὰ προκληθῆ ἀφθονία ἰδρώτους πρὶν ἢ αὐτάρκως μαλαχθῆ τὸ σῶμα, ἂν δὲ εἶναι ψυχρότερα, δυσκόλως θὰ ἐκθερμανθῆ τὸ σῶμα, οὔτε ποτὲ καλῶς θὰ μαλαχθῆ, οὔτε ὑγιὲς ἐρύθημα θὰ φανῆ, οὔτε θ' αὐξήσῃ ἐλαφρῶς ὁ μυϊκὸς ὄγκος. Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἢ σύμμετρος παρασκευαστικὴ τρίψις ἢ ἀρμόζουσα πρὸς τὴν εὐκρατον ἕξιν τοῦ σώματος.

Καὶ ἡ ἀποθεραπευτικὴ τρίψις εἶναι ἐπίσης σύμμετρος, κατὰ τε τὸ τάχος τῆς φορᾶς τῶν χειρῶν, τὴν ῥώμην τῆς ἐπιβολῆς αὐτῶν καὶ τὸ πλῆθος τοῦ λίπους. Κατ' αὐτὴν συνιστᾶ νὰ ἐντείνῃ ἐλαφρῶς ὁ τριβομένος τοὺς μύς τῶν τριβομένων μελῶν, πρὸς τελειότεραν τῶν περιττωμάτων ἀποβολὴν, καθὼς καὶ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν αὐτοθεραπείαν δι' ἀναπνευστικῶν καὶ ἐλαφρῶν καὶ βραδείων ἐνεργητικῶν ἀσκήσεων.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν τρίψεων, αἱ ὁποῖαι κυρίως εἰπεῖν εἶναι μέρη τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως, καθὼς μέρη οὖσαι τῆς παρασκευῆς καὶ τῆς ἀποθεραπείας, ἀναφέρει καὶ δύο ἀκόμη χρήσεις τῆς τρίψεως, τὴν ἐνωθινὴν καὶ τὴν ἐσπερινὴν ἀνάτριψιν, καθὼς καὶ ποικίλας ἄλλας θεραπευτικὰς ταύτης ἐφαρμογὰς. Καὶ ἡ μὲν ἐνωθινὴ ἀνάτριψις, ἐπὶ τῶν ὑγιῶς ἐχόντων σωμάτων γίνεται ὅταν ταῦτα μέλλουσι νὰ συνενεχθῶσι κρύει κραιπερῶ, καθὼς π. χ. νὰ ψυχρολουτήσωσι· ἐπὶ δὲ τῶν μὴ τελείως ὑγιῶν, τῶν πεποννηκότων, τῶν ψυχθέντων κλπ. γίνεται λαμβανομένων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῶν ἤδη περὶ τῆς ποιότητος καὶ τῆς ποσότη-

τος αὐτῆς λεχθέντων. Τὰ αὐτὰ δὲ περίπου ἐπαναλαμβάνει καὶ διὰ τὴν ἐσπερωτὴν ἀνάτρωψιν, τὴν ὁποῖαν συνιστᾷ εἰς τοὺς κοπώδεις καὶ κατεξηραμένους ἐκ τῶν ὑπερμέτρων ἡμερησίων πόνων, ἐν συνδυασμῷ μετ' ἐλαφροῦ περιπάτου, ἐλαφροῦ δέλπνου καὶ ἡσυχίας πολλῆς. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἀναφέρει καὶ πάλιν ὁ Γαληνὸς τὰς ξηρὰς τρίψεις, διὰ τε σινδόνων ἢ χειριδίων ἢ καὶ μόνων τῶν χειρῶν ἐπιτελουμένης, χωρὶς λίπους ἢ σὺν ἐλαχίστῳ τινί· ἐπειδὴ δὲ ἀναφέρει συγχρόνως ἔλαιον ἐκ τῶν στυφόντων, καθὼς καὶ ἔλαιον διαφορετικὸν ἀπηλλαγμένον ἀπάσης ψυχούσης ποιότητος καὶ κατωτέρω πίπτην τινά, δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι καὶ τότε ὅπως καὶ τώρα, ἐγένετο χρῆσις κατὰ τὰς τρίψεις διαφόρων σκευασιῶν, μὲ κυρίαν βάσιν τὸ ἔλαιον καὶ τὴν ῥητίνην ἢ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Ἡροδότου (ἐν Ὀρειβασίῳ. Συναγ. ἱατρ. Ἐκδ. Daremberg. Paris 1851. Τόμ. Δ') ἀναφερόμενον ἀφρόνιτρον, ἀπαράλλακτον ὅπως ἐν τοῖς μίγμασι τοῖς ἐξ Ἀγγλίας προελθοῦσι, τῶν ὁποίων εἶναι κοινοτάτη σήμερον ἢ χρῆσις πρὸς τρίψιν τῶν προπονουμένων ἀθλητῶν καὶ ἵππων (καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν παθόντων ψύξεις, ρευματικούς πόνους κλπ.), καὶ γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα embrocation.

23. Ἡ γυμναστικὴ τῶν ἡλικιωμένων.

Ἀκολουθῶν καὶ ὁ Γαληνὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους τεθείσαν ἀρχὴν τῆς δι' ὕλου τοῦ βίου σωματικῆς ἐπιμελείας, φρονεῖ ὅτι καὶ οἱ γέροντες οὐδὲν ἤττον τῶν νέων δέονται εἰς κίνησιν ἄγειν τὸ σῶμα· οὐδεὶς δ' ἐξ αὐτῶν χρήζει παντελοῦς ἡσυχίας ὅπως οὐδὲ γυμνασίου σφοδροῦ (Ε' γ'). Ἡ ἐκλογὴ τῶν διὰ τοὺς γέροντας χρησίμων ἀσκήσεων δέον νὰ συμφωνῇ πρὸς τὴν ὅλην σωματικὴν αὐτῶν διάθεσιν καὶ τὰ ἐνοχλοῦντα τούτους παθήματα· διότι ὅπως τὸ ἄριστον νεανικὸν σῶμα εἶναι ἐπιτηδειότατον πρὸς τοὺς σφοδροτάτους πόνους, οὕτω καὶ τὸ ἄριστον γεροντικὸν σῶμα εἶναι ἐπιτήδειον πρὸς τοὺς μετρίους, ἐνῶ τὸ ὁπωσδήποτε ἀσύμμετρον καὶ ἀσθενικόν, εἰς τὰ πολλὰ τῶν γυμνασίων δὲν εἶναι ἐπιτήδειον. Χρησιμωτάτας δὲ ἀσκήσεις διὰ τοὺς γέροντας θεωρεῖ τὰς διὰ τῶν ἰσχυρωτέρων μορίων, δι' ὧν καὶ τὰ λοιπὰ συγκινοῦνται καὶ γυμνάζονται, καὶ οὐχὶ τὰς εἰδικὰς καὶ κατὰ μικρὰ μυϊκὰ ἀθροίσματα ἢ καὶ μεμονωμένως κι-

νοῦσας τοὺς μύς. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διὰ τοὺς ἡλικιωμένους ἐνδεικνυομένων ἀσκήσεων δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἥθη αὐτῶν, διότι αἱ εὐθισμένοι κινήσεις γίνονται ἄκοποι εἰς αὐτοὺς καὶ εὐχαριστοῦνται κατ' αὐτὰς ἐνεργοῦντες, ὅπως ἐξ ἄλλου δυσφοροῦσι καὶ κοπιάζουσι ὑπερμέτρως κατὰ τὰς ἀήθεις εἰς αὐτοὺς κινήσεις. Ἐκ δὲ τῶν τεχνικῶν ἐνεργειῶν, ἤτοι τῶν ἀθλητικῶν ἀσκήσεων καὶ ἐν γένει τῶν κατὰ παλαιστραν, οὐδ' ἄφασθαι συμβουλεύει αὐτούς.

24. Ἡ θεραπευτικὴ γυμναστικὴ.

Ἀλλὰ παρεκτὸς τοῦ ὑγιεινοῦ καὶ τοῦ φυλακτικοῦ, ἀναγνωρίζει εἰς τὰ γυμνάσια καὶ τρίτον σκοπὸν, ἀπὸ τῶν παθημάτων λαμβανόμενον, κοινὸν μὲν εἰς ἀπάσας τὰς ἡλικίας ἀλλὰ μὴ ἔχοντα τὴν αὐτὴν ἐν ἀπάσαις δύναμιν, ὑπονοῶν ὅτι ὁ τρόπος τῆς διὰ τῶν γυμνασίων θεραπείας ὠρισμένων παθήσεων εἶναι μὲν ὁ αὐτὸς καθ' ἀπάσας τὰς ἡλικίας, διαφέρει ὁμῶς ἢ ἐντασις τῆς χρήσεως καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ· ἀφοῦ δ' ἀπαριθμῆσθαι διαφόρους παθήσεις καὶ τὰ θεραπευτικὰ τούτων γυμνάσια ἔρχεται εἰς τὰς σωματικὰς ἀμετρίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατ' ἐξοχὴν δύναται ἐπιωφελῶς νὰ ἐπιδράσῃ ἢ γυμναστικὴ.

Κατὰ τὴν θεραπείαν τῶν τοιούτων ἀμετριῶν, τὸ μὴ γυμνάζεσθαι τοῖς ἀσθενέσι μορίοις, ἐπὶ γερόντων μόνον συμβουλεύει· ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν, ὅσῳ ἀπιωτέρω τοῦ γήρατος εὐρίσκονται, τόσῳ περισσότερο πρέπει νὰ γυμνάζωσι τὰ ἀσθενῆ ταῦτα μέρη· ἂν, παραδείγματος χάριν, ἔφηθός τις, τῶν ἔτι αὐξανόμενων, εἶναι ὑπερμέτρως ἰσχνὸς κατὰ τὰ σκέλη, συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ πιττοῦται καὶ νὰ τρίβεται μετρίως καὶ νὰ γυμνάζεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν δρόμον, ἐπιβλεπόμενος καὶ ὑπὸ τινος εἰδικοῦ γυμναστοῦ, κανονίζοντος τὸ εἶδος, τὸ ποσὸν καὶ τὴν ἐντασιν τῆς ἀσκήσεως ὥστε μήτε ὀλιγωτέρα τοῦ προσήκοντος νὰ εἶναι ἢ χρῆσις αὐτῆς ἀλλὰ μήτε καὶ ὑπερβολικὴ μέχρι καταπονήσεως. Ἡ τοιαύτη δὲ προσμέτρησις ἂν καὶ φαίνεται πολὺ δύσκολος, ὅπως καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐρρέθη, ὄχι μόνον εἰς τὰ γυμνάσια ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ὑγιεινὴν διαίταν, δύναται κατὰ τὰς προηγηθείσας ὑποδείξεις τοῦ Γαληνοῦ ν' ἀποβῇ εὐκόλος καὶ εὐγνώστος, ἀρχομένου τοῦ γυμνάζον-

τος ἀπὸ τῶν ἀσφαλεστάτων ἐν ἐκάστῳ μέτρῳ, καὶ ἐπίσκοπου-
μένου τὸ ἀποβαίνον, ὅπως ἐν ἀνάγκῃ ἀφαιρέσῃ ἢ προσθήσῃ
ἀσκήσεις πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ἀμετρίας. Οὕτω θεραπεύει τις
τοὺς εὐσάρκους, ἐπιβάλλων εἰς αὐτοὺς πολλὴ περισσώτερα γυμνά-
σια διὰ τὴν ὑγρότητα τῶν σωματίων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ σύντονα,
πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐν αὐτοῖς ἀναπτύξεως ὑπερβολικῆς θερμό-
τητος καὶ συγχρόνως προσέχων πολὺ ὅταν ἐξ ἀργότερας διαίτης
ἀρχονται οὗτοι γυμναζόμενοι (Ε' ἰβ'.) τοὺς δὲ ἰσχυροὺς, τούναν-
τίον, θεραπεύει γυμνάζων αὐτοὺς οὐχὶ εἰς ὀξεία καὶ σύντονα
γυμνάσια ἀλλ' εἰς ἑλαφρὰ καὶ βραδέα διότι πάντες οἱ περὶ τὴν
γυμναστικὴν ἀσχολούμενοι συμφωνοῦσιν ὅτι τὰ ὀξεία γυμνάσια
λεπτύνουσι τὸ σῶμα ἐνῆν τὰ βραδέα σαρκοῦσιν αὐτό.

25. Σημασία τῆς τέρψεως κατὰ τὴν ἀσκησιν.

Ἡ ἐπὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἐπίδρασις τῆς γυμναστικῆς.

Διατάξας οὕτω τελείως ἐν τῇ συστήματί του τὰς ἀσκήσεις
πρὸς σύμμετρον τοῦ ὅλου σώματος ἐξάσκησιν, ἀνάλογον πρόσ-
κτικῆσιν τῶν διαφόρων σωματικῶν ἀρετῶν, φύλαξιν καὶ ἀποθε-
ραπείαν ἀπὸ τῆς καταπονήσεως καὶ πρὸς κατάλληλον ἐκλογὴν
ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τῆς σωματικῆς τῶν ἀσκουμένων
διαθέσεως, δὲν παρεῖδε καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων
ἐπίδρασιν τῶν ἀσκήσεων καὶ μάλιστα τῶν παιδιῶν, ἀλλ' ἀφιέ-
ρισεν εἰς αὐτὰς ὀλόκληρον λόγον (περὶ τοῦ διὰ τῆς μικρᾶς
σφαίρας γυμνασίου) ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετάζει λεπτομερέστατα τὰ
ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀποτελέσματα αὐτῶν. Εὐθύς
ἐν ἀρχῇ τοῦ εἰρημένου λόγου ἀποκαλεῖ ἄριστα ἅπαντων γυ-
μνασίων, ἐκεῖνα τὰ ὅποια ὄχι μόνον ἀσκοῦσι τὸ σῶμα ἀλλὰ
τέρπουσι συγχρόνως καὶ τὴν ψυχὴν, οἱ δὲ ταῦτα ἐξευρόντες
καὶ συνδυάσαντες τὴν σωματικὴν ἐξάσκησιν πρὸς τὴν ἡδονὴν,
τὴν τέρψιν καὶ τὴν φιλοτιμίαν, ἦσαν ὄντως σοφοὶ ἄνδρες καὶ
τέλειοι γινώσκαι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἡ ἐπιμέλεια τοῦ
σώματος οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀγῆ εἰς ἀμέλειαν τῆς ψυχῆς, τού-
ναντίον μάλιστα ἢ ψυχῇ δέον νὰ τυγχάνῃ ἀκόμη περισσοτέρας
ἐπιμελείας, τοῦτο δὲ κατορθοῦται κυρίως διὰ τῶν τερπνῶν
γυμνασίων.

Καὶ τὰ μὲν κυνηγέσια καὶ ἡ ἄλλη θήρα καὶ ἐν γένει τὸ

sport τῆς ἐποχῆς του εἶναι ὄντως τερπνὰ γυμναστικὰ ἀσχο-
λῆαι ἀλλ' ἀπρόσιτοι εἰς τοὺς πολλοὺς διότι ἔχουν ἀνάγκην καὶ
μεγίστης δαπάνης καὶ χρόνου μακροῦ· οὕτω δὲ ὄχι μόνον οἱ
πτωχοὶ ἀστοὶ δὲν δύνανται νὰ καταγίνωσιν εἰς αὐτὰ, ἀλλ'
οὐδ' αὐτοὶ οἱ πράττοντες τὰ πολιτικὰ καὶ οἱ τὰς ἄλλας τέχνας
ἐργαζόμενοι καὶ ἐν γένει πάντες οἱ ἐκ τῆς ἐργασίας των ἀπο-
ζῶντες ἢ ἔχοντες σοβαρὰς βιωτικὰς ἀσχολίας· ὀνομάζει ἐπο-
μένως ἀληθῶς φιλανθρωποὺς ἀσκήσεις ἐκείνας τῶν ὁποίων καὶ
ὁ πενέστατος δύνανται ν' ἀσφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν τὰ μέσα τῆς ἐκτε-
λέσεως. Τοιαύτη δὲ ἀσκήσις εἶναι κατ' αὐτὸν ἢ διὰ τῆς σφαίρας
παιδιά, ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε ὄπλων, οὔτε ἵππων,
οὐδὲ κυνῶν θηρευτικῶν, ἀλλὰ μόνον μιᾶς σφαίρας καὶ ταύτης
μικρᾶς, προσέτι δὲ οὐδέποτε βιάζει εἰς ὀλιγωρίαν τῶν λοιπῶν
βιωτικῶν ἐργασιῶν, ἐνῆν συγχρόνως περιλαμβάνει τὰ πλείστα
στοιχεῖα τῆς συμμέτρου καὶ ὑγιεινῆς ἀσκήσεως. Καὶ ὄντως,
κατὰ τὴν παιδιὰν ταύτην δύνανται νὰ κινηθῶσιν ἐξ ἴσου πάντα
τὰ μέρη τοῦ σώματος ἐνῆν συγχρόνως δύνανται αὐτὸς ὁ σφαι-
ρίζων καὶ ἐπὶ τὸ σφοδρότερον ν' ἀνάγῃ τὴν κίνησιν, καὶ ἐπὶ
τὸ μαλακώτερον καὶ τὰ κάτω μᾶλλον τῶν ἄνω μερῶν νὰ κινήῃ
καὶ ἐν γένει μέρος τι περισσώτερον τῶν ἄλλων, οἷον τὴν ὀσφῦν
ἢ τὴν κεφαλὴν ἢ τὸν θώρακα. Ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος τῶν κινή-
σεων παρουσιάζει μεγίστην ποικιλίαν δυνάμενον νὰ κατασταθῇ
καὶ ὀξύτατον καὶ βραδύτατον καὶ σφοδρότατον καὶ πραότατον,
ἀναλόγως τῆς βουλήσεως τοῦ παίζοντος καὶ τῆς σωματικῆς
αὐτοῦ διαθέσεως· διότι ὅταν οἱ παίζοντες συνιστάμενοι πρὸς
ἀλλήλους καὶ παρεμποδίζοντες ὁ εἰς τὸν ἄλλον ἀπὸ τοῦ ν' ἀνα-
λάβῃ τὴν σφαῖραν, ἀναμιγνύουν εἰς τὴν παιδιὰν πολλοὺς τρα-
χηλισμοὺς καὶ πολλὰς ἄλλας παλαιστικὰς λαβὰς, ὥστε ἢ μὲν
κεφαλὴ καὶ ὁ αὐχὴν νὰ διαπονῶνται διὰ τῶν τραχηλισμῶν, αἱ
δὲ πλευραὶ καὶ ὁ θώραξ καὶ ἡ γαστήρ, ὑπὸ τῶν περισφίξεων,
τῶν ἀπώσεων, τῶν ἀποστηρίξεων καὶ τῶν ἄλλων παλαιστικῶν
λαβῶν, καταντᾷ ἀληθῶς ἡ σφαίρισις μέγιστον καὶ σφοδρότατον
γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον θέτει εἰς ἔντονον κίνησιν ὀλόκληρον τὸ
σῶμα. Καὶ ἀληθῶς πλὴν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ θώρακος κινεῖ-
ται σφοδρῶς καὶ πολυειδῶς καὶ ἡ ὀσφῦς καὶ τὰ σκέλη, διὰ
τῶν βαδίσεων, τῶν δρόμων καὶ τῶν πλαγίων μεταπηδήσεων

καθ' ἀπάσας τὰς διευθύνσεις αἱ ὁποῖαι ὅταν ταχέως καὶ ἐκ πολλοῦ διαστήματος γίνονται ἀσκοῦν ἐντόνως τὰ σκέλη, ὅταν δὲ συνδυάζονται καὶ μετ' ἐλαφρῶν βολῶν καὶ συλλήψεων τῆς σφαίρας, χωρὶς ἰσχυρᾶς συντονίας, ἐνισχύουν καὶ τὴν ἀναπνευστικὴν τοῦ σφαιρίζοντος δύναμιν, καὶ ὅταν μετέχωσι καὶ πολλῶν ἀντιλήψεων καὶ βολῶν καὶ λαβῶν τότε γυμνάζουσιν ὀλόκληρον τὸ σῶμα καὶ μεταβάλλουσι τὴν παιδιὰν ταύτην ἀληθῶς εἰς σφοδρότατον γυμνάσιον, ἀναλόγως τῆς εὐτονίας τῶν κινήσεων καὶ τῆς διαρκείας αὐτῶν.

Ἄλλὰ καὶ τὰς χεῖρας πολυμερέστατα γυμνάζει ἡ παιδιὰ αὕτη διὰ τῶν ἐν παντὶ σχήματι συλλήψεων καὶ βολῶν τῆς σφαίρας, διότι ἡ ἐκ διαστήματος ἱκανοῦ εὐτονος βολή, ἐλαφρότερον ἢ καὶ σχεδὸν οὐδόλως κινουσα τὰ κάτω ἄκρα, γυμνάζει τὰ ἄνω σφοδρότερον. Οὕτω λοιπὸν ἡ παιδιὰ αὕτη ἄλλοτε ἄλλους τῶν μυῶν τείνουσα σφοδρότερον κατορθώνει ὥστε πάντες ἐν μέρει πονοῦντες ἴσην νὰ ἔχωσιν ἀνάπαυλαν καὶ οὔτε νὰ μένωσιν ἐντελῶς ἀργοί, οὔτε κόπους ἀλλίσκεσθαι μόνους πονοῦντες· γυμνάζει δὲ προσέτι καὶ τὴν ὄρασιν καὶ τὴν εὐστοχίαν, καθόσον ἂν ὁ παίκτης δὲν ἐκτιμήσῃ προσηκόντως τὴν ῥοπὴν τῆς σφαίρας δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ αὐτήν, καὶ θήγει καὶ αὐτὴν τὴν γνώμην, διὰ τῆς συνεχοῦς προσπάθειας τῆς κατισχύσεως καὶ διακωλύσεως τῶν ἀντιπάλων· μόνος ὁ πόθος τῆς διακρίσεως καὶ τῆς ὑπεροχῆς, μὴ ἀκολουθούμενος καὶ ὑπὸ τῆς δριάσεως, ἐκλεπτύνει τὸν ἄνθρωπον, ἐνῶ ἐν συνδυασμῶ μετὰ τὴν γυμνάσιον, τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν ψυχαγωγίαν, τὰ μέγιστα καὶ τὴν σωματικὴν ὑγιείαν καὶ τὴν σύνεσιν τῆς ψυχῆς ὠφελεῖ· δὲν εἶναι δὲ σμικρὸν ἀγαθὸν ὅταν μία ἀσκήσις δύναται συγχρόνως νὰ ὠφελήσῃ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ἐκάτερον ἀρετὴν. Ὅτι δὲ πράττει τοῦτο εἰς ἀμφοτέρω δὲν εἶναι δύσκολον νὰ τὸ ἀντιληφθῇ κανεὶς προσθέτων εἰς τ' ἀνωτέρω ῥηθέντα καὶ τὴν τακτικὴν τῆς παιδιᾶς, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ νὰ ἐκτίθεται τις ἐν καιρῶ ἀποκρύπτων συγχρόνως τὴν ἐνέργειάν του καὶ ὀξέως νὰ δράττηται πάσης εὐνοϊκῆς περιστάσεως καὶ νὰ σφετερίζηται τὰ τῶν ἐναντίων ἢ βιάζων ἢ ἀδοκῆτως ἐπιτιθέμενος καὶ νὰ φυλάττῃ τὰ κτηθέντα, ἀκριβῶς ὅπως οἱ ἀγαθοὶ στρατηγοί.

Παρεκτὸς τῶν προρρηθέντων ὑγιεινῶν καὶ μορφωτικῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων ἡ τοιαύτη γύμνασις παρουσιάζει καὶ τὸ κυριώτατον πλεονέκτημα ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀκίνδυνος. Ἡ ἀποκλειστικὴ ἐξάσκησις εἰς τοὺς δρόμους τῆς ταχύτητος πολλοὺς ἤδη διέφθειρεν ἐκ τῆς ῥήξεως ἐπικαίρου τινὸς ἀγγείου καὶ αἱ σύνοιχοι ἵππασται πολλάκις ἔβλαψαν τοὺς νεφροὺς καὶ τὸν θώρακα καὶ αὐτοὺς τοὺς σπερματικούς πόρους, ἂν μὴ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰ ὑπὸ τῶν ἵππων προξενηθέντα ἀπευκταῖα ἐξ ὧν πολλοὶ παραχρῆμα ἐκπεσόντες τῆς ἔδρας ἐθανατώθησαν· ἀλλὰ πολλοὺς καὶ τὸ ἄλμα ἔβλαψε καὶ ὁ δίσκος καὶ τὰ διὰ τοῦ κάμπειν γυμνάσια (αἱ ἀνταγωνιστικαὶ καὶ παλαιαιστικαὶ ἀσκήσεις)· τὰ δὲ κατὰ τὴν παλαιστράν πάντας σχεδὸν τοὺς εἰς αὐτὰ ἀσκουμένους ἐλώδηθησαν οὐδὲν ἥττον τῶν Ὀμηρικῶν Λιτῶν αἵτινες περιγράφονται ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ :

Χωλαί τε, θυσαί τε

παραβλῶπες τ' ὀφθαλμῶ.

Οὕτω καὶ οἱ ἐκ τῆς παλαιστράς ἄλλοι χωλοὶ ἢ διεστραμμένοι τὰ κῶλα, ἢ τεθλασμένοι ἢ πάντες κατὰ τι μέλος πεπηρωμένοι καταντῶσιν. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐπομένως ἡ διὰ τῆς σφαίρας παιδιὰ πλεονεκτεῖ τῶν ἀθλητικῶν ἀσκήσεων ὡς οὐδέποτε ἐμβάλλουσα εἰς κίνδυνον τοὺς εἰς αὐτὴν ἀσκουμένους· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐντασις τῆς ἀσκήσεως ταύτης ἐξαρτᾶται, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, ἐξ αὐτῆς τῆς διαθέσεως τοῦ παίζοντος, διὰ τοῦτο ἡ παιδιὰ αὕτη καὶ εἰς ἐκεῖνον ὅστις χρήζει ἀναπαύσεως εἶναι ὠφέλιμος καὶ πρὸς ἀνάκλησιν ἀρρώστου δυνάμεως ἀποτελεσματικὴ καὶ εἰς γέροντας καὶ εἰς παιδας ἐπιτηδεῖα καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ μίαν τῶν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις καὶ εἰς πάντας χρησίμων ἀσκήσεων.

I. E. ΧΡΥΣΑΦΗΣ

¹Ἐπιθεωρητῆς τῆς γυμναστικῆς.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ¹

Κατὰ τὸ ἔτος 416 π. Χ. ὁ νεαρὸς ποιητὴς Ἀγάθων, νικῆσας ἐν τῷ Διονυσιακῷ τῶν Ἀθηναίων θεάτρῳ τὴν πρώτην αὐτοῦ νίκην, παρέθηκε δεῖπνον πρὸς τοὺς φίλους αὐτοῦ Φαῖδρον, Πανσανίαν, Ἐρυξίμαχον, Ἀριστόδημον, Ἀριστοφάνην, Σωκράτην καὶ ἄλλους. Ἀφ' οὗ δὲ πάντες οὗτοι ἐδείπνησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀγάθωνος, τῇ προτάσει τοῦ Φαῖδρου ἀντεφώνησαν νὰ εἴπῃ ἕκαστος ἐκ τοῦ προχείρου λόγον πρὸς ἔπαινον τοῦ Ἔρωτος. Καὶ πρῶτος μὲν ὠμίλησεν ὁ Φαῖδρος, ἔπειτα δὲ ὁ Πανσανίας, κατόπιν δ' ὁ Ἐρυξίμαχος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἀγάθων καὶ τελευταῖος ὁ Σωκράτης. Ὅτε δ' ἐτελείωνε πλέον τὸν λόγον τοῦ ὁ Σωκράτης, εἰσέρχεται μετὰ τῶν ἀκολουθῶν τὸν ὁ Ἀλκιβιάδης μεθυσιμένος καὶ στεφανωμένος μὲ σκυλὸν στέφανον ἐκ κισσοῦ καὶ ἴων καὶ παρακάθηται καὶ οὗτος εἰς τὸ συμπόσιον. Καὶ ἀπήτησαν μὲν πάντες οἱ συμπόται νὰ εἴπῃ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης λόγον πρὸς ἔπαινον τοῦ Ἔρωτος, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἰσχυρίσθη ὅτι ὡς μεθυσιμένος δὲν ἦτο εἰς θέον νὰ ἐγκωμιάσῃ τοιοῦτον θεόν, ἠδύνατο ὅμως νὰ ἐγκωμιάσῃ τὸν διδάσκαλόν του Σωκράτην, οἱ λοιποὶ παρεδέχθησαν τοῦτο καὶ τοιοντοτρόπως ὁ Ἀλκιβιάδης εἶπε τὸ ἐγκώμιον τοῦ Σωκράτους, ἐξ οὗ αἱ κάτωθι περικοπαί.

Τὸν Σωκράτην ἐγώ, φίλοι μου, θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ἐπαινέσω τοιοντοτρόπως, δηλαδή διὰ παρομοιώσεων. Καὶ ἴσως μὲν οὗτος νομίση ὅτι ἐγὼ ἐπαινῶν αὐτὸν οὕτως ἔχω διάθεσιν νὰ τὸν γελοιοποιήσω, ἐγὼ δ' ὅμως θὰ μεταχειρισθῶ τὴν παρομοίωσιν οὐχὶ διὰ νὰ γελοιοποιήσω αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω γυμνὴν δλην τὴν ἀλήθειαν. Ἰσχυρίζομαι λοιπὸν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁμοιότατος πρὸς τοὺς μαρμαρίνους ἐκείνους Σιληνοὺς, τοὺς ἐκτεθειμένους ἔμπροσθεν τῶν ἐργαστηρίων τῶν ἀγαλματοποιῶν, τοὺς ὁποίους οἱ τεχνῖται κατασκευάζουσι κρατοῦντας αὐλοῦς ἢ σύριγγας· ἐὰν δὲ οὗτοι ἀνοιχθῶσιν εἰς δύο, φαίνεται ὅτι περιέχουσιν ἐντὸς αὐτῶν ἀγάλματα θεῶν. Καὶ πάλιν ἠμπορῶ νὰ παραβάλω αὐτὸν πρὸς τὸν Μαρσύαν τὸν Σάτυρον. Ὅτι μὲν λοιπὸν εἰς τὴν μορφήν τοῦλάχιστον εἶσαι ὅμοιος πρὸς Σιληνοὺς καὶ Σατύρους, ὡ Σώκρατες, οὐδὲ σύ, ὡς πιστεύω, δύνασαι νὰ ἀμφισβητήσῃς· ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοιάζεις πρὸς αὐτούς, ἀκουε. — Εἶσαι ἀλαζών· εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀληθές τοῦτο; ἐὰν ἀρνηθῆς αὐτό, δύναμαι νὰ τὸ ἀποδείξω διὰ μαρτύρων. Ἀλλὰ

μήπως δὲν εἶσαι αὐλητῆς; Καὶ πολὺ παραδοξότερος μάλιστα ἢ ὁ Μαρσύας. Ἐκεῖνος μὲν, ὡς γνωστόν, μὲ τὸ μουσικὸν ὄργανόν του ἔθελγε τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς ἐξερχομένης ἀπὸ τοῦ στόματός του δυνάμειος τῶν ἤχων, ὡς καὶ τῶρα ἀκόμη κάμνουσιν ὅσοι ἐκτελοῦσι τὰς μελωδίας τοῦ Μαρσύου. Διότι ὅσα μὲ τὸν αὐλὸν του ἔπαιζεν ὁ Ὀλυμπος, φρονῶ ἐγὼ ὅτι ἦσαν τοῦ διδασκάλου τοῦ Μαρσύου. Τῷ ὄντι δ' αἱ μελωδίαὶ ἐκείνου, εἴτε ἀγαθὸς αὐλητῆς εἴτε ἀδεξία αὐλητρὶς αὐτέας, μόναι εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἐμβάλλωσιν ἐνθουσιασμόν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν καὶ καθιστῶσι φανεροὺς ἐκείνους, αἵτινες ἔχουσιν ἀνάγκην θεῶν καὶ μυσῆων, διότι εἶναι θείας προελεύσεως. Σὺ δὲ διαφέρεις ἐκείνου κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἄνευ μουσικοῦ ὄργανου, διὰ μόνων τῶν λόγων σου ἐπιτυγχάνεις τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Ἡμεῖς λ. χ. ὅταν μὲν ἄλλον τινὰ ῥήτορα ἀκούσωμεν ν' ἀγορεύῃ περὶ οἴουδῆποτε ζητήματος, ἔστω καὶ νὰ εἶναι ὁ διαπρεπέστατος τῶν ῥητόρων, οὐδεμίαν σχεδὸν συγκίνησιν αἰσθανόμεθα· ὅταν δ' ὅμως ἀκούῃ τις ἢ σὲ τὸν ἴδιον ὁμιλοῦντα ἢ ἄλλον τινὰ διηγούμενον τοὺς ἰδικούς σου λόγους, ἔστω καὶ νὰ εἶναι ὁ ἀδεξιότατος ὁ διηγούμενος αὐτούς, οἴουδῆποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ ἀκροατῆς, ἀνὴρ ἢ γυνή ἢ παιδάριον, μὲ ἀνοιχτὸν τὸ στόμα ἀκροώμεθα καὶ ὑπὸ θείας μανίας καταλαμβανόμεθα. Ἐγὼ τοῦλάχιστον, φίλοι μου, ἂν δὲν ἐφοβούμεν μήπως θεωρηθῶ μέχρις ἀποκτηνιώσεως μεθυσιμένος, μεθ' ὄρκου θὰ ὁμολόγουν πρὸς ὑμᾶς πῶς ὑπὸ τῶν λόγων τούτου ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν παθαίνομαι καὶ ἐξακολουθῶ καὶ τῶρα ἀκόμη νὰ παθαίνωμαι. Ὅταν δηλ. τὸν ἀκούω, καὶ ἡ καρδία μου ἐκ τῶν λόγων τούτου πάλλεται πολὺ σφοδρότερον ἢ τῶν κορυθαντιῶντων καὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου καταρρέουσι δάκρυα, βλέπω δὲ ὅτι καὶ ἄλλοι πάμπολλοι τὰ αὐτὰ ταῦτα πάσχουσι. Τὸν Περικλέα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιφανεῖς ῥήτορας ὅτε ἤκουον, εἶχον μὲν τὴν γνώμην ὅτι ἠγόρευον καλῶς, οὐδὲν τοιοῦτον ὅμως ὑπὸ τῶν λόγων αὐτῶν ἐπάσχον, οὐδ' ἐταράττετο ἡ ψυχὴ μου οὐδ' ἐστενοχωρεῖτο, διότι δὲν μ' ἐκίνουν εἰς συναίσθησιν τοῦ κτηνώδους βίου μου. Ἀλλ' οἱ λόγοι τούτου ἐδῶ τοῦ Μαρσύου πιστεύσατέ με ὅτι πολλάκις τοσαύτην ταραχὴν ἠγείραν ἐν τῇ ψυχῇ μου, ὥστε νὰ νομίσω ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθῶ νὰ ζῶ ὡς ζῶ καὶ νὰ μὴ ἀλλάξω

¹ Ἐκ τῆς προσεχῶς ἐκδοθησομένης μεταφράσεως τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος μετὰ μακρῶν προλεγόμενων καὶ σημειώσεων ὑπὸ Ε. Γ. Παντελάκη.

βίον. Ταῦτα, ὦ Σώκρατες, δὲν ἤμπορεῖς νὰ εἶπης ὅτι εἶναι ψεύματα. Καὶ κατὰ τὴν στιγμήν δὲ ταύτην αἰσθάνομαι πολὺ καλῶς ὅτι, ἂν ἤθελον δεχθῆ νὰ τὸν ἀκούω, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μείνω ἀσυγκίνητος, ἀλλ' ἤθελον πάθει τὰ ἴδια πάλιν. Διότι μὲ ἀναγκάζει νὰ παραδεχθῶ ὅτι, ἐν ᾧ ἐγὼ αὐτὸς ἔχω τόσας καὶ τόσας ἐλλείψεις, περὶ μὲν τῶν ἐλαττωμάτων μου τούτων δὲν φροντίζω, φροντίζω δὲ περὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν Ἀθηναίων. Ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν φράσσω τὰ ὦτα, ὡς ἐὰν ἐμελλον νὰ διαφύγω τὰς Σειρήνας, τρέπομαι εἰς φυγὴν, διότι ἄλλως ἔπρεπε νὰ κάθημαι πλησίον αὐτοῦ μέχρι ἐσχάτου γήρατος. Πρὸς μόνον δὲ τοῦτον τὸν ἄνθρωπον παρατηρεῖται εἰς ἐμὲ τὸ συναίσθημα ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον κανεὶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχω, τουτέστιν ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ κόσμῳ ἄνθρωπος, τὸν ὅποιον ἐγὼ νὰ ἐντρέπωμαι. Ἐγὼ δὲ τοῦτον μόνον ἐντρέπομαι. Διότι συναισθάνομαι καλῶς ὅτι δὲν δύναμαι μὲν ν' ἀντιλέγω εἰς ὅσα οὗτος μὲ συμβουλεύει νὰ πράττω, ὅταν δ' ὅμως ἀπέλθω ἀπ' αὐτοῦ, λησμονῶ τὰς συμβουλὰς του, διότι δὲν δύναμαι ν' ἀρνηθῶ ὅτι εἶμαι φιλόδοξος καὶ φοβοῦμαι μήπως ἀκολουθῶν τὰς συμβουλὰς του χάσω τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Δραπετεύω λοιπὸν ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἀποφεύγω καὶ ὅταν τὸν ἴδω, ἐντρέπομαι ὅτι διέψευσα τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις μου. Καὶ πολλάκις εἰς τοιαύτην κατάστασιν περιέρχομαι, ὥστε νὰ αἰσθάνωμαι ὅτι εὐχαρίστως ἤθελον ἀκούσει τὸν θάνατόν μου· ἐὰν δὲ πάλιν ἤθελε συμβῆ τοῦτο, γνωρίζω καλῶς ὅτι τότε ἤθελον στενοχωρηθῆ περισσότερον· ὥστε δὲν γνωρίζω τί νὰ κάμω μὲ τοῦτον τὸν ἄνθρωπον.

Τοιαύτη μὲν λοιπὸν εἶναι ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὅποιαν προξενεῖ καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους ὁ αὐλὸς τούτου τοῦ Μαρσίου. Διὰ νὰ πεισθῆτε δ' ἀκόμη περισσότερον πόσον ἀκριβῶς παρομοιάζω αὐτὸν πρὸς Σάτυρον, θ' ἀναφέρω καὶ ἄλλα περιστατικά, τὰ ὅποια ἱκανῶς χαρακτηρίζουσι τὴν θαυμασίαν ἐπίδρασιν, τὴν ὅποιαν οὗτος ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν του. Διότι σὰς βεβαίῳ ὅτι κανεὶς δὲν γνωρίζει τί ἐστὶ Σωκράτης· ἀφ' οὗ δ' ἐγὼ ἔκαμα τὴν ἀρχήν, θ' ἀποκαλύψω ποῖος πράγματι εἶναι. Βεβαίως καὶ σεῖς βλέπετε ὅτι ὁ Σωκράτης ἔχει ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ τῶν ὠραίων καὶ πάντοτε μετὰ τοιούτων συναναστρέφεται καὶ

ὡς ἐρωτομανῆς φαίνεται καὶ ὅτι ἐξ ἄλλου ἀγνοεῖ τὰ πάντα καὶ οὐδὲν οἶδεν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ. Δὲν εἶναι τοῦτο σιληνώδης; ἀπαράλλακτον. Βεβαίως τοιαύτην ἐξωτερικὴν μορφήν ἔχει, ὅποιαν ὁ μαρμάρινος σιληνὸς τῶν ἀγαλματοποιῶν. Ἐὰν δ' ὅμως ἀνοιξῆ τις αὐτὸν καὶ παρατηρήσῃ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ὡς τῶν σιληνῶν, πόσῃν σωφροσύνην νομίζετε, φίλοι συμπόται, ὅτι θὰ ἴδῃ ἐντὸς αὐτοῦ! Μάθετε ὅτι, οὔτε ἐὰν τις εἶναι ὠραῖος, δεικνύει οὗτος ἐνδιαφέρον οὐδὲν, ἀλλὰ περιφρονεῖ αὐτὸν τόσον, ὅσον δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῆ, οὔτε ἐὰν εἶναι τις πλούσιος, οὔτε ἐὰν ἔχη ἄλλην τινὰ τιμὴν ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν πολλῶν μακαριζομένην, πάντα δὲ ταῦτα θεωρεῖ ἀνάξια καὶ τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς καὶ ἡμᾶς διόλου δὲν λογαριάζει—σὰς διαβεβαίῳ περὶ τούτου—διέρχεται δὲ τὸν βίον εἰρωνευόμενος καὶ ἐμπαίζων πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν δ' ὅμως σπουδαιολογῆ καὶ ἀνοιχθῆ, δὲν γνωρίζω ἂν συνέπεσε νὰ ἴδῃ κανεὶς ἐξ ὑμῶν τὰ ἐντὸς αὐτοῦ ἀγάλματα· ἐγὼ ὅμως ἠτύχησα μίαν φοράν νὰ τὰ ἴδω καὶ μοῦ ἐφάνησαν ὅτι ἦσαν τόσον θεῖα καὶ χρυσᾶ καὶ πάγκαλα καὶ θαυμαστά, ὥστε ἐνόμισα ὅτι ὤφειλον νὰ κάμω πᾶν ὅ,τι θὰ μὲ συνεβούλευεν ὁ Σωκράτης.

Εἶχον λοιπὸν πάντα ταῦτα τὰ προηγούμενα, ὅτε συνέβη νὰ ἐκστρατεύσωμεν μαζὶ εἰς τὴν Ποτίδαιαν καταταχθέντες εἰς τὸν ἴδιον λόχον. Καὶ ἐκεῖ λοιπὸν πρῶτον μὲν κατὰ τὴν ἀντοχήν εἰς τοὺς κόπους ὄχι μόνον ἐμέ, ἀλλὰ καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους ἀνεξαιρέτως ἐνίκα· ὁσάκις π. χ. ἠθέλαμεν ἀνακλεισθῆ πουθενά (πρᾶγμα τὸ ὅποῖον οὐχὶ σπανίως γίνεται κατὰ τοὺς πολέμους) καὶ τοιούτοτρόπως ἠναγκαζόμεθα νὰ πεινώμεν, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ παραβληθῆ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ἀντοχήν εἰς τὴν πείναν· ὁσάκις δὲ πάλιν εἴχαμεν ἀφθονα τρῶφιμα, ἦτο ἱκανὸς νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ ὡς οὐδεὶς ἄλλος καὶ κατὰ τὰ ἄλλα καὶ εἰς τοῦτο, ὅτι ἐνῶ δὲν ἤθελε νὰ πίνῃ, ὁσάκις ἤθελεν εὐρεθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πίνῃ, ὄλους καὶ εἰς τὴν οἰνοποσίαν ἐνίκα. Καὶ τὸ παραδοξότατον πάντων εἶναι τοῦτο, ὅτι ἐνῶ ἔπινε τόσον, δὲν εὐρέθη ἀκόμη ἄνθρωπος, ὅστις νὰ εἶπῃ ὅτι εἶδε τὸν Σωκράτην μεθυσμένον. Καὶ ὅτι μὲν τοῦτο εἶναι ἀληθές, θὰ ἀποδειχθῆ, ὡς δὲν ἀμφισβῆ, εὐθὺς μετ' ὀλίγον. Ὡς πρὸς τὴν ἀντοχήν δὲ πάλιν εἰς τὸ ψυ-

χος—γίνονται δ' ἐκεῖ φοβεροὶ χειμῶνες—ἀξιοθαύμαστος εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἔζη κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκεῖ· καὶ θὰ ἠδυνάμην μὲν πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τούτου ν' ἀναφέρω καὶ ἄλλας αὐτοῦ πράξεις, ἀρκοῦμαι δ' ὅμως εἰς μόνην τὴν ἑξῆς: Ἦτο μίαν ἡμέραν δριμύτατον ψυχὸς καὶ ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἢ δὲν ἐξήρχοντο ἔξω ἢ ἂν τις ἤθελεν εὐρεθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξέλθῃ, ἐλάβανε προηγουμένως ἀπιστεύτους προφυλάξεις ἐνδύόμενος ὅσα φορέματα ἠδύνατο νὰ σηκώσῃ τὸ σῶμά του καὶ περιτυλίσων τοὺς πόδας του μὲ μαλλιά καὶ ἄρνοδέρματα, ὁ Σωκράτης ἐξήρχετο μαζί μὲ τούτους φορῶν τὸ φόρεμα, τὸ ὁποῖον συνήθιζε νὰ φορῆ πάντοτε, ἀνυπόδητος δὲ ἐβάδιζε διὰ τοῦ κρυστάλλου εὐκολώτερον ἢ οἱ ἄλλοι μὲ τὰ ὑποδήματα. Οἱ δὲ στρατιῶται βλέποντες τὴν ἀντοχὴν καὶ τὴν σκληραγωγίαν αὐτοῦ καὶ νομίζοντες ὅτι ἐπίτηδες ἔπραττε ταῦτα διὰ νὰ ἐμπαίξῃ τὴν ἰδικὴν των μαλθακότητα μὲ λοξὸν ὄμμα ἔβλεπον αὐτόν.

Καὶ εἶναι μὲν βεβαίως πάντα ταῦτα ἀξία θαυμασμοῦ, ἀξιίζει δ' ὅμως ν' ἀκούσῃτε καὶ τὴν παραδοξοτάτην τῶν πράξεων τοῦ ἀλλοκότου τούτου ἀνθρώπου, ἣτις ἔγινε κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκστρατείαν. Ἡμέραν τινὰ ἀπὸ τῆς πρώτης ἴστατο ὡς ἀπολιθωμένος κάπου βεθυθισμένος εἰς σκέψιν τινὰ· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ λύσιν τῆς ἀπορίας του, ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἀκίνητος ἐν τῇ αὐτῇ θέσει συλλογιζόμενος. Ἐφθασεν ἡ μεσημβρία καὶ οἱ στρατιῶται παρατηροῦντες αὐτόν ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους μετ' ἐκπλήξεως ὅτι ὁ Σωκράτης ἀπὸ τῆς πρώτης ἴσταται ἐν τῇ αὐτῇ θέσει καὶ συλλογίζεται. Τέλος δὲ μερικοὶ στρατιῶται Ἰωνες περὶ τὴν ἑσπέραν, ἀφ' οὗ ἐδείπνησαν— ἦτο δὲ τότε πλεόν θέρος— ἐξήγαγον τὰς στρωμνάς των πρῶτον μὲν διὰ νὰ κοιμηθῶσιν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ ἕνεκα τοῦ καύσωνος, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ περιεργείας κινούμενοι διὰ νὰ ἴδωσιν, ἂν καὶ κατὰ τὴν νύκτα θὰ ἐξακολουθήσῃ ἴστάμενος ἐν τῇ αὐτῇ τόπῳ. Τῷ ὄντι δὲ οὗτος ἔμενε ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἀκίνητος μέχρις ὅτου ἐξημέρωσε καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος· καὶ τότε ἐπὶ τέλους ἀνεχώρησεν, ἀφ' οὗ πρότερον προσηυχῆθη πρὸς τὸν ἥλιον.

Θέλετε δὲ νὰ μάθετε καὶ ποίαν διαγωγὴν ἐδείκνυε κατὰ τὰς μάχαις; Ἀκούσατε καὶ περὶ τούτου ὀλίγα, ἀφ' οὗ μάλιστα μοῦ παρουσιάζεται τῶρα εὐκαιρία ν' ἀποδώσω δίκαιον ἔπαινον πρὸς

αὐτόν. Ὅτε ἐγένετο ἡ μάχη ἐκείνη, μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ στρατηγοὶ ἔδωκαν εἰς ἐμὲ τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς ἀνδραγαθίας, τίς νομίζετε ὅτι ἦτο ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλω τὴν σωτηρίαν μου; Οὐδεὶς ἄλλος ἢ αὐτὸς οὗτος, ὅστις παρατηρήσας με πληγωμένον δὲν ἠθέλησε νὰ μ' ἀφήσῃ εἰς τὴν τύχην μου, ἀλλὰ κατώρθωσε καὶ τὴν πανοπλίαν μου καὶ ἐμὲ τὸν ἴδιον νὰ σώσῃ. Καὶ ἐγὼ μὲν, ὦ Σώκρατες, καὶ τότε παρεκάλουν τοὺς στρατηγοὺς εἰς σὲ νὰ δώσωσι τὸ βραβεῖον— καὶ εἰς τοῦτο βέβαια οὔτε παράπονον θὰ ἔχῃς οὔτε θὰ μὲ διαψεύσῃς—. Καὶ οἱ μὲν στρατηγοὶ ἀποβλέψαντες εἰς τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομά μου ἠθέλησαν νὰ δώσωσι τὸ βραβεῖον εἰς ἐμέ· ἀλλὰ καὶ σὺ δὲν ἔδειξας ὀλιγωτέραν τῶν στρατηγῶν προθυμίαν, ὅπως λάβω ἐγὼ τὸ βραβεῖον. Ἦν ἐν ταῖς μάχαις δὲ διαγωγὴν τοῦ Σωκράτους, φίλοι συμπόται, δύνασθε νὰ γνωρίσετε ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς γεγονότος, τὸ ὁποῖον συνέβη κατὰ τὴν παρὰ τὸ Δήλιον μάχην, ὅτε ὁ στρατὸς ἡμῶν νικηθεὶς ἐτρέπη εἰς φυγὴν. Διότι καὶ εἰς τὴν μάχην ἐκείνην ἔτυχε νὰ παρευρεθῶμεν καὶ οἱ δύο ὡς στρατιῶται, ἐγὼ μὲν τοῦ ἵππικοῦ, οὗτος δὲ τοῦ πεζικοῦ. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐτρέπη εἰς ἀτακτον φυγὴν ὁ ἰδικὸς μας στρατὸς, ὑπεχώρησε καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Λάχητος· καὶ ἐγὼ τυχαίως συναντήσας καὶ ἰδὼν αὐτοὺς εὐθὺς παρεθάρρυνα καὶ τοὺς ἐβεβαίουν ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐγκατέλειπον. Κατὰ τὴν περιστάσιν λοιπὸν ταύτην ἐγνώρισα ἀκόμη καλύτερα τὸν Σωκράτην ἢ ἐν τῇ Ποτιδαίᾳ, διότι ὡς ἔφιππος δὲν ἐφοβούμην καὶ τόσον πολὺ. Παρετήρησα λοιπὸν πόσον ὑπέρτερος ἦτο τοῦ Λάχητος εἰς τὴν ψυχικὴν ἀταραξίαν· ἔπειτα δὲ καὶ ἐκεῖ, ὅπως καὶ ἐν Ἀθήναις, μοῦ ἔφαινετο ὅτι ἐβάδιζε « γαυριῶν καὶ μετὰ περιφρονητικοῦ βλέμματος », ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν ἰδικὴν σου ἔκφρασιν, Ἀριστόφανες, διότι μετ' ἀταραξίας ἔρριπτε τὰ βλέμματα καὶ εἰς τοὺς ἰδικοὺς μας στρατιώτας καὶ εἰς τοὺς πόλεμους καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἔδιδε νὰ καταλάβῃ πᾶς τις καὶ ἀπὸ πολὺ μακρὰν ὅτι, ὅστις ἠθέλεε ταλμῆσαι νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὸν ἄνδρα τοῦτον, ἠθέλεν ἀποκρουσθῆ ὑπ' αὐτοῦ γενναϊότατα. Διὰ τοῦτο μὲ πᾶσαν ἀσφάλειαν ὑπεχώρει καὶ αὐτὸς καὶ ὁ σύντροφός του· εἶναι δὲ παρατηρημένον ὅτι ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δεικνύουν ταύτην διαγωγὴν κατὰ τὸν πόλεμον, οὐδὲ νὰ πλησιάσουν τολ-

μῶσιν οἱ πολέμιοι, καταδιώκουν δὲ τοὺς φεύγοντας προτροπάδην.

Μὴ νομίσητε δέ, παρακαλῶ, ὅτι αὐταὶ μόναι αἱ ἀρεταὶ καὶ αὐταὶ μόναι αἱ πράξεις κοσμοῦσι τὸν βίον τοῦ Σωκράτους· δύναται τις καὶ ἄλλας πολλὰς ὄχι ὀλιγώτερον θαυμαστάς ν' ἀπαριθμήσῃ πρὸς ἔπαινον τοῦ ἀνδρός· ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων ἀρετῶν καὶ πράξεων αὐτῶν ἴσως δύναται τις νὰ εὕρῃ καὶ παρ' ἄλλοις παραδείγματα, ἐκεῖνο δὲ, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὸν Σωκράτην ἀξίον ἰδιαίτερου ὄλως θαυμασμοῦ, εἶνε τοῦτο, ὅτι πρὸς οὐδένα ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἐκ τῶν παλαιῶν οὔτ' ἐκ τῶν συγχρόνων, εἶναι ὅμοιος. Διότι πρὸς τὸν Ἀχιλλέα λόγου χάριν δύναται τις νὰ παραβάλλῃ τὸν Βρασίδαν καὶ ἄλλους καὶ πρὸς τὸν Περικλέα πάλιν δύναται νὰ παραβάλλῃ τὸν Νέστορα καὶ τὸν Ἀντήνορα· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλοι καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ ἐκ τῶν νέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἤμπορεῖ τις νὰ εὕρῃ ὁμοιότητας. Ἄλλ' ἀδύνατον νὰ εὕρεθῇ ἄνθρωπος, οὔτ' ἐκ τῶν συγχρόνων οὔτ' ἐκ τῶν παλαιῶν, ὅστις καὶ κατ' ἐλάχιστον νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον εἰς τὸ ἀλλόκοτον καὶ αὐτοῦ τούτου καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῇ τις τὴν ἰδικὴν μου παρομοίωσιν καὶ παραβάλλῃ αὐτὸν πρὸς οὐδένα μὲν ἄνθρωπον, πρὸς σιληνοὺς δὲ καὶ σατύρους καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ.

Ἐλησμόνησα δηλαδὴ ἀνωτέρω νὰ προσθέσω καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ εἶναι ὁμοιότατοι πρὸς τοὺς σιληνοὺς, ὅταν οὗτοι ἀνοίγωνται. Ἴψ' ὄντι δὲ ὁ ἀκούων τοὺς λόγους τοῦ Σωκράτους δύναται κατ' ἀρχὰς νὰ κρίνῃ αὐτοὺς ὡς ὄλως γελοίους· διότι διὰ τοιούτων ταπεινῶν λέξεων καὶ φράσεων περιβάλλει αὐτοὺς, ὁποῖον εἶναι τὸ δέρμα ἀναισχρήντου σατύρου. Παῖδάρους σαμαρωμένους δηλαδὴ ἀναφέρει καὶ γύφτους καὶ τσαγκάριδες καὶ ταμπάκιδες καὶ φαίνεται ὅτι πάντοτε λέγει τὰ ἴδια πράγματα μὲ τὰς ἰδίας προστύχους ἐκφράσεις, ὥστε πᾶς ἀπειρος καὶ ἀνόητος ἄνθρωπος δύναται νὰ περιφρονήσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ὅταν ὁμοῦ ἀνοίξῃ τις τοὺς λόγους τούτους καὶ ἴδῃ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν, θὰ εὕρῃ πρῶτον μὲν ὅτι μόνοι οἱ λόγοι τούτου τοῦ ἀνθρώπου ἔχουσιν ἐντὸς αὐτῶν νοῦν, ἔπειτα δὲ ὅτι εἶναι πλήρεις θείας ἐμπνεύσεως καὶ πλεῖστα ἀρετῆς ἀγάλματα ἐν ἑαυτοῖς περιέχουσι καὶ εἰς πλεῖστα πράγματα ἀποβλέπουσι, μᾶλλον δὲ εἰς πάντα ἐκείνα, τὰ ὁποῖα ἔχει καθήκον νὰ ἐρευνᾷ καὶ σκέπτεται ὅστις θέλει νὰ γίνῃ καλὸς κάγαθος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΟΙΞΙΣ¹

ΥΠΟ ΓΕΡΑΡΔΟΥ ΧΑΟΥΠΤΜΑΝ

Ἡ διὰ μέσου τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀνάντους τεμένους τῶν Δελφῶν ἀνάβασις ἀπαιτεῖ κάποιαν προσπάθειαν καὶ κόπον. Εἰς τὸ ὄψιστον σημεῖον αὐτοῦ ἔκειτο τὸ Στάδιον· ὀλίγον δὲ κατωτέρω ἀμέσως εἰς τὸν βράχον ἐστηρίχθη τὸ θέατρον.

Ἡ ἐντύπωσις τῆς φυσικῆς σκηνογραφίας, ἣ ὁποία περιβάλλει τὸ τέμενος, εἶναι ἀπειλητικὴ καὶ μεγαλοπρεπῆς. Αἰσθάνομαι στενοχωρίαν καὶ ἀγωνίαν ἐγγύς τῆς γιγαντώδους αὐτῆς φύσεως, τούτων τῶν θωρακισμένων κοκκίνων προμαχώνων, οἱ ὅποιοι φαίνονται ὡς νὰ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὴν φοβερὰν σοβαρότητα αἱματηρᾶς τραγυδίας.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ ἔνδον τούτων τῶν γιγαντιαίων ὄγκων τῶν βράχων εἶναι, ὡς φαίνεται, ἐγκαθειργμένη δαιμονικὴ ζωὴ. Εἰς τὴν βαθεῖαν σιωπὴν, ἐπάνω ἀπὸ τὰ κόκκινα ἐδώλια, ἐπαναλαμβάνουσι τὰς φωνὰς ἀθεάτων παιδίων ἕως κάτω εἰς τὴν κοιλάδα, ἣ κάμνουν νὰ ἀκούωνται διὰ μέσου των φαντασματώδη ποιμνίων κουδούνια, ὅπως μέσα εἰς ἀντηχοῦσαν αἴθουσαν, καὶ ἀποδίδουν τὴν ἠχηρὰν φωνὴν τοῦ μακρυνοῦ βοσκοῦ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ καθαρωτέραν. Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα των ἐξέρχεται γαύγισμα σκύλων· μακρυνὸς ἀδύνατος βόμβος, ὅστις ἔρχεται ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῆς Κρίσης, προκαλεῖ ἐδῶ ἠχηρὸν σοβαρὸν ἀντίλαλον.

Τὸ ἀδιάκοπον καί, μέσᾳ εἰς τὸ φῶς τοῦ μεσημεριοῦ, τρόπον τινὰ νυκτερινὸν κελάρυσμα τῆς Κασταλίας φθάνει ἕως ἐδῶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν χαράδραν τῶν Φαιδριάδων. Οἱ θεοὶ ἦσαν σκληροκάρδιοι θεαταί. Ἐκ τῶν τραγυδιῶν, τὰς ὁποίας πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν παρίστανον—διότι χάριν τῶν θεῶν καὶ ἐνώπιον τῶν θεῶν παρίστανον καὶ ἱερουργία ἦτο ὅτι οἱ Ἕλληνες θεαταὶ ἐκ τῶν ἐδωλίων μὲ ἀγωνιώδη ψυχὴν προσέφεραν!—ἐκ τῶν τραγυδιῶν, λέγω, ἱερώταται ἦσαν καὶ εὐαρεστόταται εἰς τοὺς θεοὺς αἱ ἀπο-

¹ Τέλος· συνέχεια ἐκ σελ. 429.

στάζουσαι αίμα. "Όταν ἐν ἀρχῇ τῆς μεγάλης τελετῆς καὶ θυσίας, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἑλληνικὴ τραγωδία, τὸ μαῦρον αίμα τοῦ τράγου ἔρρεεν εἰς τὰς φιάλας, παρεσκευάζετο δι' αὐτοῦ ἡ κατόπιν ὑψηλοτέρα, ἀν καὶ ἀπλῶς εἰκονικῆ, ἀνθρωπίνη θυσία, ἣτις ἀπετέλει τὴν αίματηρὰν ῥίξαν τῆς τραγωδίας.

Ἄχνος αίματος ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν σκηνήν, ἀπὸ τὴν ὀρχήστραν εἰς τὸν βράζοντα κρατῆρα τοῦ φρικιῶντος πλήθους καὶ παραπάνω αὐτοῦ εἰς τοὺς θρόνους τῶν αίμοδιψῶν ὀλυμπίων φαντασμάτων.

Κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ ὅπως εἰς τὸ θέατρον τῶν Ἀθηνῶν, βαθύτερα δηλαδὴ καὶ σκληρότερα καὶ μὲ μεγαλυτέραν δύναμιν, ἀποκαλύπτεται ἐδῶ εἰς τὴν βραχῶδη Πυθῶ, ὑπὸ τὸν καύσωνα τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας, τὸ τραγικόν, καὶ μάλιστα ὡς φρικτὴ ἀναγνώρισις ἀμετακλήτων αίματηρῶν βουλῶν τῆς Μοίρας. Καμμία τραγωδία δὲν εἶναι ἀληθινὴ τραγωδία χωρὶς φόνον, ὅστις πάλιν εἶναι ἐκείνη ἡ ἀμαρτία τῆς ζωῆς, ἀνευ τῆς ὁποίας ἡ ζωὴ δὲν συνεχίζεται, ἡ ὁποία μάλιστα εἶναι συνάμα ἀμαρτία καὶ ἐξιλασμός.

Καθὼς ὁ πρῶτος τὸ μαντεῖον ἀνακαλύψας βασκός, ἀνοίγομεν καὶ ἡμεῖς παντοῦ εἰς τὴν μεγάλην ἐπικράτειαν τῆς παρνασσίας ψυχῆς—ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ κοκκίνου λιθίνου κρατῆρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρίσκομαι—νέας χθονίας πηγᾶς. Εἶναι ἐκεῖναι αἱ πρωτόγονοι πηγαί, τὰς ὁποίας ἀνεξάντλητα νερὰ πανταχόθεν τρέφουν καὶ αἱ ὅποια καὶ σήμερον ἀκόμη τροφοδοτοῦν τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς μὲ ζωὴν. Ἄλλ' ἐκείνη μεταξὺ αὐτῶν, ἡ ὁποία εἶναι περισσότερον πάσης ἄλλης δρατὴ καὶ μυστηριακὴ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν συνάμα καὶ τὸν ἐξωτερικὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, παραμένει πάντοτε ἡ ἀναδλύζουσα τοῦ αίματος πηγὴ.

Πολὺ καλὰ αἰσθάνομαι, ποιοὶ κίνδυνοὶ τριγυρίζουν τὸν προσκυνητὴν εἰς τοιαύτας παρνασσίας πηγᾶς καὶ δὲν λησμονῶ ὅτι αἱ ἀχνοὶ ὄλων τῶν χθονίων πηγῶν ἐγκυμονοῦν φοβερὰν ἔκστασιν φρενῶν. Πολλάκις ἀνέρχονται εἰς τῆς ἡμέρας τὸ φῶς ἀπὸ λεπτὰ μαλακὰ στρώματα τοῦ ἐδάφους, ὑποκάτω τῶν ὁποίων κρύπτονται πυρώδη βάραιθρα. Εἰς τὰς παρνασσίας κορυφᾶς αἱ Μοῦσαι, καθὸ θεαί, ἐχόρευαν μὲ ἐλαφροῦς, μὴ βαρύνοντας τὴν γῆν πό-

δας· ἀλλ' ὅτι εἶναι δεδομένον εἰς αὐτάς, δὲν ἀφαιρεῖ καὶ ἀπὸ ἡμᾶς τὸ βάρος τοῦ σώματος, τὸ βάρος τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας.

Καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ὑποκάτω μου πηγῆς τοῦ αίματος ἀνέβαινε μανία ὑπόκωφος, ἀποναρκωτικὴ. Ἐνῶ συμβολικῶς παρίστανον εἰς τὴν θυσίαν τοῦ τράγου τὴν σκληρὰν ἀπαίτησιν τοῦ ἄλλως εὐεργετικοῦ θεοῦ, εἰς τὸ μεθεπόμενον ὑψηλότερον σύμβολον τῆς θεϊκῆς δραματικῆς τέχνης ἀνταπέδιδον οἱ βράχοι τὴν φοβερὰν κραυγὴν τοῦ ἀνθρωπίνου θύματος ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ ἐκδικητοῦ, τὸ ὑπόκωφον πλήγμα τοῦ ἐκδικητοῦ πελέκεως, τοὺς χορικοὺς ἤχους τῆς ἀγωνίας, τῆς ἀπειλῆς, τῆς φρικτῆς στενοχωρίας, τῆς ἀγρίας ἀπελπισίας καὶ τοῦ αίματηροῦ θριάμβου.

Δὲν ἔμποροῦμεν νὰ τὸ ἀρνηθῶμεν: τραγωδία θὰ εἴπῃ ἔχθρα, διωγμός, μῖσος καὶ ἀγάπη ὡς λύσσα ζωῆς! Τραγωδία θὰ εἴπῃ ἀγωνία, στενοχωρία, κίνδυνος, θλιψίς, βάσανα, θὰ εἴπῃ δολιότης, ἐγκλημα, προστυχία, θὰ εἴπῃ φόνος, αίμοδιψία, αίμομιξία, σφαγιασμός. Ἀληθῆ τραγωδίαν νὰ βλέπῃ κανεὶς, ἐσήμαινε σχεδὸν ν' ἀπολιθωθῇ, νὰ βλέπῃ τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης, ἐσήμαινε νὰ φέρῃ τις κατὰ πρόληψιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸ φρικτόν, τὸ ὅποτον ἡ ζωὴ κρυφίως ἔχει πάντοτε ἔτοιμον καὶ δι' αὐτὸν ἔτι τὸν εὐνοούμενον τῆς τύχης. Ἡ φρίκη ἐκυριάρχει εἰς τὸν ἀνοικτὸν τοῦτον τόπον τοῦ θεάτρου, καὶ ὅταν σκέπτομαι πῶς ἡ μουσικὴ φανερώνει τὸ νόημα ἀπλῶν λέξεων ἐνὸς τραγουδιοῦ, αἰσθάνομαι εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν ἤχων καὶ τῶν ὀρχήσεων τοῦ χοροῦ, εἰς τὴν αίματηρὰν ταύτην πράξιν, παγετώδη φρικίασιν. Φαντάζομαι πῶς ἀπὸ τὸν μυριοκέφαλον ὄχλον τοῦ καλλοῦ τοῦ θεάτρου ἐνίοτε ἀνέβαινε φρικτὴ μέχρι οὐρανοῦ ἡ κραυγὴ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας, ἀν μὴ ἄλλως ἡ σκληρὰ τῶν νεύρων ἐντασις ἐμελλε νὰ μεταβληθῇ εἰς ὀλεθρίαν μανίαν.

|| ||

Πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι πᾶν τέμενος, καὶ τὸ Δελφικόν ἐπομένως, εἶναι αίματοπότιστον. Εἰς πολλοὺς βωμοὺς τὸ αίμα ἔρρεε πρὸ τοῦ παρισταμένου πλήθους ἐκ τῶν σφαγίων. Οἱ ἱερεῖς ἦσαν σωστοὶ σφαγεῖς καὶ ὁ ῥόγχος τῶν θνησκόντων θυμάτων ἦτο συνήθης εἰς αὐτοὺς μουσικὴ. Οἱ θρηνοὶ τῶν θυμάτων ἔκαμναν τὸν ἀέρα νὰ τρέμῃ καὶ ἐξυπνοῦσαν τὴν ἠχῶ μεταξὺ τῶν

ναῶν καὶ περὶ τὰ ἀγάλματα, εἰσέδουον εἰς τὰ βάθη τῶν θησαυρῶν καὶ εἰς τὰς συνδιαλέξεις τῶν φιλοσόφων.

Ὁ καπνὸς τῶν βωμῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκαίοντο αἱ αἶγες καὶ τὰ πρόβατα μὲ τὸ μαλλί των, ἀνέβαινε πρὸς τοὺς κοκκίλους βράχους καὶ φαντάζομαι ὅτι ὁ καπνὸς αὐτὸς διασπειρόμενος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐσκέπαζε τὴν κοιλάδα καὶ τὸν ἥλιον ἐσχότιζε. Ὁ θύτης ἱερεὺς, ἀπὸ τὸ αἷμα κηλιδωμένος, τεμαχίζων τὸ θομά του ὡς ὁ Κύκλωψ καὶ τὰ σπλάγχνα ἐκ τοῦ σώματός του ἐξάγων, ἦτο σύννηθες εἰς τὸν λαὸν θέαμα. Μὲ αἷμα ἐρράντιζεν ὄλον τὸν βωμόν. Ὁ ῥωμαντισμὸς οὗτος ἀληθῶν σφαγείων ἐντὸς ἱερῶν τεμενῶν εἶναι φρικτὸς καὶ ἀποκρουστικὸς καὶ ὅμως τοῦ αἵματος πάλιν τούτου ὁ εὐάρεστος ἀχνὸς εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐλκύει τὰς μυίας, τοὺς οὐρανίωνας. τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτὰς ἀκόμη τοῦ Ἄδου τὰς σκιὰς.

Εἰς ὅλα δὲ αὐτὰ βλέπω πάλιν τὴν ἐκ τῶν ποιμένων ἀρχὴν τῶν θεῶν, τῶν ἱερέων των καὶ τῆς λατρείας των, διότι τὸ μυστήριον τοῦ αἵματος κατ' ἀνάγκην ἀπεκαλύπτετο πρῶτον εἰς τὸν κυνηγὸν ποιμένα καὶ εἰς τὸν ποιμένα μᾶλλον παρὰ εἰς τὸν κυνηγόν, ὅταν ἐκεῖνος τὰ ἐν πλήρει ἡσυχίᾳ ὑπ' αὐτοῦ φυλασσόμενα ἡμερὰ ζῆα σφάζων, ἀπελάμβανε τὴν φρικτίαν πρῶτον καὶ κατόπιν τὴν πανηγυρικὴν ἐστίασιν.

⋆ ⋆

Ἀνήλωμεν τὰς ἀποτόμους κλιτύς τοῦ Δελφικοῦ τεμένους μέχρι τῶν ἐσχάτων ἀκρῶν. Ἐκπλήσσομαι δὲ, διότι ἐδῶ, ὅπου ἀπὸ τόπους ἀπροσίτους κατὰ τὸ φαινόμενον ἢ κόκκινη ἀπρόσιτος παρειὰ τοῦ βράχου ἀνυψώνεται, εὕρισκω χῶρον ὀμαλόν, περισκεπῆ, αὐτὸ τοῦτο ἐν στάδιον ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὰς φωλεὰς τῶν ἀετῶν μεταξὺ βράχων ἀπορρώγων.

Ἡσυχία ἐδῶ ἐπάνω βασιλεύει καὶ τελεία μοναξιά. Ὁ ὠραῖος ἐπιμήκης χῶρος τοῦ στίβου, περιβαλλόμενος ὑπὸ τῶν κοκκίνων λίθων τῶν ἐδωλίων, σκεπάζεται ὑπὸ τρυφερᾶς γλόφης. Εἰς τὸ μέσον τοῦ μονήρους τούτου λειμῶνος ἐσχηματίσθη τέλμα ἐκ τῶν βροχῶν καὶ εἰς αὐτὸ βλέπει τις καθρεπτιζόμενα τὰ κόκκινα βραχώδη τείχη τοῦ ναοῦ τῆς φύσεως ὁμοῦ μὲ πολλὰ κίτρινα ἀγρία ἀνθη.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τότε τὸ στάδιον ὠραιότερον χωρὶς τὸν θόρυβον τῶν ἀγωνιζομένων καὶ χωρὶς τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν; Πιστεύω ὅτι ὁ θεῖος ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος Πλούταρχος πολλάκις ὅπως ἐγὼ ἐκάθισεν ὡς ὁ μόνος θεατῆς εἰς τὸ κενὸν στάδιον καὶ μόνος εἰς τὴν σιγὴν αὐτὴν ἠκροάσθη τὰς φωνὰς τῶν δραμάτων.

Εἶναι δράματα νεότητος καὶ λαμπρότητος, δράματα δυνάμει, τόλμης καὶ φιλοτιμίας, εἶναι φωναὶ αἰδῶν ἐνθέων, αἵτινες συναγωνίζονται πρὸς ἀλλήλους ὕμνοῦντες τὸν νικητὴν ἢ τὸν θεόν. Εἶναι τοῦτο τὸ λαμπρότατον μέρος τῆς ἐλληνικῆς φαντασμαγορίας, ἣτις δὲν ἐσβέσθη δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἐνταῦθα διὰ τὰ ἴδη δράματα καὶ τ' ἀκούση φωνὰς.

Οἱ φρικτοὶ ἀχνοὶ τῆς πηγῆς τοῦ αἵματος δὲν ἔφθαναν ἕως εἰς τοῦτον τὸν τόπον, δὲν ἔφθανε καὶ ὁ ῥόγχος τοῦ θανάτου τῶν ἀνθρωπίνων θυμάτων καὶ τῶν σφαγίων. Ἐδῶ ἐκυριάρχει ὁ γέλως, ἡ ἐλευθέρα, ἀπὸ ὅλα τὰ γήινα βάρη ἀπηλλαγμένη εὐθυμία.

Μόνον εἰς τὸ στάδιον, καὶ ὅπως διόλου ἰδιαιτέρως εἰς τὸ τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἀνυψώνεται ὑπεράνω ὄλων τῶν ναῶν καὶ ὄλων τῶν βωμῶν τοῦ τεμένους, ἀναπνέομεν ἐκεῖνον τὸν ἐλαφρόν, καθαρὸν καὶ οὐράνιον ἀέρα, ὅστις ἐγέμιζε μὲ ἐνθουσιασμὸν τὰ στήθη τῶν ἡρώων μας. Αἱ κραυγαὶ καὶ αἱ φωναὶ, αἵτινες ἐντεῦθεν ἀντήχουν εἰς τὸν κόσμον, δὲν ἦσαν οὔτε τοῦ ποιμένου αἱ φωναὶ, ὅστις καλεῖ τὸ ποίμνιόν του, οὔτε τοῦ κυνηγοῦ αἱ ἀγριαὶ κραυγαὶ οὔτε ἐκδικήσεως οὔτε θανάτου φωναὶ ἦσαν, ἀλλ' ἡ εὐτυχισμένη καὶ ἐνθουσιώδης φωνὴ τῆς ζωῆς.

Μὲ τὴν θεῖαν ταύτην νικητήριον φωνὴν τοῦ ἀνθρωπίνου στήθους ἐχαιρέτιζεν ὁ Ἕλληνας τὸν Ἕλληνα πέραν τῶν ὄρων καὶ τῶν βουνῶν τῆς χώρας του, ὁ ἀλαλαγμὸς οὗτος ἀντήχει ἀπὸ παλαιστρας εἰς παλαιστραν, ἀπὸ τοῦς Δελφοῦς εἰς τὴν Κόρινθον, ἀπὸ τὴν Κόρινθον εἰς τὸ Ἄργος, ἀπὸ τὸ Ἄργος μέχρι τῆς Σπάρτης, ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἕως πέραν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ πάλιν ὀπίσω.

Πιστεύω ὅτι μόνον ἀπὸ τὸ στάδιον διανοίγεται ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ δι' ὅλα ὅσα ἀποτελοῦν τὴν εὐγενεστάτην δόξαν καὶ τὸν εὐγενέστατον πλοῦτόν της ἀπὸ τὸ στάδιον ὀρωμένη ἀναπτύσσει

τὰς ἀγνοτάτας ἀρετάς της. Τί θὰ ἦτο ὁ ἑλληνικὸς κόσμος χωρὶς τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα καὶ τὸ στάδιον; Τί θὰ ἦτο χωρὶς τὸν ὀλυμπιακὸν κότινον καὶ τὴν ταινίαν τοῦ νικητοῦ; Τίποτε ἄλλα παρὰ τὸ ἴδιον χάος χαμαιζήλων ἀγῶνων, ὅποιον καὶ ἄλλα ἔθνη παρουσιάζουσι.

Δὲν μοῦ εἶναι εὐκόλον νὰ ἐγκαταλείψω τοῦτον τὸν μετέωρον καὶ μεταξὺ παρνασσιῶν βράχων κρυμμένον τόπον τῆς παιδείας καὶ τῶν ἀγῶνων, ὅστις εἶναι καμωμένος διὰ νὰ εἶναι μονήρης καὶ νὰ προκαλῆ βεμβασμούς. Ἐὐ σκεπτικὸν πνεῦμα μένει ἐδῶ βυθισμένον εἰς λάμψιν, ἣ ὅποια τὸ τρέφει, καὶ ὁ πολὺς πλοῦτος, ὅστις πηγάζει ἐξ αὐτοῦ, μόλις δύναται νὰ συγκρατηθῆ καὶ διαφυλαχθῆ.

Ἐπρεπεν ἐδῶ νὰ κάμωμεν λόγον περὶ παιδείας, περὶ παιγνιδίων. Ἐπρεπε ν' ἀνακαλέσωμεν τὴν σκέψιν μας ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς νεότητος καὶ νὰ ἐνθυμηθῶμεν ἐκείνην τὴν στροφὴν εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς μας, κατὰ τὴν ὅποιαν ἡμεῖθα ἠναγκασμένοι νὰ μεταβάλωμεν διεύθυνσιν καὶ εἰσέλθωμεν εἰς κόσμον δύσθυμον καὶ ἀχαριν, ὅπου ἀπαγορεύεται τὸ παιγνίδιον, τοῦτο τὸ μέγιστον δῶρον τῶν θεῶν. Ἡδύνατό τις νὰ βεβαιώσῃ ὅτι παρ' ἡμῖν περισσότερα παιδία φονεύονται ἢ ὅσα ἐφονεύθησάν ποτε εἰς τὴν Βηθλεὲμ ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου· διότι παρ' ἡμῖν δὲν ἀφήνουν ποτὲ τὸ παιδίον νὰ μεγαλώσῃ, ἀλλὰ τὸ σκοτώνουν ἀκόμη ὅταν εἶναι παιδίον πρὶν γίνῃ νέος καὶ ἀνὴρ.

Ῥυμνὸς παριστάνετο ὁ νικητὴς ἀθλητῆς ἢ δρομεύς, καὶ, πρὶν ἀκόμη ὁ Πραξιτέλης ἢ ὁ Σκόπας κατασκευάσουν τὰ ἀγάλματα αὐτῶν, ἐγεννήθησαν τὰ πρότυπά των εἰς τοῦτο τὸ στάδιον μέσα. Ἐδῶ εἶναι ὁ μητρικὸς κόλπος τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς εὐγενείας τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς εὐγενείας τοῦ σώματος. Ἐδῶ μετεπλάσσετο τὸ πλάσμα καὶ τὸ μεταπεπλασμένον παριστάνετο εἰς τὸν χαλκὸν ἢ εἰς τὸ μάρμαρον ὡς αἰώνιον ὑπόδειγμα καὶ συνάμα ὡς παρόρμησις πρὸς ἔτι τελειότεραν παράστασιν τοῦ εἴδους. Ἐδῶ ἦτο τὸ μορφωτήριον τῆς μορφώσεως, ἐὰν καὶ μόρφωσις δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰ μὴ τὸ ἔργον τοῦ μορφωτοῦ.

ΤΟ ΘΑΡΡΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΕΜΕΡΣΟΝ

Τρεῖς ιδιότητες ὑπάρχουν, καθὼς παρατηρῶ, αἱ ὅποιαι κινοῦν ἀπροκαλύπτως τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν τοῦ κόσμου.

1^{ον}. Ἡ ἀφιλοκέρδεια, ὅσάκις ἐκδηλοῦται μὲ ἀδιαφορίαν πρὸς τὰς συνήθειας δωροδοκίας καὶ τὰς ἐπιδράσεις τῆς ζωῆς, — ὅταν ὁ σκοπὸς τοῦ βίου εἶναι τόσον ἀκραιφνῆς καὶ μεγαλόφρων, ὥστε νὰ μὴ γίνεταί ἀνεκτὴ καμμία παρέκκλισις ἀπὸ τὸν εὐθὺν δρόμον χάριν πλουτισμοῦ ἢ ἄλλης τινὸς ἀτομικῆς ὠφελείας. Εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀνθρώπους ἡ φιλαυτία κατέχει τόσον πρωτεύουσαν θέσιν, ὥστε φαίνεται σχεδὸν ἀπίστευτον εἰς αὐτοὺς πῶς δύναται κανεὶς ποτὲ νὰ προτιμήσῃ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ἀντὶ τοῦ ἰδικοῦ καὶ ἀτομικοῦ συμφέροντος. Ἄλλ' ὅταν ἀποδειχθῆ εἰς αὐτοὺς, ὅτι ὑπάρχει τῇ ὄντι ἀφιλοκέρδεια θυσιάζουσα τὰ πάντα χωρὶς κανένα ἰδιοτελεῖ σκοπὸν, τότε ὁ θαυμασμός των ὑπερβαίνει ὅλα τὰ ὄρια. Τοιαύτην βᾶσιν ἔχει ἡ δύναμις τῶν ἀγίων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, οἱ ὅποιοι ἔγιναν θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ μεγάλων ἔθνων. Αὐτοθυσία εἶναι τὸ ἐν μέγα θαῦμα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐδλάστησαν ὅλα τὰ ἐκ παραδόσεως μέχρις ἡμῶν παραδοθέντα θαύματα. Ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται ἡ δόξα τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, — τοῦ Σωκράτους, τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Φωκίωνος, τοῦ Κουίντου Κουρτίου, τοῦ Κάτωνος καὶ τοῦ Ῥηγούλου, τοῦ Τσάταμ, ὁ ὅποιος μὲ τὴν γελαστὴν μεγαλοφροσύνην του ἀπέκτησε τόσην δημοτικότητα, τοῦ Οὐασιγκτῶνος, ὁ ὅποιος προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν πατρίδα χωρὶς καμμίαν ἀμοιβὴν ἢ ἀνταπόδοσιν.

2^{ον}. Τὸ πρακτικὸν πνεῦμα. Οἱ ἄνθρωποι θαυμάζουν ἐκεῖνον ὁ ὅποιος ἠμπορεῖ τοὺς πόθους καὶ τὰς ιδέας των νὰ μεταμορφώσῃ εἰς λίθους καὶ εἰς ξύλα, εἰς χάλυθα καὶ εἰς σίδηρον, τὸν ἄνθρωπον ποῦ ἠμπορεῖ ἀμέσως νὰ σκαρώσῃ μίαν βάρκαν, ποῦ ἀναλαμβάνει νὰ μεταστρέψῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὸν ῥοῦν τῶν ποταμῶν, ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν τηλεγράφον ἀπὸ τὴν μίαν ἕως τὴν ἄλλην ἀκτὴν τοῦ Ὠκεανοῦ, ποῦ ἀπὸ τὸ σπουδα-

στήριόν του, δσάκις επίκειται πόλεμος κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν, σύρει τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας, εἰς τρόπον ὥστε καὶ οἱ καλλίτεροι στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς νὰ βλέπουν ὅτι εἰς αὐτὸν χρεωστοῦν τοὺς θριάμβους των, — τὸν ἄνθρωπον τὸν προικισμένον μὲ ὑπερτέραν διορατικότητα καὶ κρίσιν ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν καὶ ἂν παρουσιάζεται, εἴτε πρόκειται ἀπλῶς περὶ μιᾶς κωμωδίας, εἴτε περὶ τῶν σκέψεων τολμηροῦ μαθηματικοῦ ἀναδιφοῦντος τὸ κυβικὸν βᾶρος τῶν ἀστέρων καὶ τοῦ περιγράφοντος ἐκ τῶν προτέρων τὴν τροχίαν ἐνὸς πλανήτου, τὸν ὅποιον κανεὶς ὀφθαλμὸς ἀκόμη δὲν παρετήρησε, — εἴτε πρόκειται περὶ τοῦ Φραγκλίνου ἐξετάζοντος τὰ χημικὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συνιστάμεθα ἡμεῖς καὶ ὁ κόσμος, καὶ χειραγωγῶντος τὸν κεραυνόν, ἐν ᾧ συγχρόνως προησθάνετο κατ' ἴδιαν τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν μία σοφωτέρα γεωλογία θὰ κάμη ἀβλαβῆ τὸν σεισμόν καὶ θὰ καταστήσῃ τὰ ἠφαίστεια στήριγμα καὶ βοήθημα τῆς γεωπονίας. Ἄφ' ἑτέρου πάλιν βλέπομεν ἐκεῖ κάποιον ἄλλον, ὁ ὅποιος μόλις ἰδῆ τοὺς πόθους μας, εὐθὺς καὶ τοὺς ἐκπληρώνει, ὁ ὅποιος ὅτε μὲν ψιθυρίζει μὲ τοῦτον τὸν φίλον, ὅτε δὲ διαπραγματεύεται μὲ ἐκεῖνον τὸν ἐχθρόν, ἀναλόγως μὲ τοὺς σκοποὺς του μεταμορφώνει καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ θεωρεῖ τοὺς ἀνθρώπους ὡς κηρίον εὐπλαστον, τὸ ὅποιον περιμένει νὰ λάβῃ τὸ σχῆμά του ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του χεῖρας, — ὁ ὅποιος ἐπιβάλλεται εἰς ὄλους καθὼς ὁ ἄνεμος εἰς τὰ σύννεφα, καθὼς ἡ μητέρα εἰς τὸ τέκνον τῆς, καθὼς ὁ ἄνθρωπος ποῦ γνωρίζει περισσότερα εἰς ἐκεῖνον ποῦ γνωρίζει ὀλιγώτερα καὶ ὁ ὅποιος ἀνεπαίσθητως τοὺς φέρει ἀκριδῶς εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὅποιον καὶ αὐτοὶ ἐπιθυμοῦν νὰ φθάσουν. — τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον θὰ συνοδεύῃ πάντοτε ὁ θρίαμβος καὶ ἡ πάνδημος ἐπιδοκιμασία.

3^{ον}. Ἡ τρίτη ὑπέροχος ιδιότης εἶναι τὸ θάρρος, ἡ τελεία θέλησις ποῦ δὲν τὴν κλονίζει κανεὶς τρόμος, ποῦ ἡ συνοφρῦσις, αἱ ἀπειλαὶ καὶ τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα τὴν ἀφυπνίζουν ἀντὶ νὰ τὴν ναρκώσουν, καὶ τὰς χρειάζεται μάλιστα διὰ νὰ ἐξεγερθοῦν αἱ ἀποθηκευμέναι δυνάμεις τῆς καὶ ν' ἀνάψουν εἰς καθαρὰν φλόγα, ἢ ὅποια ποτὲ ἄλλοτε δὲν συναισθάνεται τὸν ἑαυτὸν τῆς παρὰ μόνον εἰς ἑκτάκτα τολμήματα, — τότε δὲ εἶναι εὐθυμὸς καὶ ζωηρὰ καὶ γόνιμος καὶ ἀναπτύσσει

ὄλας τῆς τὰς δυνάμεις κατὰ τὸν πλέον θαυμάσιον τρόπον. Κάθε ἔθνος εἰς τὴν μυθολογίαν του ἔχει ἓνα Ἡρακλῆ, ἓνα Ἀχιλλέα, ἓνα Ρουστέμ, ἓνα Σιδ καὶ εἰς τὴν αὐθεντικὴν ἱστορίαν του ἔχει ἓνα Λεωνίδα, ἓνα Σκιπίωνα, ἓνα Καίσαρα, ἓνα Ριχάρδον Λεοντόκαρδον, ἓνα Κρόμβελλ, ἓνα Νέλσωνα, ἓνα μεγάλον Κονδέ, ἓνα δόγην Δάνδολον, ἓνα Ναπολέοντα, ἓνα Μασσέναν, ἓνα Νέυ. Τὸ θάρρος εἶναι, λέγουν, κάτι γενικόν, ἀλλὰ ἡ ἐκτίμησις τὴν ὁποίαν τρέφουν πρὸς αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι σπάνιον. Ἡ κτηνώδης ἀντίστασις, τὸ ἐνστικτὸν τοῦ καταδιωκομένου ζώου ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ ἀδιέξοδον, εἶναι βέβαια κάτι γενικόν, ἐν ᾧ τὸ ἀνόθευτον ἐμπόρευμα, τὸ θάρρος μὲ ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὸ θάρρος μὲ ἦθος καὶ ἀξιοπρέπειαν ἔστω καὶ ἐνώπιον τοῦ στομίου τοῦ τηλεβόλου, ἢ θαρραλέα καὶ αὐθόρμητος προσήλωσις εἰς τὸ δίκαιον, εἶναι πράξις ὑπερόχων μόνον χαρακτήρων. Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ περιγράψω εἰς πόσον βαθμὸν ἐκτιμᾶται, διότι ὁ λαὸς τῆς παρεχώρησεν ἤδη τὴν πρώτην θέσιν. Ὅλα τοῦ τὰ ἐπιτρέπει. Ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν δὲν ἐπαύσαμεν ἀκόμη νὰ θαυμάζωμεν τὰς Θερμοπύλας καὶ τὴν Σαλαμίνα· ἡ ἀνάμνησις τοῦ Πουατιέ καὶ τοῦ Κρεσού, τοῦ Μπῶνκερ Λίλλ καὶ τοῦ ἠρωϊσμοῦ τοῦ Οὐάσιγκτων μᾶς παραμένει ἀκόμη ζωηρὰ! Καὶ κάθε ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ριψοκινδυνεύει τὴν ζωὴν του διὰ μίαν ὑπόθεσιν χαίρουσαν τὴν γενικὴν ὑπόληψιν, θὰ καταστῇ εἰς ὄλους ὁ εὐνοούμενος τῆς κοινωνίας. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ παραμύθια τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας, τὰ τραγούδια τῶν νεανικῶν μας χρόνων, τὰ μυθιστορήματα τὰ ἐνθουσιάζοντα τοὺς ἄνδρας, τὰ προσφιλεῖ θέματα τῆς ρητορικῆς, ἡ βροντώδης ἔμφασις τὴν ὁποίαν ὄλοι οἱ ῥήτορες τελοῦν ὡς ὀφειλόμενον φόρον εἰς τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ὁποίαν οἱ ἀκροαταὶ ὑποδέχονται μὲ θορυβώδεις ἀλαλαγμοὺς εἶναι ἀπόδειξις τῶν λεγομένων μου. Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη τὸ ἀμερικανικὸν ἔθνος ἠγείρετο κάθε πρωΐαν καὶ ἀνέμενεν ἀνυπομόνως ν' ἀναγνώσῃ τὰς ἐκθέσεις περὶ τῆς γενναιότητος τῶν υἱῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν του ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, χωρὶς νὰ βαρύνεται ἀκοῦον καὶ σχολιάζον τὸ ἴδιον πάντοτε θέμα! Καὶ ὑπάρχουν παραδείγματα πολλῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ εἰς μίαν καὶ μόνην περίστασιν ἐπέδειξαν πραγματικὴν γενναιότητα, κατέστησαν οἱ

εὐνοούμενοι ὀλοκλήρων λαῶν καὶ εἰς κάθε λαϊκὴν πανήγυριν γίνονται τὸ ἀντικείμενον θριαμβευτικῶν διαδηλώσεων.

Τοιοῦτον δὲ εἶναι τὸ θέλημα τῆς ἀνδρείας, ὥστε οἱ ἄνθρωποι πάντοτε ἠρέσκοντο νὰ κοσμοῦν τὸν ἑαυτὸν των μ' ἐπίθετα λεόντων, τίγρεων, ἀετῶν, δρακόντων, ἀναλόγως μὲ τὰ ζῷα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὀλοκλήρων συνυπάγονται. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν πρόωρον ὠριμότητα τὰ ζῷα ἔχουν ἕν μέγα πλεονέκτημα. Ἐὰν ἐγγίσωμεν τὴν μακρόουρον χελώνην εἰς μίαν ράβδον, θὰ τὴν ἀρπάσῃ μὲ τοὺς ὀδόντας καὶ ἐὰν ἀποκόψωμεν τὴν κεφαλὴν τῆς, οἱ ὀδόντες δὲν θ' ἀφήσουν τὴν ράβδον. Ἐὰν θραύσωμεν τὸ αὐτὸν μιᾶς τοιαύτης χελώνης, τὸ ἔμβρυον θὰ ὀρμήσῃ μετὰ λύσσης ζητοῦν νὰ δαγκάσῃ τὰ πέριξ, πρὶν ἢ ἀκόμη ἀνοιξοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ του. Εἰς τὰ ζῷα ἄρα ταῦτα ἡ ζωὴ σφύζει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε—ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ τὸ εἴπωμεν—κατορθῶνουν νὰ δαγκάνουν ὄχι μόνον μετὰ τὸν θάνατόν των, ἀλλὰ καὶ προτοῦ ἀκόμη γεννηθοῦν.

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐμβαίνει εἰς τὴν ζωὴν ἀσπλος καὶ ἀνικανός νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὰν βοήθειαν εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ βρέφος καταλαμβάνεται ἀπὸ παροξυσμοὺς φόβου μόνον ἐγκαταλειφθῆ μόνον ὑπὸ τῆς τροφῆς του καὶ ἀποκτᾷ τόσον βραδέως τὴν δύναμιν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ὥστε αἱ μητέρες συνηθίζουσιν νὰ λέγουν, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς ἑνὸς μικροῦ παιδίου εἶναι μία ἀλυσὶς θαυμάτων. Οἱ φόβοι τοῦ βρέφους εἶναι εὐλογοὶ καὶ αὐξάνουν μάλιστα τὴν χάριν του. Διότι ἡ ἐντελής ἀγνοία του καὶ ἡ ἀδυναμία του καὶ ἡ χαριτωμένη ἀγανάκτησις του, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπάνω εἰς τόσῳ μικρὰν κεφάλαιον, ἀναγκάζουσιν κάθε ἄνθρωπον νὰ τὸ λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Κάθε στιγμὴν, ἐφ' ὅσον ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτοὺς, μελετᾷ τὴν χρησιμότητά των καὶ τὸν τρόπον τῆς χρήσεως τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν καὶ τοιούτοτρόπως μαθηθῆναι βαθμηδὸν ν' ἀποφεύγῃ καὶ ν' ἀντιμετωπίζῃ τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐκτεθειμένον, καὶ οὕτω κάθε ὥραν χάνει καὶ ἕνα ἀπὸ τοὺς φόβους του. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον παύει αὐτὴ ἡ ἐκπαίδευσις. Μία μεγάλη μερὶς τῶν ἀνθρώπων, ποῦ ἀνατρέφονται ἐντὸς τῆς οἰκογενείας καὶ ἀρχίζουσιν ἑνωρὶς νὰ ἐπιδίδωνται ὑπὸ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ρουτίνας εἰς μίαν καθημερινὴν ἐργασίαν, οὐδέποτε διδάσκειται τὴν σκληρὰν ἐκεί-

νὴν πείραν, ἢ ὁποία προικίζει τὸν ἰνδόν, τὸν στρατιώτην, τὸν μεθοριακὸν φρουρὸν τὴν αὐτοπεποίθησιν καὶ τὴν ἀφοβίαν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μεγάλη ἐκτίμησις τοῦ θάρρους εἶναι ἀπόδειξις τῆς γενικῆς δειλίας. «Οἱ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Φραγκλίνος, εἶναι δειλοὶ μόνον εὐρουν μίαν ἀντίστασιν». Καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἀκόμη σπάνιοι εἶναι οἱ στρατηγοὶ οἱ φλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ πόθου πρὸς ἀναψιν μάχης. Ὁ λόρδος Οὐέλλιγκτων ἔλεγεν: «αἱ στρατιωτικαὶ στολαὶ εἶναι φενάκη», καὶ ἄλλοτε πάλιν: «ὅταν δημοσιευθῇ τὸ ἡμερολόγιόν μου, πολλοὶ ἀνδριάντες θὰ κρημνισθοῦν ἀπὸ τὰ βάρβαρων». Εἰς τὰς σκανδιναυϊκὰς παραδόσεις ἀναφέρεται ὅτι, ὅταν ὁ ἐπίσκοπος Μάγνης ἐπετίμα τὸν βασιλέα Σιγούρδ διὰ τὴν συζυγικὴν του ἀπιστίαν· ὁ ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος συνώδευε τὸν ἐπίσκοπον καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀνέμενε νὰ ἴδῃ τὸν ἡγεμόνα πλήρη ὀργῆς νὰ ἐφορμᾷ κατὰ τοῦ προΐσταμένου του καὶ νὰ τὸν τρονεύῃ, εἶπεν ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ οὐρανὸς τοῦ ἐφάνη μικρότερος ἀπὸ τὸ δέρμα λύκου. Καὶ ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι μίαν φορὰν ὅταν ἀφηνίασεν ἕν ἄλογον, μερικαὶ κόραι τόσον ἐφοβήθησαν, ὥστε δὲν κατώρθωσαν νὰ ἴδουν τὸ ἄλογον, ὅταν ἤρχισε νὰ τρέχῃ.

Ἡ δειλία κλείει τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὁ οὐρανὸς μεγαλείτερος ἀπὸ τὸ δέρμα τοῦ λύκου, κλείει τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ μὴ βλέπωμεν πῶς ἀφηνιάζει τὸ ἄλογον, καὶ τὸ χειρότερον ἀκόμη κλείει ἐντελῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ κάμνει τὸ αἰμᾶ μᾶς νὰ παγώνῃ. (1) φόβος εἶνε κάτι σκληρὸν καὶ χυδαῖον. Αἱ πολιτικαὶ κυβερνήσεις τοῦ τρόμου ὑπῆρξαν κυβερνήσεις παραφροσύνης καὶ μίσους, μία ἐντελής ἀνατροπὴ τῶν ἀντιλήψεων· εἰς τὴν κοινωνίαν τὰ ἀνώτερα στρώματα γίνονται κατώτερα καὶ οἱ καλλίτεροι ἄνδρες αὐτῆς θεωροῦνται ἀνάξιοι ζωῆς! Ἐπειτα καὶ ἡ προστασία τὴν ὁποίαν παρέχει μίᾳ οἰκίᾳ, μίᾳ οἰκογένειᾳ, οἱ γείτονες καὶ ἡ περιουσία, ἔστω καὶ ἂν συνίστατο ἀπὸ τὰς ἀπαιχτὰς μόνον τῶν πρώτων οἰκονομιῶν, χρησιμεύει νὰ δώσῃ τὸ ἐπίχρισμα τοῦτο εἰς τὴν εὐπόληπτον τάξιν. Ὁ Βολταίρος ἔλεγεν ὅτι ἕν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἀτυχήματα τῶν εὐπόληπτων ἀνθρώπων εἶναι ὅτι εἶναι δειλοὶ! Ἐὰν πολιτικὰ κόμματα τὰ ὁποῖα προσελκύουσιν μὲ τὸ μέρος των τὴν εὐφρονοῦσαν καὶ εὐπόληπτον μερίδα τῶν πολιτῶν πόσον εἶνε σαθρὰ καὶ μικροπρεπῆς! Πόσον ὠχρὰ εἶναι τὰ χεῖλη των! Εὐρίσκονται πάντοτε

εἰς μίαν ἀμυντικὴν στάσιν, ὡσάν νὰ ἦτον ἡ διοίκησις ἐμπιστευμένη εἰς τὰς ἐφημερίδας, ποῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γράφονται ἀπὸ γυναῖκας καὶ παιδάκια, αἱ ὁποῖαι στερούμεναι δυνάμεως προσπαθοῦν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐπίφασιν τῆς δυνάμεως. Αὐταὶ δικαιούνται τὸ πολὺ πολὺ νὰ φροντίσουν διὰ τὰ ζήτω, διὰ τὰς σημαίας καὶ διὰ τὰς τοιχοκολλήσεις, — καὶ διὰ τὰ ψηφίσματα δσάκις ὁ καιρὸς εἶνε αἶθριος, ἐν ᾧ ἡ ἐνεργὸς καὶ σθεναρὰ στάσις ἀνδρῶν, δρώντων ὑπὲρ τοῦ δικαίου, δὲν θ' ἀνεχθῆ νὰ ἐνοχληθῆ ἀπὸ ληστὰς καὶ ταραξίας τῶν τριόδων, ἀπὸ πλαστογράφους τῶν κυβερνητικῶν γραφείων, ἀπὸ κλέπτας καθημένους εἰς τὰς ἔδρας τῶν δικαστηρίων, τὸ δὲ πρόσωπον ἐκεῖνο, τὸ πρόσωπον ἀρχηγοῦ, τὸ πρόσωπον ψυχῆς τῆς δημοσίου ἀσφαλείας ὀφείλουν νὰ τὸ ὑποδυθοῦν ἄνδρες ἰσχυροὶ καὶ εἰλικρινεῖς, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν τὴν ἐντιμὸν ὀργὴν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἀποφασιστικὴν δύναμιν. Κατὰ βάθος δὲν ἔχομεν παρὰ μόνον μίαν θρασυδειλὸν κριτικὴν, ἡ ὁποία ἐπιβλέπει τὸ ἀντίθετον κόμμα καὶ τοῦ ἀντιλέγει. Μᾶς λείπει ἡ θέλησις ἡ ὁποία ἐνεργεῖ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ὑπαγορεύει. Ἐὰν εἰς τὸν πόλεμον πορισθῶμεν ὠφέλειάν τινα, δὲν τὴν ἀπεκτήσαμεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ διὰ νόμου τὸν ὁποῖον ὑπηγορεύσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ τὴν ἀπεκτήσαμεν διότι ἔσφαλεν ὁ ἐχθρὸς μας. Εἶναι προωρισμένον ὑπὸ τῆς φύσεως νὰ μὴ ἐπιδαψιλεύεται καμμία ὑπεράσπισις εἰς ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἔμπορεῖ μόνος του νὰ ὑπερασπισθῆ τὸν ἑαυτὸν του. Ὅσον θέλεις φώναζε διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀδιάφορον ὅσον μέγα δίκαιον καὶ ἀνεπιθύμητον, — τὸ δίκαιον δὲν σε ὠφελεῖ εἰς τίποτε. Ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν Κανσὰς καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ἀκούομεν τόσας καὶ τόσας φλυαρίας περὶ τῶν εἰρηνικῶν κομμάτων, ὡσάν τάχα ὅλη των ἡ δύναμις νὰ συνίστατο εἰς τὸ μέγεθος τοῦ προσγινομένου εἰς αὐτὰ ἀδικήματος καὶ μεταξὺ ἄλλων ἀκούομεν τόσας συμβουλὰς πρὸς παῦσιν πάσης ἀντιστάσεως, ὡσάν τάχα, ἐὰν ἐγένετο τοῦτο, θὰ ἠδύνατο τοιοῦτοτρόπως ἡ δύναμις των. Ἀλλὰ τὸ προσγεγόμενον εἰς αὐτὰ ἀδικὸν ἦτον ἄρα γε μεγαλειότερον ἀπὸ τὸ ἀδικὸν ποῦ ἔγινεν εἰς τοὺς μαύρους; Καὶ ποῖα τάχα δύναμις νὰ προέκυψεν ἐξ αὐτοῦ δι' ἐκεῖνα; Πάντοτε ἐνυπῆρχε μίαν πρόκλησις διὰ τὸν τύραννον καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὤφειλον νὰ ὑπερασπισθοῦν τὰ θύματα ἐγεννᾶτο τὸ αἰσθημα βδελυγμίας πρὸς αὐτά.

Ὅ,τι δὲν ἔμπορεῖ νὰ σταθῆ, ὀφείλει καὶ νὰ πέσῃ, καὶ τὸ μέτρον τῆς εἰλικρινείας μας, συνεπῶς δὲ καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἀνθρώπων, ρυθμίζεται κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ὑγείας καὶ τοῦ πλούτου, τὸν ὁποῖον ριψοκινδυνεύομεν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων μας. Ἐνας γέρωσ ἀγρονόμος, δσάκις τὸν ἠρώτων ἐὰν θὰ ἐπήγαινε εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον, μοῦ ἀπήντα πάντοτε: «Ὅχι· νὰ δώσω ψῆφον δὲν ἔχει κανένα σκοπὸν· δὲν παράγει τίποτε σταθερὸν· ἀλλὰ ἐκεῖνο ποῦ κτυπῶ μὲ τὸ ὄπλον μου, αὐτὸ μένει». Ἡ φύσις ἀνέθεσεν εἰς κάθε ἀνθρώπον ὄχι μόνον τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ τὴν φροντίδα περὶ τῆς ἰδίας του συντηρήσεως καὶ τότε μόνον μοῦ ἐπιτρέπεται ν' ἀφήσω νὰ γεννηθῆ μέσα μου ἡ ἀξίωσις ἐπὶ τῆς ἰδικῆς σου συνδρομῆς, ὅταν πρῶτον ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐξαντλήσω ὅλα τὰ εἰς τὴν διάθεσίν μου μέσα πρὸς διατήρησίν μου καὶ ὅταν εἰς τοὺς θεατὰς, βλέποντάς με ἠττώμενον ἀπὸ τὰς ἐναντιότητάς τῆς τύχης, γεννηθῆ ἡ ἔμφυτος ἐπιθυμία νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ ἴδουν ἕνα δικαιότερον ἀγῶνα.

Ἀλλὰ ἡ φιλειρηνικὴ ἀνατροφή μας δὲν μᾶς προετοιμάζει καθόλου διὰ τὰς ἀντιξόους περιστάσεις. Θὰ ἠπατώμην πολὺ, ἐὰν ἕκαστος ἐκ τῶν μεταδάντων εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον δὲν κατελήφθη ἀπὸ μίαν φοβερὰν συγκλίνησιν ὡς πρὸς τὴν διαγωγὴν του κατὰ τὴν πρώτην ὥραν τῆς μάχης. Τρυφερὰ καὶ λεπτοφυῆ παιδάκια, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν ἔπαιξαν ἄλλο παρὰ στοιχήματα καὶ τυφλομυῖγαν, προσεκλήθησαν αἰφνης ν' ἀντιμετωπίσουν μίαν ἐπίθεσιν μὲ τὴν ξιφολόγησιν, ἢ νὰ κυριεύσουν μίαν πυροβολαρχίαν. Εἶναι φυσικὸν ὅτι ὁ καθεὶς θὰ προσῆλθεν εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον μὲ κάποιαν ἀπελπισίαν καὶ θὰ ἐψιθύριζε κατὰ μόνος: «Οἱ κόποι μου ὀλίγον· θὰ βαρύνουν εἰς τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα. Εἴθε μόνον νὰ μὴ προσάψω καταισχύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, εἰς τοὺς φίλους μου καὶ εἰς τὴν πατρίδα μου! Ν' ἀποθάνω; Ὁ βέβαια, ν' ἀποθάνω ἔμπορῶ. Ἀλλὰ δὲν ἔμπορῶ νὰ ἐντροπισθῶ καὶ ὅμως δὲν ἠξεύρω τί θὰ αἰσθανθῶ! Ἐνας μέγας στρατιώτης ὡσάν τὸν στρατάρχην Μοντιεὺς ὁμολογεῖ ὅτι πολλάκις ἔτρεμεν ἀπὸ τὸν φόβον του καὶ ὅτι ἀνέντα πάλιν τὸ θάρρος, ὅταν ἐπρόφερε κατ' ἰδίαν μίαν προσευχὴν κατάλληλον μὲ τὴν περίστασιν. Καὶ ἐγνώρισα πάλιν ἕνα νεαρὸν στρατιώτην, ἀποθανόντα εἰς τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἐξωμολογήθη εἰς τὴν ἀδελφὴν

του ότι απέφασκε να έγγραφη ως έθελοντής εις τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ. «'Ατομικὸν θάρρος, ἔλεγε, δὲν ἔχω, ἀλλὰ δὲν θὰ μείνω ποτὲ ὀπίσω». Καὶ ἀπέκτησε τὴν συνήθειαν νὰ μεταβαίνη εἰς ὅποιονδήποτε σημεῖον τοῦ κινδύνου καὶ νὰ κάμνη πᾶν ὅ,τι ἐκί- νει τὸν φόβον του, ἐπειδὴ εἶχε συλλάβῃ ἀκλόνητον ἀπόφασιν νὰ καταδαμάσῃ τὴν ἔμφυτον αὐτὴν ἀδυναμίαν. Ὁ Κολράϊτς διηγεί- ται τὸ ἀνέκδοτον ἀξιωματικοῦ τοῦ βρεττανικοῦ ναυτικοῦ, ὃ ὁποῖος κατὰ τὴν πρώτην του ναυμαχίαν ὡς δεκατετραετῆς ναυτόπαις συνώδευσε τὸν αἰρ' Ἀλέξανδρον Μπάλλ καὶ ἔλεγεν: «Ὅταν ὑπὸ τὸ πυκνὸν πῦρ τῶν πυροβόλων ἐκωπηλατοῦμεν πρὸς τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ προσβάλωμεν, μὲ κατέλαβεν ὁ φόβος, τὰ γόνατά μου ἔτρεμον καὶ ἤμην ἕτοιμος νὰ λιποθυμήσω. Μόλις ἀντελήφθη τοῦτο ὁ Μπάλλ ἤλθε πλησίον μου, μὲ ἤρπασεν ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μοῦ ἐψιθύρισε: Θάρρος, μικρέ μου, σ' ἓνα λεπτὸν καὶ σὲ ὀλιγώτερον ἀκόμη θὰ σοῦ περάσῃ. Τὸ ἴδιον ἔπαθα καὶ ἐγὼ, ὅταν πρώτην φοράν ἐπῆγα εἰς τὸν πόλεμον. Ἐκείνην τὴν στιγμήν μοῦ ἐφάνη σὰν ἄγγελος ποῦ ἤλθε νὰ μοῦ ὁμιλήσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ εὐθὺς ἔγινα ἀφοβὸς καὶ τολμηρὸς ὅσον καὶ οἱ ἀρ- χαιότεροι ἄνδρες τοῦ πληρώματος. Ἀλλὰ δὲν τολμῶ νὰ φαντα- σθῶ τί θ' ἀπεγινόμεν, ἐὰν ὁ προϊστάμενός μου κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν μ' ἐπερίπαιζε καὶ μ' ἐξέθετεν εἰς τοὺς ἄλλους».

Ἡ γνώσις εἶναι τὸ ἀντιφάρμακον τοῦ φόβου,—ἡ γνώσις, ἡ συνήθεια καὶ τὸ λογικὸν μὲ τ' ἀνώτερά των ἐπικουρικὰ στρα- τεύματα. Μία σκάλα, μία ἐστία, ἡ σκάφη ἢ ἡ γάτα εἶναι στοι- χεῖα δι' ἓν παιδίον ὅσον ἐπικίνδυνα, ὅσον καὶ δι' ἓνα στρατιώ- τιν μία ἐνέδρα ἢ τὸ τηλεβόλον τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκαστος γίνεται κύριος τοῦ φόβου του, μόλις κατανοήσῃ τὸν κίνδυνον καὶ μάθῃ τὰ μέσα πρὸς ἀντιμετώπισίν του. Ὁ καθεὶς εἶναι ἐκτεθειμένος εἰς τὸν πανικόν, ὃ ὁποῖος κατὰ βάθος δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ φρίκη τῆς ἀγνοίας, ὅταν καταντήσῃ ὄργανον τῆς φαντασίας. Γνώσις εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ θάρρους, γνώσις ἀφαιροῦσα τὸν φόβον ἀπὸ τὴν καρδίαν, γνώσις καὶ συνήθεια, ἡ ὁποία εἶναι ἐφηρμο- σμένη γνώσις. Ἐκεῖνοι ἤμποροῦν νὰ νικήσουν, οἱ ὁποῖοι καὶ πιστεύουν εἰς αὐτήν. Ἐκεῖνος ὃ ὁποῖος ἔπραξε τὸ ἔργον μίαν φοράν, δὲν θὰ φοβηθῇ νὰ τὸ δοκιμάσῃ καὶ δευτέραν φοράν. Ὁ ἵπποκόμος, ὃ ὁποῖος γνωρίζει τὰ ἰδιώματα τοῦ ἀτιθάσσου

ἵππου, αὐτὸς ἠμπορεῖ καὶ νὰ τὸν ἵππεύσῃ ἀσφαλῶς. Ὁ παλαιὸς στρατιώτης μόλις ἰδῇ τὴν λάμψιν τοῦ τηλεβόλου, μὲ ἀταραξίαν θὰ στραφῇ ἐγκαίρως ἔξω ἀπὸ τὴν τροχίαν τῆς βολῆς. Ἡ συνή-θεια κάμνει τὸν στρατιώτην καλλίτερον παρὰ κάθε φλογερὰ ἀνάλυσις τοῦ καθήκοντος, διότι ἡ ἐξοικείωσις μὲ τὸν κίνδυνον μᾶς κάμνει ἱκανοὺς καὶ νὰ τὸν ἐκτιμήσωμεν ὅσον ἀξίζει. Βλέ-πει φανερὰ πόσος εἶναι ὁ κίνδυνος τὸν ὁποῖον διατρέχει καὶ δὲν τὸν βασανίζουν πλάσματα τῆς φαντασίας καὶ γνωρίζει ἐξ ἴδιας πείρας τὴν ἀλήθειαν τοῦ κανόνος τοῦ στρατάρχου τοῦ Σάξ, ὃ ὁποῖος ἔλεγεν ὅτι κάθε φονευμένος στρατιώτης κοστίζει εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸ βάρος τοῦ σώματός του εἰς μόλυβδον.

Ὁ ναύτης χάνει τὸν φόβον εὐθὺς ὡς γίνῃ κύριος τοῦ χειρι-σμοῦ τῶν ἰστιῶν καὶ τοῦ ἀτμοῦ· ὁ σκοπός, ἐὰν ἔχη καλὸν πυροβόλον καὶ εἶναι καλὸς σκοπευτής. Κάθε νέον περιστα-τικὸν συμπληρῶνει τὴν πείραν τοῦ ναύτου καὶ τὸν διδά-σκει τί ἔχει νὰ πράξῃ. Ἐὰ φοβερὰ ἐνδεχόμενα, τὰ ὁποῖα κάμνουν νὰ φαίνωνται εἰς τὸν ἐπιβάτην ὅσον μακριὰ αἱ ὥραι καὶ αἱ στιγμαί, δι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχουν, διότι ἔχει ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰ διάφορα σωστικὰ μέσα καὶ μὲ τὰς ἐπιδιορθώσεις των. Δι' αὐτὸν τὸ ῥῆγμα εἰς τὸ σκάφος, ἡ καταιγίς, ὃ αἰφῶν σημαίνουν τῶσιν καὶ τῶσιν ἐργασίαν—καὶ τίποτε περισσότερον. Εἰς τὸν κυνηγὸν αἱ ἄρκτοι καὶ οἱ λύκοι καὶ αἱ ἀγριογαλαῖ δὲν ἐμπνέουν φρίκην, οὔτε εἰς τὸν κτηνοτρόφον οἱ ταῦροι, οὔτε εἰς τὸν Ἀραβὰ ὃ Σιμούν, οὔτε εἰς τὸν ἀγρονόμον τὸ καιόμενον δάσος. Αἱ πυρ-καῖαι τῶν δασῶν παραλύουν τὸ θάρρος τοῦ ἀστοῦ,—ἀλλὰ ὃ ἀγρονόμος ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ περιορίσῃ τὸ πῦρ. Οἱ γείτονες σπεύδουν μὲ κλάδους πευκῶν, καταπνίγουν τὰς φλό-γας καὶ μὲ τὰς ἀξίνας τῶν σκάπτωντες ἀβαθεῖς τάφρους κατορ-θώνουν νὰ περιορίσουν τὸ πῦρ εἰς μικρὰν ἔκτασιν, ἐν ᾧ ἄλλως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ εἰς πολλὰ στρέμματα γῆς.

Ἐν συντόμῳ, τὸ θάρρος συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἡμεῖθα ἀντάξιοι τοῦ πρὸ ἡμῶν τεθειμένου προβλήματος. Ὁ μαθητὴς πτοεῖται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του δι' ἑνὸς ἀριθμητικοῦ προβλήματος, διότι δὲν κατέχει ἀκόμη τ' ἀπλᾶ στοιχεῖα πρὸς λύσιν του, τὰ ὁποῖα ὁ πλαγινὸς συμμαθητὴς του ἔμαθεν ἤδη. Ἀλλ' ἐὰν ἀπαξ τὰ ἐννοήσῃ, θὰ εἶναι ἀτάραχος ὡσὰν τὸν Ἀρχιμήδην καὶ θὰ

κάμη θαρραλέως ἀκόμη ἐν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω. Θάρρος εἶναι ἡ ἀνταξιότης ἀπέναντι τοῦ προβλήματος καὶ εἰς τὰς ὑποθέσεις, καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὰ συμβούλια καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς, — εἶναι ἡ πεποίθησις ὅτι αἱ ἐνεργοῦσαι δυνάμεις μὲ τὰς ὁποίας ἔχει τις ν' ἀντιπαλαίση δὲν εἶναι ἀνώτεραι ἀπὸ αὐτὸν οὔτε κατὰ τὴν ἰσχύον, οὔτε κατὰ τοὺς πόρους, οὔτε κατὰ τὸ πνεῦμα. Ὁ στρατηγὸς ὀφείλει νὰ διεγείρῃ τὴν ψυχὴν τῶν στρατιωτῶν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι ἄνδρες καὶ ὅτι καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲν εἶναι τίποτε περισσότερον. Γνώσις, ναί! Διότι ὁ κίνδυνος ὁ ὁποῖος εἶναι μεγαλειότερος ἀπὸ κάθε κίνδυνον εἶναι ἡ αὐταπάτη! Ὁ ὀφθαλμὸς ἢμπορεῖ εὐκολὰ ν' ἀπατηθῇ καὶ τὰ τύμπανα καὶ αἱ σημαῖαι καὶ τὰ λάμποντα κράνη καὶ τὸ ἄγριον παράστημα μὲ τοὺς ἀνορθωμένους μύστακας τοῦ στρατιώτου σὲ κατανικοῦν πολλάκις πολὺ πρὶν ἢ σὲ φθάσῃ τὸ ξίφος καὶ ἡ λόγχη του.

Ἄλλὰ μὲ μίαν τόσον ἀπλήν ἀνάλυσιν δὲν ἐξαντλοῦμεν τὸ θέμα· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ποικιλίαν τῶν κράσεων τῶν ὁποίων καθεμία ἐντυπώνει τὴν ἰδιαιτέραν σφραγίδα τῆς εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως. Παρατήρησαν ὅτι ἄνθρωποι μὲ ὀλίγην φαντασίαν εἶναι ὀλιγώτερον δειλοὶ· περιμένουν νὰ αἰσθανθοῦν πρῶτα τὸν πόνον, ἐν ᾧ ἄλλοι μὲ μεγαλειότεραν εὐαισθησίαν προαισθάνονται τὸν πόνον καὶ ἀπὸ τὸν φόβον μὴ πονέσουν πάσχουν περισσότερον παρ' ὅσον θὰ ἐπάσχον ἀπὸ τὸν πόνον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος εἶνε κάτι φοβερώτερον ἀπὸ τὸ πλήγμα καὶ ἐνδέχεται ἴσως οἱ θεαταὶ νὰ πάσχουν περισσότερον ἀπὸ τὰ θύματα. Ὁ σωματικὸς πόνος εἶναι κάτι ἐπιπόλαιον, καὶ συνήθως περιορίζεται εἰς τὸ δέρμα καὶ εἰς τὰ μέλη καὶ ἔχει τὸν σκοπὸν νὰ μᾶς ἐνθυμίζῃ νὰ προφυλαττώμεθα· δὲν εἰσδύει μέχρι τῶν σπλάγγων, ὅπου τὸ ῥῆγμα τὸ θανατηφόρον δὲν γίνεται ἴσως αἰσθητὸν καὶ ὅπου τὸ θῦμα ποτὲ δὲν μανθάνει κατὰ ποῖον τρόπον ἐπληγώθη θανασίμως. Ὁ πόνος εἶναι κάτι ἐξωτερικὸν καὶ ὁ φόβος εἶναι κάτι παρόμοιον. Τὰς βασάνους τῶν μαρτύρων ἠσθάνθησαν ἴσως πολὺ σφοδρότερον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἦσαν παρόντες κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν των. Αἱ βάσανοι εἶναι κάτι ἀπατηλὸν ἀποκύημα τῆς φαντασίας· ἡ πρώτη αἰσθησις τοῦ πόνου εἶναι καὶ ἡ τελευταία, διότι τὰ κατόπιν τραύματα καταπνίγονται μέσα εἰς τὴν ἀναισθησίαν. Αἱ συμπά-

θηαὶ μᾶς καὶ οἱ πόθοι μᾶς διὰ τὴν ἐξωτερικὴν εὐεξίαν τοῦ ἥρωος τείνουν νὰ ἐξωτερικευθοῦν μὲ δάκρυα καὶ μὲ κραυγὰς, ἀλλ' εὐθὺς θὰ μᾶς καταλάβῃ, ὡς αὐτόν, ἀδιαφορία καὶ πείσμα, ὅταν παρατηρήσωμεν πόσον βραχύς εἶναι καὶ ὁ μακρότερος βραχίλιον τῆς κακίας καὶ πόσον γαλήνιον εἶναι τὸ θάρρος τοῦ μάρτυρος.

Εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία χωριστὴ πλευρὰ τῆς ὄντοτητός μας τὴν ὁποίαν νὰ ὀνομάζωμεν θάρρος, οὔτε καμμία μερὶς ἢ κύτταρον τοῦ ἐγκεφάλου ἢ γωνία τῆς καρδίας, κρύπτουσα σταγόνας ἢ ἄτομα, τὰ ὁποῖα νὰ δίδουν ἢ νὰ πλάττουν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ εἶναι ἡ κατὰ φύσιν καὶ ὑγιῆς κατάστασις ἐκάστου ἀνθρώπου, νὰ εἶναι δηλαδὴ ἐλεύθερος νὰ πράττῃ πᾶν ὅ,τι συμφωνεῖ μὲ τὴν φύσιν του. Εἶναι ἡ ἄμεσος ἐνέργεια— ἡ ἀκαριαία ἐκτέλεσις ἐκεῖνου τοῦ ὁποῖου ὀφείλει νὰ πράξῃ. Ὁ νοῦν ἀνθρώπου λέγει· εἰς τὰς ἰδέας καὶ εἰς τὰς πράξεις διαφέρεις ἀπὸ ἐμέ, — ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖς ὅτι δὲν ἢμπορῶ νὰ σκέπτομαι καὶ νὰ ἐνεργῶ ἄλλως, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ζωῆς μου εἶναι κάτι ὀργανικόν; Καὶ διὰ νὰ εἴμεθα ἀληθινὰ ἰσχυροὶ, ὀφειλομεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰς ἰδικὰς μᾶς δυνάμεις. Προκειμένου περὶ ὑποθέσεως τῆς ὁποίας ἡ λύσις ἀπαιτεῖ καθαράν θέλησιν, αἱ γυναῖκες τὴν λύουν μ' ἓνα παροξυσμὸν ἀσθενείας. Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται ὅτι ἡ Πυθία θέλουσά ποτε νὰ προφητεύσῃ εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν ἀθρομήτως, ἀφ' οὗ ἐξετέλεσε τὰς συνήθεις διατυπώσεις ἀνωθεν τοῦ τρίποδος καὶ εἰσέπνευσε τοὺς ἀναδιδομένους ἀτμοὺς τοῦ ἀντροῦ, κατελήφθη αἰφνης ἀπὸ σπασμοῦ καὶ ἀπέθανε. Χωρὶς ἀμφιβολίαν ὑπάρχει τὸ θάρρος τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τὸ φιλοπόλεμον αἷμα τοῦ ἀγαπᾶ τὴν πάλην καὶ δὲν ἢμπορεῖ ἄλλως νὰ λάβῃ συνειδήσιν τοῦ ἑαυτοῦ του παρὰ ἐν τῇ ἀνταγωνισμῷ μὲ τοὺς ἄλλους, καθὼς παρατηρεῖται εἰς τὰς σφῆκας, εἰς τοὺς μύρμηκας, εἰς τοὺς πετεινοὺς καὶ εἰς τὰς γάτας. Ἡ αὐτὴ φλέψ παρατηρεῖται καὶ εἰς μερικοὺς λαοὺς καθὼς καὶ εἰς μερικὰ ἄτομα τοῦ αὐτοῦ ἔθνους. Εἰς κάθε σχολεῖον ὑπάρχουν μερικοὶ φιλέριδες· μαθηταί, εἰς κάθε κοινωνίαν μερικοὶ ἄνδρες μὲ κλίσιν πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς διαμάχας· κάθε πόλις ἔχει τοὺς ἄλλοτε μὲν καλλίτερα, ἄλλοτε δὲ χειρότερα ἐνδεδυμένους παλληκαράδες καὶ μαχαιροβγάλτας τῆς, τοὺς παλαιστὰς καὶ τοὺς φίλους τῶν ἀθλητικῶν ἀγῶνων. Τὸ θάρρος εἶναι ζήτημα ἰδιοσυγκρασίας, ἐπιστήμης καὶ ἰδεαλισμοῦ.

Ὁ Σβόδεμποργ ἀφῆκε τὴν ἐξῆς περιγραφὴν τοῦ βασιλέως του: «Κάρολος ὁ Β΄, τῆς Σουηδίας δὲν ἤξευρε τί πράγμα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ οἱ ἄλλοι ἔλεγαν φόβον καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἐπίσης τὴν ψευδοανδρείαν καὶ τὴν παραφορὰν ποῦ παράγεται ἀπὸ τὰ μεθυστικά ποτά, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν ἐγεύθη ἄλλο ποτὸν παρὰ μόνον τὸ καθαρὸν νερόν. Δι' αὐτὸν δικαιούται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἔζη πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ ὅτι μάλιστα ἔζη περισσότερο παρὰ κάθε ἄλλος ἄνθρωπος». Περὶ τοῦ πρίγκηπος Κονδὲ διηγοῦνται ὅτι, ἐν ᾧ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος πλέον παράφορος ἀπὸ αὐτόν, ὁ κίνδυνος ἐπικειμένης μάχης ποτὲ δὲν τὸν ἐτάραττεν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας τὸν ἔκαμνε φιλοφρονέστερον καὶ περιποιητικώτερον πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς ἄνδρας του, χωρὶς νὰ συμβαίνει ἢ παραμικρὰ σύγχυσις εἰς τὴν κρίσιν καὶ εἰς τὴν ψυχικὴν του διάθεσιν. Ὁ καθὲς ἔχει τὸ ἰδιαιτέρον θάρρος του, καθὼς ἔχει καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του εὐφυΐαν, ἀλλὰ τὸ θάρρος τῆς τίγρεως εἶναι κάτι διάφορον ἀπὸ τὸ θάρρος τοῦ ἵππου. Ὁ σκύλος ὁ περιφρονῶν τὴν πάλην θὰ ὀρμήσῃ εὐθύς εἰς τὸν ἀγῶνα ὅταν αἰσθανθῇ ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κυρίου του. Ἡ λάμα ἢ ὄποια μὲ τὰς θωπείας ἀνέχεται καὶ τὰ μεγαλείτερα φορτία, ἀρνείται πᾶσαν τροφήν καὶ ἀποθνήσκει τῆς πείνης, ἐὰν τῇ ἐπιδειξωμεν τὸ μαστίγιον. Τὸ θάρρος τῆς ἐπιθέσεως εἶναι κάτι ἰδιαιτέρον ἀπὸ τὸ θάρρος τῆς ἀφώνου ἐγκαρτερήσεως. Καὶ ὑπάρχει ἐπίσης τὸ θάρρος τῆς σιωπηλῆς κυψέλης, καθὼς καὶ τὸ θάρρος τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τὸ θάρρος τῆς συμπεριφορᾶς εἰς τὰς κοινωνικὰς συναναστροφὰς καὶ εἰς τὰς δημοσίας συναθροίσεις· ὑπάρχει θάρρος ποῦ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ ὀμιλῇ ἐπιτακτικῶς εἰς μίαν ἐχθρικὴν φάλαγγα, ἐν ᾧ ἄλλος πάλιν ἄνθρωπος δυνάμενος νὰ ἀντιμετώπισῃ ἀταράχως τὸ στόμιον τοῦ τηλεβόλου, δὲν εἶναι ἱκανὸς εἰς μίαν τοιαύτην περίστασιν ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του.

Ἐξ ἄλλου πάλιν καὶ ὁ ἔμπορος ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ θάρρος εἰς τὰς συναλλαγὰς του, καθόσον πρόκειται πολλάκις ν' ἀντιμετώπισῃ τὰς μεταστροφὰς τῆς τύχης καὶ νὰ τὰς ὑπερνικήσῃ. Ὁ ἵπποτισμὸς εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν ἐμπόρων εἰς δεινὰς περιστάσεις ἐκτιμᾶται καὶ κρίνεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπως καὶ εἰς τὸν στρατιώτην ἐκ μέρους τῶν συντρόφων του.

Θάρρος ἀπαιτεῖται καὶ εἰς τὴν ἐξάσκησιν πάσης τέχνης, εἴτε

ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, εἰς τὴν γλυπτικὴν, εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ εἰς τὴν ποίησιν, ὅποτε ἕκαστος μὲ μεγαλοφυεῖς γραμμάς ἀποτείνεται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ θεατοῦ ἢ τοῦ ἀκροατοῦ, ἂν καὶ ἐδῶ δὲν προὑποτίθεται καθόλου ἢ ὑπαρξίς σωματικῆς ἀνδρείας. Αὐτὸ εἶναι τὸ θάρρος τῆς μεγαλοφυΐας ὑπὸ οἰανδῆποτε μορφῆν ἐκφάνσεως. Κάποιον ποσὸν δυνάμεως ἀπαιτεῖται διὰ κάποιον ποσὸν ἱκανότητος. Ἡ ὠραία φωνὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἤχει πάντοτε μακρότερα καὶ συγκαλύπτει ὡς διὰ χιτῶνος τὰς ἐλλείψεις τοῦ χοροῦ. Οἱ ψάλται ὑπακούουν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἀκολουθοῦν καὶ τοιουτοτρόπως ἡ χαριτωμένη ἀοιδὸς ἀφίνει εἰς τὸ ἐνστικτὸν τῆς ἐλευθέρας τὰς ἡνίας καὶ τολμᾷ, τολμᾷ, ἐπειδὴ ἠξεύρει ὅτι ἠμπορεῖ.

Ἐπεται τὸ τέλος

Θ. Χ. ΦΛΩΡΑΣ

Η ΕΙΚΩΝ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ

ΣΟΥΗΔΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ ΣΕΛΜΑΣ ΛΑΓΚΕΡΛΕΦ

Εἰς μίαν ἐκ τῶν ἑκατὸν οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ χωρίον τῶν φαράδων, ὅμοιαι ὄλαι μεταξὺ των κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος, τὸν ἀριθμὸν τῶν παραθύρων καὶ τὸ ὕψος τῆς καπνοδόχης, κατῆκει ὁ γέρων Μάτσον.

Ἄλλα τὰ δωμάτια τοῦ χωρίου εἶχαν ὅμοια ἐπιπλα, ὄλαι τὰ παράθυρα ἦσαν ἀνθοστόλιστα, ὄλαι τὰ ἑρμάρια ἐκοσμοῦντο μὲ τὰ αὐτὰ κογχύλια καὶ τὰ αὐτὰ κοράλλια, εἰς ὄλους τοὺς τοίχους ἦσαν κρεμασμένοι ὅμοιαι εἰκόνες. Καὶ καθὼς ἐπέδαλλον τὰ παλαιὰ ἦθη, ὄλοι οἱ κάτοικοι ἔζων μὲ τὸν ἴδιον τρόπον.

Ὁ γέρων Μάτσον εἶχε κρεμάσει ἐπάνω ἀπὸ τὴν κλίνην του τὴν εἰκόνα τῆς μητρός του. Λοιπὸν μίαν νύκτα ὠνειρεύθη ὅτι ἡ εἰκὼν αὐτὴ κατέβη ἀπὸ τὸ πλαίσιον τῆς, ἐτοποθετήθη ἐμπρὸς του καὶ ὅτι τοῦ ἔλεγε μὲ φωνὴν ἐπιτακτικὴν: «Πρέπει νὰ νυμφευθῆς Μάτσον».

Ὁ γέρων Μάτσον προσεπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς μητρός ὅτι τοῦτο ἦτο ἐντελῶς ἀδύνατον: ἦτο ἐξήκοντα δύο ἐτῶν. Ἄλλ' ἡ εἰκὼν τῆς μητρός του εἰς ἀπάντησιν ἐπανέλαβε μὲ μεγαλειτέραν ἐπιμονήν: «Μάτσον, πρέπει νὰ νυμφευθῆς!».

Ὁ γέρων Μάτσον ἔτρεφε βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς μητρός του. Ἀπὸ ἐτῶν ἤδη καὶ εἰς περιστάσεις δυσκόλους ἦτο ὁ μόνος αὐτοῦ σύμβουλος καὶ πάντοτε εὐρέθη ὠφελιμὸς ὁσάκις ἠκολούθει τὰς συμβουλὰς τῆς. Ἄλλὰ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον τοῦ ὠμίλει ἐκείνην τὴν νύκτα, τὸν ἀπήλπριζε, τὸσον τοῦ ἐφαίνετο ἀντίθετος μὲ τὰς γνώμας τὰς ὁποίας ἀνέκαθεν ἡ εἰκὼν εἶχε ὑποστηρίξει. Ἄν καὶ κοιμισμένος, ὁ Μάτσον ἐνεθυμῆτο καθαρὰ τί τοῦ εἶχε συμβῆ τὴν πρώτην φορὰν, ὅτε ἠθέλησε νὰ νυμφευθῆ. Τὴν στιγμὴν ποῦ ἠτοιμάζετο νὰ φορέσῃ τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου, τὸ καρφί τῆς εἰκόνος ἀπεσπάσθη καὶ ἔξαφνα ἡ εἰκὼν ἔπεσε. Ἦτο προειδοποίησις, τὴν ὁποῖαν δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν

ὁ Μάτσον. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον τοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ μετανοήσῃ. Ὁ βραχὺς γάμος του ὑπῆρξε πολὺ δυστυχῆς. Ὄταν διὰ δευτέραν φορὰν ἠθέλησε νὰ νυμφευθῆ, ἡ εἰκὼν ἑκατρακύλησε πάλιν. Αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν ἐτόλμησε νὰ παρακούσῃ, ἐγκατέλιπε τοὺς προσκεκλημένους καὶ τὴν νύμφην καὶ ἔφυγε ὅσον ἠδύνατο γρηγορώτερα: προσελήφθη ὡς ναύτης καὶ ἔκαμε τὸν γύρον τοῦ κόσμου. Καὶ ἰδοὺ τώρα, ἡ ἴδια εἰκὼν κατέβαινε ἀπὸ τὸν τοίχον καὶ τὸν διέτασσε νὰ νυμφευθῆ! Παρὰ τὸν βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς μητρός του, ἐσκέφθη ὅτι αὐτὴν τὴν φορὰν τὸν ἐπερίπαιζεν. Ἄλλ' ἡ εἰκὼν, ἡ ὁποία παρῖστα τὸ πλεόν τραχὺ πρόσωπον ἀφ' ὅσα ἐσμύλευσάν ποτε οἱ ἄνεμοι καὶ ὁ ἄλμυρος ἀφρὸς τῶν κυμάτων, ἔμεινε σοβαρὰ, καὶ μὲ φωνὴν, τὴν ὁποῖαν ἡ ἐπὶ τόσα ἔτη πρόσκλησις ἀγοραστῶν εἰς τὴν ἰχθυαγορὰν τῆς πόλεως εἶχε παραδόξως γυμνάσει καὶ ἐνδυναμώσει, ἐπανέλαβε: «Πρέπει νὰ νυμφευθῆς Μάτσον».

Ὁ γέρων Μάτσον παρεκάλεσε τὴν εἰκόνα τῆς μητρός του νὰ συλλογισθῆ τὸν κόσμον, μεταξὺ τοῦ ὁποῖου ἔζη. Αἱ ἑκατὸν οἰκίαι τοῦ χωρίου εἶχον τὰς ἴδιας μυτερὰς στέγας καὶ τοὺς ἴδιους τοίχους ἀπὸ λάσπην καὶ ἄχυρον: ὄλαι αἱ λέμβοι τοῦ ψαρεύματος εἰς τὸ χωρίον εἶχον τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ τὴν ἴδιαν ἐξάρτησιν: κανεὶς ποτὲ εἰς τὸ χωρίον δὲν ἔκαμνεν ἀσυνήθιστον πρᾶγμα. Ἡ μήτηρ, εἴαν ἔζη, πρώτη αὐτῆ θὰ ἐναντιοῦτο εἰς τόσον ἀνάρμοστον γάμον. Δὲν ὑπεστήριζεν ἄλλοτε ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ σέβεται τὰ ἔθιμα καὶ τὰς συνηθείας; Ἀπὸ πότε λοιπὸν ἦτο ἔθιμον νὰ ὑπανδρεύεται κανεὶς ἐβδομηκοντούτης;

Τότε ἡ εἰκὼν τῆς μητρός ἐξέτεινε τὴν χεῖρά της στολισμένην μὲ δακτυλίδια καὶ αὐστηρῶς τὸν διέταξε νὰ ὑπακούσῃ. Μυθικὴ γοητεία περιέβαλλε πάντοτε τὴν μητέρα, ὁσάκις ἐπαρουσιάζετο ἐνδυμένη μὲ τὸ μαῦρον μεταξωτὸν της φόρεμα. Ἡ μεγάλη χρυσὴ καρφίς της, ἡ βαρεῖα χρυσὴ ἀλυσὶς εἶχαν πάντοτε προξενήσῃ μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Μάτσον. Ἐάν αὕτη εἶχε ἔλθῃ μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀγορᾶς, μὲ τὸ μανδήλιον εἰς τὴν κεφαλὴν, μὲ τὴν δερματίνην ποδιὰν γεμάτην αἵματα καὶ λέπια ἰχθύων, δὲν θὰ τοῦ ἐνέπνεε τόσον βαθὺν σεβασμὸν. Ὑπεσχέθη λοιπὸν ὅτι θὰ ὑπακούσῃ καὶ ἡ εἰκὼν ἀνέβη πάλιν εἰς τὴν θέσιν της.

Τὴν ἐπομένην πρωΐαν ὁ γέρω Μάτσον ἐξύπνησε πλήρης ἀγωνίας. Οὔτε ἐσκέφθη κὰν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς εἰκόνας τῆς μητρὸς του, ἢ ὅποια βέβαια θὰ ἤξευρε καλλίτερα ἀπ' αὐτὸν τὸ ἀληθινὸν συμφέρον του, ἔτρεμεν ὅμως συλλογιζόμενος τὰς φρικτὰς ἡμέρας, αἱ ὅποια θὰ ἐπηκολούθουν.

Ἐζήτησεν ἄνευ ἀναβολῆς εἰς γάμον τὴν ἀσχημοτέραν ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ πλέον πτωχοῦ ἀλιέως, μίαν ζαρωμένην, τῆς ὁποίας ἡ κεφαλὴ ἦτο χωμένη μεταξὺ τῶν ὤμων καὶ τῆς ὁποίας ἡ κάτω σιαγὼν ἐξείχε. Οἱ γονεῖς τὸν ἐδέχθησαν καὶ ὤρισαν τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπήγαιναν εἰς τὴν πόλιν διὰ τὴν ἄδειαν τοῦ γάμου.

Ὁ δρόμος μεταξὺ τοῦ χωρίου καὶ τῆς πόλεως διέρχεται μέσα ἀπὸ ἀλίπεδα, ὅπου ὁ ἄνεμος σφυρίζει, καὶ ἀπὸ βοσκὰς βαλτώδεις. Ἔχει ἑνὸς μιλίου μῆκος καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσοι πλούσιοι, ὥστε θὰ ἠδύναντο καθ' ὅλον τὸ μῆκος του νὰ τὸν καλύψωσι μὲ στίλβοντα ἀργυρᾶ νομίσματα...

Τὰ χαρτιά τοῦ Μάτσον δὲν ἦσαν ἐν τάξει. Τὸ ἀσυλλόγιστον κίνημά του, ὅταν ἠθέτησε τὴν ὑπόσχεσίν του πρὸς τὴν μνηστήν του ἄλλοτε, ἐπεβράδυνε τὴν ἐκδοσὶν τῆς ἀδείας. Ἐπρεπε νὰ γράψῃ ὁ ἐφημέριος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον διὰ νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ συνάψῃ νέον γάμον.

Ἡ ὑπόθεσις ἐπήγαινε εἰς μάκρος.

Καθ' ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον ὁ γέρω Μάτσον μετέβαινε εἰς τὴν πόλιν ὡσάκις τὸ γραφεῖον τοῦ ἐφημερίου ἦτο ἀνοικτόν. Ἐπερίμενε σιωπηλὸς καὶ ἥσυχος ἕως ὅτου πάντες οἱ ἄλλοι ἐφευγον. Τότε μόνον ἐσηκίωνετο καὶ ἠρώτα ἐὰν εἶχε λάβῃ καμμίαν ἀπάντησιν.

— Ὅχι δὲν ἔλαβα ἀκόμη.

Ὁ ἱερεὺς παρετήρει τὸν γέροντα αὐτὸν καθισμένον εἰς ἕν κάθισμα, μὲ τὴν χονδρὴν πλεκτὴν φανέλλαν του, μὲ τὰ ὑψηλὰ ὑποδήματα τῆς φαρικῆς, μὲ πρόσωπον τραχὺ καὶ ἐξυπνον, μὲ τὰ μακρὰ φαρρὰ μαλλιά του σκεπασμένα, μὲ ἀδιάδροχον κασκέτον, ἀναμένοντα τὴν ἄδειαν νὰ νυμφευθῇ, καὶ ἐθαύμαζε βλέπων τὸν ἔρωτα ἐξουσιάζοντα ἕνα γέροντα τόσον πολὺ, ὥστε οὗτος νὰ μὴ ὑποχωρῇ πρὸ τῶν ἐμποδίων.

— Μάτσον, βιάζεσαι, βλέπω, πολὺ νὰ νυμφευθῆς; τοῦ εἶπε μίαν ἡμέραν.

— Χοῦμ, χοῦμ, ὅσον γρηγορώτερα τόσον καλλίτερα.

— Δὲν νομίζεις, Μάτσον, ὅτι προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ ἀφήσῃς αὐτὴν τὴν ἰδέαν; Δὲν εἶσαι πλέον νέος, Μάτσον.

— Δὲν πρέπει νὰ παραξενεύεσαι, ἀπήντησεν ὁ γέρων.

Καὶ προσέθεσε:

— Γνωρίζω ὅτι εἶμαι γέρων, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ κάμω, πρέπει.

Καὶ τακτικὰ καθ' ἑβδομάδα ἐπανήρχετο ἐπὶ ἕξ μῆνας· διότι μόλις μετὰ ἕξ μῆνας ἐλήφθη τέλος ἡ ἄδεια.

Καθ' ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸν, ὁ γέρω Μάτσον εἶχεν ἐξερεθίσῃ τὸν κόσμον ἐναντίον του. Πανταχοῦ εἰς τὴν πρασίην πλατεῖαν τοῦ χωρίου, ὅπου στεγνώνου τὰ δίκτυα κατὰ μῆκος τῶν τειχῶν τοῦ μικροῦ λιμένος, γύρω εἰς τὰ τραπέζια τῆς ἀγορᾶς, ὅπου εἶναι ἐκτεθειμένα τὰ ψάρια ἕως εἰς τὸ πέλαγος ὅπου ἐψάρευαν ῥέγγας, παντοῦ ἠκούετο θύελλα ἐκπλήξεως καὶ εἰρωνείας διὰ τὸ ἀπονενοημένον κίνημά του.

— Ἄ, ἄ! γυναῖκα θέλει νὰ πάρῃ ὁ Μάτσον, ὁ Μάτσον ποῦ τὸ ἔσκασε τὸ πρωῖ τῆς ἡμέρας τῶν γάμων του;

Οὔτε τῆς νύμφης οὔτε αὐτοῦ ἐφείσθησαν. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν εὔρισκε τὸ πρᾶγμα γελοιωδέστερον ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ἡ εἰκὼν τῆς μητρὸς ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸν τρελλάνῃ.

* *

Τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, ὅτε ἐπὶ τέλους ἐξεδόθη ἡ ἄδεια τοῦ γάμου, ὁ γέρω Μάτσον διὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν περιέργειαν καὶ τὰς κακολογίας αἱ ὅποια τὸν ἐζάλιζαν, ἀπεμακρύνθη μόνος πρὸς τὸ μέρος τῆς προκουμαίας καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸν φάρον. Εἰς τὸν φάρον ἐμπρὸς εὔρε τὴν μνηστήν του κλαίουσαν. Τὴν ἠρώτησε μήπως ἤθελε νὰ ὑπαγρευθῇ κανένα ἄλλον; Δὲν ἀπήντησε κατ' ἀρχάς. Ἀπέσπα ἀπὸ τὸν τοῖχον, μὲ τὰ δάκτυλα, μικρὰ τεμάχια ἀσβέστου, τὰ ὅποια ἄφινε νὰ πίπτουν μέσα εἰς τὴν θάλασσαν.

— Μήπως ἀγαποῦσες κανένα ἄλλον;

— Ὅχι, κανένα.

Εἶναι ὥρατα ἐκεῖ εἰς τὸν φάρον. Τὸ διαυγὲς ὕδωρ φλοισβίζει περὶξ. Ἡ ὀμαλὴ παραλία, αἱ μικραὶ κανονικαὶ οἰκίαι τοῦ

χωριού, ή πόλις εις μεγάλην απόστασιν καταυγάζονται από τὸ φῶς. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μία λέμβος ψαράδων διαπερᾶ τὴν ὀμίχλην, ή ὁποία συχνά καλύπτει τὸν ὀρίζοντα πρὸς δυσμάς.

Με μίαν τολμηράν βόλταν πλησιάζει τὸν λιμένα καὶ εἰσορμᾶ χαρωπὴ διὰ τοῦ στενοῦ στομίου με τὴν πρῶραν βαντισμένην ἀπὸ τοὺς ἀφροὺς τοῦ νεροῦ. Ἐξαφνα τὰ ἱστία καταβιδάζονται. Οἱ ψαράδες κινοῦν τὰ κασκέτα των, καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ σκάφους τὰ ψάρια φεγγοβολοῦν φωτισμένα ἀπὸ τὸν ἥλιον.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ γέρω Μάτσον εὗρισκετο εἰς τὴν προκυμαίαν, μία λέμβος εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα. Εἰς νέος καθισμένος εἰς τὸ πηδάλιον, ἀπεκαλύφθη καὶ ἐχαιρέτησε τὴν κόρην. Ὁ γέρων εἶδε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς μνηστῆς του νὰ λάμπουν. «Αἱ ἐσκέφθη, εἶσαι ἐρωτευμένη με τὸν ὠραιότερον νέον τοῦ χωριού. Αὐτὸν δὲν θὰ τὸν ἀποκτήσης ποτέ. Καλλίτερα εἶναι νὰ πάρης ἐμένα παρὰ νὰ τὸν περιμένῃς.» Ἀδύνατον νὰ ἀποφύγῃ τὴν θέλησιν τῆς εἰκόνας τῆς μητρός του! Ἐὰν ἡ κόρη ἠγάπα κανένα νέον, τὸν ὁποῖον θὰ εἶχεν ἐλπίδα νὰ ἀποκτήσῃ, ὁ Μάτσων θὰ ἔφευγε με τρόπον διὰ νὰ διευκολύνῃ τὸν γάμον τῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν παροῦσαν περίπτωσιν δὲν εἶχε κανένα λόγον νὰ τὸ πράξῃ.

* *

Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας ὁ γάμος ἐτελέσθη καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπηκολούθησεν ἡ μεγάλη τρικυμία τοῦ Νοεμβρίου.

Μία ἀπὸ τὰς μικρὰς λέμβους τοῦ χωριού ἔχασε τὸν ἱστὸν τῆς καὶ τὸ πηδάλιόν τῆς καὶ ἀκυβέρνητος παρεσύρθη ὑπὸ τῶν κυμάτων. Ὁ γέρω Μάτσον καὶ οἱ ἄλλοι πέντε, οἱ ὁποῖοι ἀπέτελουν τὸ πλήρωμα, περιεπλανήθησαν ἐπὶ δύο ἡμερονύκτια. Ὄταν τοὺς ἔσωσαν, ἦσαν ἐτοιμοθάνατοι ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὸ ψῦχος. Ἐντὸς τῆς λέμβου ὄλοι εἶχαν παγώσῃ καὶ τὰ ἐνδύματά των εἶχαν ἀρχίσῃ νὰ κοκκαλιάζουν. Ὁ γέρω Μάτσων δὲν ἐπανεῦρε πλέον τὴν ὑγείαν του. Ἐσβυνε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπὶ δύο ἔτη καὶ τέλος ἀπέθανε.

Πολλοὶ τότε ἔκριναν ὡς λαμπρὰν τὴν ἰδέαν του νὰ ὑπανδρευθῇ ἀκριβῶς πρὸ τοῦ δυστυχήματος, διότι ἡ γυναῖκα τὴν ὁποῖαν ἐξέλεξεν ὑπῆρξε δι' αὐτὸν καλὴ νοσοκόμος. Μόνος, τί θὰ ἐγίνετο; Ὄλον τὸ χωριὸν τῶν ψαράδων ἀνεγνώρισεν ὅτι καθ' ὄλον

τὸν βίον του ποτὲ δὲν ἐφέρθη τόσο γνωστικά, ἢ δὲ σύζυγός του ἐκέρδισε τὴν ἐκτίμησιν τῶν κατοίκων ἐξ αἰτίας τῶν φροντίδων καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς τῆς. «Νὰ μιά, ἔλεγαν, ἡ ὁποία θὰ ξαναὑπανδρευθῇ εὐκολα!».

Καθ' ἡμέραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσθενείας του ὁ γέρω Μάτσον διηγεῖτο εἰς τὴν σύζυγόν του τὴν ἱστορίαν τῆς εἰκόνας.

— Ὄταν θὰ πεθάνω, θὰ τὴν πάρης, τῆς ἔλεγε, καθὼς θὰ πάρης καὶ ὅ τι ἄλλο μοῦ ἀνήκει.

— Ἄφησε αὐτά· μὴ ὀμιλῆς διὰ τέτοια πράγματα.....

— Θὰ τὴν πάρης τὴν εἰκόνα τῆς μητέρας μου καὶ ὅταν θὰ ἔλθῃ κανεὶς νὰ σὲ ζητήσῃ ὡς γυναῖκα, θὰ τὴν συμβουλευθῆς. Σὲ βεβαιῶ ὅτι κανεὶς εἰς τὸ χωριὸν δὲν γνωρίζῃ τὰ ζητήματα τοῦ γάμου καλλίτερα ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτὴν.

Μετάφρασις. Κ. Δ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Αθήνας του Αδερωφείου Δραματικού Αγώνος τό ταχθέν διοικητικό βραβείον κατενεμήθη ἐξ ίσου μεταξύ των ἑξῆς ἔργων: τοῦ «Βασιλιᾶ Ἀνήλιαγου» τοῦ κ. Πολέμη, τῶν «Σκλάβων» τοῦ κ. Νικολοπούλου, τῆς «Φιλαρέσκου» τοῦ κ. Ἰωσήφ καὶ τῶν «Ἀμαρτιῶν γονέων» τοῦ κ. Σταθοπούλου. Εἰς τὸν κ. Πολέμη ἐδόθη προσέτι καὶ ἡ πεντακοσιόδραχμος ἀποζημίωσις πρὸς ἔκδοσιν τοῦ «Βασιλιᾶ Ἀνήλιαγου». Ὀλόκληρος ἡ ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν κριτῶν θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ προσεχές τεῦχος τῆς «Μελῆς».

— Τὴν 8ην Δεκεμβρίου θέλει ἐνεργηθῇ καθ' ἅπαν τὸ Κράτος ἡ ἀπογραφή τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων, πρὸς καταρτισμὸν τῆς Στατιστικῆς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἧτις κατὰ τὸν νέον νόμον θὰ ἐκδίδεται ἐφεξῆς κατὰ τριετίαν.

ΑΓΓΛΙΑ

Εἰς τὴν Βρετανικὴν Ἐταιρείαν ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν Ἐπιστημῶν ὁ καθηγητῆς Σίπνλεϋ ἀνεκοίνωσε στατιστικὴν τῶν ἀνὰ τὴν ὑψηλὴν ὑπαρχόντων διαφόρων εἰδῶν ζῴων. Κατὰ τὴν στατιστικὴν ταύτην ὁ ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν εἰδῶν ἠῤῥῆσε μεγάλως ἐντὸς τῶν τελευταίων πενήκοντα ἐτῶν. Κατὰ τὸ 1860 ἦσαν γνωστὰ 1.200 θηλαστικά καὶ σήμερον εἶναι γνωστὰ 2.300, πτηνὰ 3.600 καὶ σήμερον 11.000, ἔρπετά 543 καὶ σήμερον 3.400, ἰχθύες 3.500 καὶ σήμερον 11.000, ἔντομα 49.100 καὶ σήμερον 220.150 κλπ.

— Σκέψις γίνεται μεταξύ τῶν πολυαριθμῶν θαυμαστῶν τοῦ Ρῶσικ, ὅπως μεταβλήθῃ εἰς μουσεῖον ἡ οἰκία τοῦ μεγάλου συγγραφέως εἰς Denmark Hill. Ἐκεῖ κατήκησε τὸ

πρῶτον τετραετὴς τὴν ἡλικίαν, τὸ 1823, καὶ διέμενε κατὰ προτίμησιν μέχρι τοῦ 1900, ὅτε ἀπέθανεν.

— Ἐξεδόθη ἐπίσημος βιβλος περιέχουσα στατιστικὴν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς στατιστικῆς ταύτης ἀποδεικνύεται ἡ καταπληκτικὴ ἀξέησις τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τὰ ὅποια καταπλέουν εἰς ἀγγλικούς λιμένας ἐξ ὅλων τῶν ἐθνῶν καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἑξῆς πίνακος:

	Σκάφη	Χωρητικότης εἰς ἑκατομ. τόνων
Ἀγγλία	37.071	40
Γερμανία	5.239	6
Νορβηγία	7.723	4
Δανία	4.797	2
Σουηδία	3.601	2
Ὀλλανδία	3.283	2
Γαλλία	3.213	1
Ἰσπανία	1.174	1
Διάφορα	4.294	4

— Κατὰ δημοσιευθεῖσαν, ἐσχάτως ἐπίσημον στατιστικὴν, ἡ ἀναλογία τῶν θανάτων κατὰ τὸ 1908 ἐν Ἀγγλίᾳ ἦτο ἐπὶ 1000 κατοίκων 15, ἐν Βελγίῳ 16, ἐν Πρωσσίᾳ 18, ἐν Γαλλίᾳ 20. Τὴν μεγαλειτέραν θνητότητα ὡς πρὸς τὰ παιδιά ἔχει ἡ Ρωσία, 268 ἐπὶ 1000.

— Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1911 συνέρχεται εἰς τὸ Λονδίνον διὰ πρώτην φοράν Διεθνὲς Συνέδριον τῶν φυλῶν. Τὸ Συνέδριον τοῦτο προμηνύεται πολυἀριθμον, μεταξύ δὲ τῶν μελῶν αὐτοῦ ἀντιπροσωπευόντων πενήκοντα χώρας θὰ περιλαμβάνονται πρόεδροι κοινοβουλίων, μέλη τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης, ἀνώτατοι κληρικοί, καθηγηταὶ τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου κλπ. Σκοπὸς τοῦ Συνεδρίου εἶνε ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις τῶν διαφόρων φυλῶν.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Νέα ἐφαρμογὴ τῆς ραδιοτηλεφωνικῆς ἐγένεν ἐσχάτως εἰς τὴν Ν. Ἰόρκην. Ἐφημερόσθη δὲ ὅπως διαβιβάζονται εἰς μακρινὰς ἀποστάσεις τῆς πόλεως αἱ μουσικαὶ ἐκτελέσεις τοῦ Μελοδράματος. Ἦναι αἱ γενόμεναι δοκιμαὶ ἐπιτύχουν θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξ ἀποστάσεως ἀκρόασις τῶν ἐξόχων ἀοιδῶν καὶ ἠθοποιῶν, ἀπροσείτων σήμερον εἰς τὸ πολὺ κοινὸν ὡς ἐκ τῶν μεγάλων τιμῶν τῶν εἰσιτηρίων τῶν θεάτρων. Διὰ τοῦ μέσου τούτου διαδιδάσκειται ἡ φωνὴ πολὺ καθαρῶτερα καὶ ἐντονιώτερα ἢ διὰ τοῦ θεατροφώνου.

— Ἡ Ν. Ἰόρκη ἀριθμεῖ σήμερον 4.776.883 κατοίκους, ἧτοι περισσοτέρους τῶν κατοίκων ὀλοκλήρων Κρατῶν: τῆς Ἑλλάδος, τῆς Σερβίας, τῆς Δανίας, τῆς Ἑλβετίας, τῆς Βουλγαρίας.

— Μεταξὺ ὅλων τῶν κέντρων διασκέδασων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ κινηματογράφος. Εἰς τὴν Ν. Ἰόρκην λειτουργοῦν 250 κινηματογράφοι εἰς 76 θεάτρα. Κατὰ τὸ 1909 συνεκέντρωναν 2 ἑκατομμύρια θεατῶν καθ' ἑκάστην, ἧτοι τριπλασίους ἢ ὅλα ὁμοῦ τὰ θεάτρα, αἱ δὲ εἰσπράξεις τῶν ἀνῆλθον εἰς 52 1/2 ἑκατομμύρια φράγκων: Τὰ ἐργοστάσια τῶν ταινιῶν παράγουν περὶ τὰς ἑξ χιλιάδας μέτρων καθ' ἑβδομάδα εἰς 80 ἀντίτυπα ἑκάστην. Πολλῶν ταινιῶν ἡ ἀπόκτησις εἶναι θαυμάσια. Ἡ ἔταιρεία τοῦ Σικάγου διὰ νὰ παρακολουθήσῃ διὰ τῶν κινηματογράφων τῆς τὰ ναυάγια τοῦ Ρουσσελτ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐδαπάνησεν 10 χιλ. δολλάρια μόνον εἰς ὁδοιπορικὰ ἔξοδα.

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Ἀποστολὴ ἀποτελουμένη ἐξ Ἀγγλων φυσιοδίφων ἀνεκάλυψεν ἐσχάτως ἄγνωστον μέχρι τοῦδε σαρκοφάγον ζῷον θηλαστικὸν γιγαντιαίου ἀναστήματος εἰς τὴν Ὀλλανδικὴν Νέαν Γουινέα εἰς τὰ βόρεια τῆς Αὐστραλίας. Εἰς τὸ νέον τοῦτο ζῷον ἐδόθη τὸ ὄνομα Γαζέκκα. Ἔχει δέρμα λευκὸν καὶ μαῦρον μὲ ραβδώσεις ὡς τοῦ Ζέβρου καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὸν

Γάπερον ὡς ἐκ τοῦ προβάλλοντος ῥύγχους. Τὸ θηρίον τοῦτο ἐπιτίθεται καὶ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν κατασπαράττει. Οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου, ἀνθρωποφάγοι πυγμαῖοι, ἀγωνίζονται δι' ἀτελεστοτάτων ὄπλων κατὰ τοῦ φοβεροῦ θηρίου.

ΑΦΡΙΚΗ

Κατὰ στατιστικὴν δημοσιευθεῖσαν τὸν Μάιον 1910, ἡ Γαλλικὴ ἀποικία τῆς Μαδαγασκάρης εἶχε τῷ 1909, 2.965.508 κατοίκους ἐκ τῶν ὁποίων 15.118 Εὐρωπαῖοι, 2.944.389 ἰθαγενεῖς ὑπῆκοοι Γάλλοι καὶ οἱ λοιποὶ 6.001 ἰθαγενεῖς ξένοι ὑπῆκοοι. Οἱ εὐρωπαϊκοὶ κάτοικοι διαίρονται εἰς 6.671 Γάλλους γεννηθέντας ἐν Γαλλίᾳ, 5.166 γεννηθέντας εἰς τὰς ἀποικίας καὶ 3.281 ξένους. Ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κατοίκων 8.758 εἶναι ἄνδρες, 3.375 γυναῖκες καὶ 2.985 παιδιά μικρότερα τῶν 15 ἐτῶν. Ἡ κυριώτερα πόλις τῆς Μαδαγασκάρης εἶναι ἡ Ταναρίφα μὲ 94.813 κατοίκους, δευτέρα ἡ Διέγκο-Σουαρέζ μὲ 10.377 κτλ.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Εἰς τὸ ἐσχάτως συνελθὸν ἐν Βρυξελλαῖς διεθνὲς βιβλιογραφικὸν συνέδριον ὁ βιβλιοθηκῆριος τῆς πόλεως Πλέβεν Πέτρος Νενκῶφ ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν περὶ τῶν λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν. Αἱ βιβλιοθηκαὶ συντηροῦνται ὑπὸ συλλόγων ἀποτελουμένων ἐκ πολιτῶν παντός ἐπαγγελματός καὶ πάσης τάξεως. Ἐκάστη βιβλιοθήκη περιέχει καὶ αἰθουσαν ἀναγνωστηρίου. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Πλέβεν ἰδρυθεῖσα μὲ 38 βιβλία τῷ 1888 περιέχει σήμερον 11.000 τόμους, λειτουργεῖ δὲ κατὰ τὸ δεκανδικὸν σύστημα τῆς ταξινομήσεως, τὸ ὁποῖον ἔχει παραδεχθῆ τὸ Διεθνὲς Βιβλιογραφικὸν Ἰνστιτοῦτον τῶν Βρυξελλῶν.

ΓΑΛΛΙΑ

Μεγάλῃ κινήσει παρατηρεῖται ἀπὸ τινῶν ἐτῶν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Δ. Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Παρισίους πρὸς οἰκοδομὴν ὑγιεινῶν κατοικιῶν διὰ τοὺς ἐργατικούς πλη-

ουσμούς εις τὰ περίχωρα και καλλιέργειαν «πάρκων» όπου διατίθενται τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ. Εἰς τοῦτο ἀφορμὴν ἰδίως ἔδωκαν αἰγεγόμενα παρατηρήσεις, κατὰ τὰς ὁποίας όπου υπάρχουν ἀνοικταὶ ἐκτάσεις ἐκεῖ και ἡ φυματίωσις εἶναι ὀλιγώτερον ἐξηπλωμένη. Οὕτω τὸ Λονδίνον ἔχει 1.9⁰/₁₀₀ θανάτους ἐκ φυματιώσεως και οἱ Παρίσιοι 5.1⁰/₁₀₀.

— Αἱ ὁδοὶ τῶν Παρισίων (μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν πεζοδρομίων) καταλαμβάνουσιν ἐκτασιν ἐν συνόλῳ 9.300.590 τετρ. μέτρων. Ἐκ τούτων εἶναι ἐστρωμένα διὰ
 Λίθων . . . . . 60,3 τοῖς 100
 Ἐύλου . . . . . 22,7 » »
 Σκίρων . . . . . 12,7 » »
 Ἀσφάλτου . . . . . 4,5 » »

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Κατὰ τὸν καθηγητὴν Χάρτμαν δ ἰσλαμισμὸς ἀριθμεῖ 18 ἑκατομμύρια πιστῶν ἐν Ἑυρώπῃ (ἐκ τούτων 3.295.000 ἐν Τουρκίᾳ και 8.410.000 ἐν Ρωσίᾳ και Καυκάσῳ), 158.152.780 ἐν Ἀσίᾳ, 52.604.300 ἐν Ἀφρικῇ, 56.600 ἐν Ἀμερικῇ και 18.000 ἐν Αὐστραλίᾳ και Ὠκεανίᾳ. Τὸ ὄλον 223.985.780 πιστῶν.

— Εἰς τὸ Σπανδᾶου παρὰ τὸ Βερολίνον λειτουργεῖ ἀπὸ τινος ἐναέριος φάρος ἐπὶ θεσμίῳ ἀεροστάτου πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἀεροπλάνων. Εἶναι περιστροφικὸς και ἔχει ἀλλεπαλλήλους ἀκαριαίας ἐκλάμψεις και διαλείψεις πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις. Κατὰ τὰς ἡμέρας ὁμιχλώδεις νύκτας

σειρὴν ὀξυτάτη ἀγγέλλει πρὸς τοὺς ὁδοιπόρους τοῦ ἀέρος πάντα κίνδυνον.

— Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τῆς Νυρεμβέργης προεκήρυξε διαγωνισμὸν μεταξὺ τῶν Βαυαρῶν καλλιτεχνῶν πρὸς ἀνέγερσιν μνημεῖου τοῦ Βεετόδεν.

— Τὸ χειρόγραφον τῆς «Ποιμενικῆς Συμφωνίας τοῦ Βεετόδεν, ἡγορασθῆ ἀντι 100 χιλιάδων φράγκων ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἰδρύματος «Οἶκος Βεετόδεν».

— Ἐπὶ τῆς μουσικῆς ἐνδιαφέρον ἐν Γερμανίᾳ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἀπιχορηγήσεων διαφόρων πόλεων ὑπὲρ τῶν φιλαρμονικῶν. Οὕτω τὸ Βισβάδεν δαπανᾷ ἐτησίως 114 χιλ. μάρκα, τὸ Δύσσελδορφ 80, τὸ Μαγδεβοῦργον 50 κλπ.

ΔΑΝΙΑ

Ὁργανοῦται εἰς τὴν Κοπεγχάγην ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δρος Ἰωάννου Σμιθ ὠκεανογραφικὴ ἀποστολὴ πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ βυθοῦ τοῦ Ἀτλαντικοῦ και τῆς Μεσογείου διὰ τῶν νεωτάτων μεθόδων και τῶν τελειοτάτων μέσων, ὅσα διαθέτει νῦν ἡ Ἐπιστήμη.

— Τὸ προσεχὲς ἔτος συμπληροῦται ἡ ἑκατοστὴ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ μουσουργοῦ Λιστ (22 8/ἔβριου) και ἡ εἰκοστὴ πέμπτη ἐπέτειος τοῦ θανάτου του (31 Ἰουλίου). Οἱ θαυμασταὶ αὐτοῦ μελετοῦσιν ἀπὸ τοῦδε τὸν τρόπον τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς διπλῆς ταύτης ἐπετείου.